

ნატალია სურგულაძე

ზორონობა და ანობალურ სოგაბიზობა
შეცვალბი ფრაზეოლოგიზმები
ფრანგულ და ქართულ ენებში

გამომცემლობა
„შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“
ბათუმი – 2009

მონოგრაფია ეძღვნება ცხოველთა სამყაროს ამსახველ ფრა-
ზეოლოგიურ ერთეულთა კვლევას, მათი ფუნქციურ-სემანტიკური
როლის შესწავლას ფრანგულ და ქართულ ენებში.

ფრაზეოლოგიზაცია, როგორც ლინგვისტური მოვლენა, უნივერ-
სალურია, სადაც განსაკუთრებით ნათლად ვლინდება ენის ეროვნული
თვითმყოფადობა. ფრაზეოლოგია ახდენს ამა თუ იმ ხალხის
კულტურის და ფსიქოლოგიის მთელი რთული კომპლექსის, მისი
ხატოვანი აზროვნების განუმეორებელი სერხების კონდენსირებას.

მოკვლეული მასალის საფუძველზე, შექმნილია დამხმარე
სახელმძღვანელო, რომელიც ხელს შეუწყობს ფრაზეოლოგიური ერთეულების
სწავლებას უმაღლეს თუ საშუალო სკოლებში, ასევე ამ პრობლემით დაინტერესებულ სპეციალისტებს.

რედაქტორი: ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ციური ახვლედიანი

რეცენზენტები: პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ირინე გოშხეთელიანი
ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ასოც. პროფ. ნანა სტამბოლიშვილი

ISBN 978-9941-409-37-0

© „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“ – 2009

მონოგრაფიაში პირველადაა მოცემული ფრანგულ და ქართულ ენებში ფე-ზოონიუმებისა და “ანიმალური სომატიზმების” კვლევა როგორც ფუნქციურ-სემანტიკურ, ასევე შეპირისპირებით-ტიპოლოგიურ პლანში.

ენების შედარებით შესწავლას ლინგვისტიკაში დიდი ყურადღება ექცევა. სხვადასხვა ენების სისტემათა შედარებითი ანალიზისათვის სტრუქტურული, სემანტიკური და ფუნქციური ტიპოლოგიის ორგანოზომილებიანი ერთეულების გამოყოფა და მათ საფუძვლად ჩადებული პრინციპების დამუშავება დიდად უწყობს ხელს მრავალფეროვანი გამოკვლევების ჩატარებას ამ მიმართულებით. ამით კრისტალიზდება ენათშორისი შედარებითი ანალიზის ზოგიერთი ის პრინციპი, რომლებიც მიესადაგებან ენათა ნებისმიერ წყვილებს (ჯგუფებს) და შედარების ნებისმიერ დონეებს.

ზოონიუმების კვლევა “ფრანგულ და ქართულ ენებში” განპირობებულია იმით, რომ იდიომები ცხოველთა სამყაროდან ყველაზე ნათლად ხსნიან ექსპრესიულობის წარმოქმნის მექანიზმის შინაგანი ფორმის მეშვეობით.

ანთროპომორფული წარმოდგენა ცხოველებზე თავისი ბუნებით ემოციურია, შეიცავს შეფასების რიგ სპეციალურ მოდუსებს.

ლინგვოკრეაციული ასროვნების გარეშე წარმოდგენელი იქნებოდა მეორადი ნომინაცია, მათ შორის იდიომის წარმოქმნა, როგორც ხატოვანებით და “ფანტაზიის აღმაფრენით” ენათშემოქმედების ყველაზე უფრო ნათელი ხერხი.

ფრანგული და ქართული ენების შედარებითი ფრაზეოლოგიის თეორიული საფუძვლების დაუმუშავებლობის გათვალისწინებით აღსანიშნავია, რომ ქართველ სტუდენტებს ესაჭიროებათ სასწავლო და მეთოდური დამხმარე სახელმძღვანელოების შექმნა ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარებითი განმარტებებით ქართულ ენაზე.

საინტერესოა ფრაზეოლოგიის სწავლების მნიშვნელობა კულტურათმცოდნეობის თვალსაზრისითაც. მასში ასახულია მნიშვნელოვანი გამოცდილება ამა თუ იმ ხალხისა, მათი ყოფის, კულტურის, ზნე-ჩვეულებებისა და ტრადიციების თვით-

მყოფადობა, აგრეთვე მათი სატოვანი აზროვნების განუ-
მეორებელი ხერხები და საშუალებები. ამ მხრივ ფრაზეო-
ლოგიზმები შესაბამისი ქვეყანათმცოდნეობრივი კომენტარები-
სას შეიძლება საინტერესო და სასარგებლო ინფორმაციის
წყაროს წარმოადგენდეს.

ფრანგული და ქართული ენების ფუნქციონირების ფუნდა-
მენტალური მსგავსებისა და განსხვავებების ამსახველი მეთო-
დური დამხმარე სახელმძღვანელოებისა და რეკომენდაციების
დამუშავება საფუძველს წარმოადგენს სპეციალური პროგრამ-
ების, მეთოდური სახელმძღვანელოების შექმნისათვის შედა-
რებითი ფრაზეოლოგიისა და მისი სწავლების თეორიული თუ
მეთოდის კერძისათვის.

ნაშრომი შედგება სამი ნაწილისაგან:

პირველ თავში განხილულია ფრაზეოლოგიური ნომინა-
ციის თანამედროვე თეორია და ზოონიმთა შემცველ ფრაზეო-
ლოგიზმთა ტიპოლოგიურ-შეპირისპირებითი კვლევის პრობ-
ლემა, გაანალიზებულია ფრაზეოლოგიური სისტემის ექსტრა-
ლინგვისტური ფაქტორები და მისი ფუნქციური არსი, ფრა-
ზეოლოგიური ერთეულის სემანტიკური სპეციფიკა, გამოკე-
ლულია ფრაზეოლოგიური ერთეულის შინაგანი ფორმა, რო-
გორც ემოციურობის მოდუსისა და ექსპრესიულობის დესიგ-
ნაციის საშუალება, სიმბოლური ხატოვანება და მისი სპეცი-
ფიკა ზოონიმებში.

მეორე თავი ეძღვნება ზოონიმთა და ანიმალურ სომატიზმ-
თა სემანტიკური თავისებურებების, ხატოვან-შეფასებითი ემო-
ციურობის კვლევას ფრანგულსა და ქართულ ენებში. გაანა-
ლიზებულია ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისა და სინონიმების
პრობლემა ანიმალურ ფრაზეოლოგიზმებში.

მესამე თავი მოიცავს ზოონიმთა კონოტაციურ-ხატოვან
გადაზრებაზე დაფუძნებული ფრაზეოლოგიზმების ფუნქცი-
ურ-სემანტიკურ კლასიფიკაციას. განხილულია სუბსტანტიური,
ზმნური და ადიექტიური ტიპის ანიმალური ფრაზეოლო-
გიზმების ნომინაციური ფუნქციები ფრანგულსა და ქართულ
ენებში.

ავტორისაგან

ენის ფრაზეოლოგიური სისტემის გამოყოფა მჭიდროდაა დაკავშირებული ფრაზეოლოგიის, როგორც ლინგვისტური დისციპლინის, განვითარებასთან. ამიტომ გასაკვირი არაა, რომ ამგვარი გამოყოფის მოწინააღმდეგე მკვლევრები ფრაზეოლოგიურ შედგენილობას განიხილავენ, როგორც ლექსიკური შედგენილობის ნაწილს, ხოლო ფრაზეოლოგიას – როგორც ლექსიკოლოგიის ნაწილს. მაგრამ ფრაზეოლოგიის, როგორც ენის შესახებ მეცნიერების დამოუკიდებელი დარგის, პოზიციების გამყარებასთან ერთად ასეთ მეცნიერთა რიცხვი სულ უფრო კლებულობს. ფრაზეოლოგიის დამოუკიდებელ განვითარებას მხარს უჭერდნენ ისეთი მეცნიერები, როგორებიც იყვნენ ე.დ. პოლივანოვი, აკად. ვ.ვ. ვინოგრადოვი, ბ.ა. ლარინი. სწორედ მათი ძალისხმევით, აგრეთვე ათასობით სხვა მკვლევარის ხელშეწყობით დაიბადა ახალი ფრაზეოლოგიური მეცნიერება.

უნდა აღინიშნოს ფართოდ გავრცელება თვით ტერმინისა „ფრაზეოლოგიური სისტემა“, რომელიც მტკიცედ დამკვიდრდა ლინგვისტიკაში. ეს ფაქტი აგრეთვე მეტყველებს ფრაზეოლოგიის სისტემურობისა და მის ცალკე სისტემად აღიარების სასარგებლოდ, ვინაიდან ყოველგვარი ტერმინოლოგია ამა თუ იმ ხარისხით ასახავს თავის სემანტიკაში მეცნიერული აზროვნების გარკვეულ სტადიას.

ფრაზეოლოგიის სისტემურობა სხვადასხვაგვარად ვლინდება. იგი გულისხმობს როგორც ფრაზეოლოგიზმების შიდა-სისტემურ კავშირებს (სისტემური მიმართებანი ფრაზეოლოგიურ ერთეულებსა და ფრაზეოლოგიზმების კომპონენტებს შორის), ისე მათ სისტემათშორის კავშირებს (სისტემური ურთიერთობანი ფრაზეოლოგიურ ერთეულებსა და ენის სხვა მიკროსისტემების ერთეულებს შორის). ხაზი უნდა გაესვას აგრეთვე სისტემურად განპირობებულ კავშირს ფრაზეოლო-

გიის განვითარებასა და ენის განვითარებას შორის, ანუ ფრაზეოლოგიურ სისტემასა და ენის ზოგად სისტემას შორის (Назарян А.Г. : 49, 27-28.)

ფრაზეოლოგიზმები დამახასიათებელია ყველა ენისათვის, განვითარების რა დონეზეც უნდა იმყოფებოდნენ ისინი. ეს კიდევ ერთი დადასტურებაა იმისა, რომ ფრაზეოლოგია ენობრივი სისტემის განუყოფელ და ორგანულ ნაწილს წარმოადგენს.

ფრაზეოლოგიის ფუნქციური დანიშნულების სწორად გაგება შეუძლებელია იმის გარკვევის გარეშე, რატომ და რისთვის ჩნდებიან ფრაზეოლოგიური ერთეულები და რით განსხვავდება ამ მიმართებით ფრაზეოლოგიური სისტემა ლექსიკურისაგან.

ფრაზეოლოგიური სისტემის სპეციფიკა ისაა, რომ თუმცა იგი ეყრდნობა ლექსიკურ და გრამატიკულ სისტემებს (ფეხები¹ შედგებიან სიტყვებისაგან და აიგებიან მოცემული ენის გრამატიკული მოდულების მიხედვით), მას განვითარების თავისი საკუთარი კანონზომიერებანი გააჩნია. ლექსიკური და გრამატიკული სისტემები მხოლოდ ფეხს წარმოქმნის, პოტენციურ შესაძლებლობებს ქმნის, მაგრამ იმას, თუ როგორი ხარისხით იქნება ეს შესაძლებლობები გამოყენებული და რეალიზებული, სხვა ფაქტორები განსაზღვრავენ.

ფეხის წარმოქმნაში გადამწყვეტ როლს ასრულებენ ექსტრალინგვისტური ფაქტორები და, პირველ რიგში, მოსაუბრეთა მოთხოვნილება აზრის გადმოცემის ხატოვან-ექსპრესიულ საშუალებებზე. ფრაზეოლოგიური სისტემის განვითარებისა და გამდიდრების ტემპები დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად დიდია მოთხოვნილება ამ საშუალებებზე მოცემულ ისტორიულ პერიოდში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ გენეზისის მხრივ ფრაზეოლოგია და ლექსიკა ენაში მათ განსხვავებულ ფუნქციურ დანიშნულებასთან დაკავშირებულ არსებით

¹ ფეხ - ფრაზეოლოგიური ერთეულები

განსხვავებებს ამჟღავნებენ. ლექსიკა უპირატესად ემსახურება ენის ინტელექტუალურ სფეროს, ფრაზეოლოგია კი – ემოციურს. ამის შესაბამისად, სიტყვა წარმოიქმნება, პირველყოფლისა, მოცემული ცნების დასახელებისათვის (ნომინაციისათვის), ხოლო ფრაზეოლოგიზმი – მისი ხატოვან-ექსპრესიული დახასიათებისათვის. თუმცა, წარმოადგენს რა ენის პოლიფუნქციურ ერთეულებს, ფრაზეოლოგიზმებს (უფრო ზუსტად, მათ ნაწილს) გააჩნია აგრეთვე სპეციფიკის მქონე ნომინაციური ფუნქციაც და მაინც, ფრაზეოლოგიზმების ძირითად ფუნქციას, რომელიც მათ *raison d'être*-ს შეადგენს, წარმოადგენს ხატოვან-ექსპრესიული დახასიათების ფუნქცია.

ფრაზეოლოგიური სისტემის განვითარებას თან ახლავს არა მარტო ახალი ფე-ების წარმოქმნა, არამედ არსებულთა გარკვეული ნაწილის კედომაც. დიაქრონიული გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ ამ მხრივაც ფრაზეოლოგია მნიშვნელოვნად განსხვავდება ლექსიკისაგან.

რამდენადაც სიტყვა წარმოიქმნება ახალი ცნების დასახელებლად, იგი ენაში არსებობს იქამდე, სანამ არ მოძველდება და არ გაქრება თვით ეს ცნება. ამგვარად, სიტყვისა და მის მიერ აღნიშნული ცნების კედომა წარმოადგენს ურთიერთგანპირობებულ პროცესს, რომელიც მკვეთრ კანონზომიერებას ექვემდებარება და დაკავშირებულია სიტყვის, როგორც ნომინაციური ლინგვისტური ერთეულის ფუნქციურ ბუნებასთან.

სხვაგვარი კანონზომიერებანი განაპირობებენ ფე-ს კედომას. ფაქტები გვიჩვენებენ, რომ ფრაზეოლოგიზმები, როგორც წესი, გადიან ხმარებიდან მათ მიერ აღნიშნული ცნებებისაგან დამოუკიდებლად, და „არ ელოდებიან“ მათ გაქრობას. საქმე ისაა, რომ, რამდენადაც ფე-ს მნიშვნელობას საფუძვლად უდევს გარკვეული სახე, ხატი, მისი ცხოვრება ენაში გრძელდება იქამდე, სანამ არ მოძველდება ეს სახე. მაშასადამე, ფრაზეოლოგიზმი ხმარებიდან იმიტომ კი არ გადის, რომ ძველდება მის მიერ აღნიშნული ცნება, არამედ იმის გამო, რომ იგი კარგავს თავის აქტუალურობას, როგორც

აზრის გამოხატვის ხატოვან-ექსპრესიული საშუალება ენის განვითარების მოცემულ ისტორიულ ეტაპზე.

ზემოაღნიშნული საშუალებას გვაძლევს ნათლად გავიაზროთ ენის ლექსიკურ და ფრაზეოლოგიურ შედგენილობათა მოცულობისა და განვითარების ტემპების მიხედვით არათანაბარი ცვლილებების მიზეზები. ეს მიზეზები განპირობებულია აგრეთვე ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის განსხვავებული ფუნქციური დანიშნულებით.

წარმოადგენენ რა შემეცნების პროცესთან დაკავშირებულ ნომინაციურ საშუალებებს, სიტყვები გამოხატავენ უფრო მდგრად და დღეგრძელ ცნებებს (Назарян А.Г.: 49, 31-32.)

ფრაზეოლოგია კი, რომლის განვითარებაშიც გადამწყვეტ როლს ექსტრალინგვისტური ფაქტორები ასრულებენ, უფრო მეტად ექვემდებარება ცვლილებებს, ვინაიდან ენის ის სფერო, რომელიც მას ემსახურება, უპირატესად მოსაუბრეთა გრძნობებთან და ემოციებთან არის დაკავშირებული. ფრაზეოლოგიზმები, როგორც ხატოვან-ექსპრესიული საშუალებები, პირველყოფლისა, გამოხატავენ მოსაუბრის დამოკიდებულებას მოცემული ცნებისადმი, ხოლო დამოკიდებულება ცნებისადმი უფრო ხშირად და სწრაფად იცვლება, კიდრე თვით ეს ცნება; აქედან - ენის ფრაზეოლოგიური შედგენილობის უფრო დაჩქარებული და ინტენსიური განახლებაა ლექსიკურ შედგენილობასთან შედარებით.

ფრაზეოლოგიზმს გააჩნია მთელი რიგი თავისებურებებიც, რომლებიც განასხვავებენ მას როგორც სიტყვის, ისე თავისუფალი (ცვლადი) სიტყვიერი კომპლექსისაგან. ეს თავისებურებები ძირითადად დაიყვანება შემდეგ ჩამონათვალამდე:

1) ფე სიტყვისაგან განსხვავებით წარმოადგენს სულ ცალკე გაფორმებულ ენობრივ წარმონაქმნს, რომელიც შედგება ორი ან მეტი კომპონენტისაგან და რომელსაც თავის შედგენილობაში ერთზე არანაკლები მრავალმნიშვნელოვანი სიტყვა აქვს.

2) ფე თავისუფალი სიტყვიერი კომპლექსისაგან განსხვავებით, ხასიათდება ლექსიკური შედგენილობის მდგრადობით

(ფიქსირებულობით), თუმცა ამ მდგრადობის ხარისხი სხვადასხვა ფრაზეოლოგიზმებში შეიძლება არ იყოს ერთნაირი.

3) ფე-სათვის დამახასიათებელია გამოყენების მდგრადობა, თუმცა განსხვავებულ ერთეულთა ხმარების სიხშირე შეიძლება საგრძნობლად მერყეობდეს.

4) ფე თავისუფალი სიტყვიერი კომპლექსისაგან განსხვავებით არ იქმნება მეტყველებაში მოსაუბრის მიერ, არამედ გამოიყენება მზა სახით.

5) ფე-ს გააჩნია განსაკუთრებული სემანტიკური სტრუქტურა, რომელიც დამახასიათებელია მხოლოდ მისთვის, როგორც ენის ცალკე გაფორმებული ნაწილისათვის (49: 36-37).

ჩამოთვლილი ნიშან-თვისებები, რომლებიც განეკუთვნებიან ფე-ს როგორც ფორმალურ მხარეს (სტრუქტურას), ისე მის სემანტიკას, ერთად ახასიათებენ ფრაზეოლოგიის ობიექტს და განსაზღვრავენ მისი მდგრადობის სპეციფიკას. აქ დასტურდება ავ. კუნიჩის მიერ წამოყენებული თეზისი იმის შესახებ, რომ ფრაზეოლოგიური მდგრადობა - ესაა კომპლექსური ცნება, რომელიც მოიცავს ფე-ს სტრუქტურის სხვადასხვა ასპექტს. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ ზემოთ აღნიშნული ყველა ნიშან-თვისება ტოლფასია, მათი როლი და ნიშნადობა ფე-ს განვითარებისა და ფუნქციონირებისათვის განსხვავებულია.

ფე-ს როგორც რთული ენობრივი ერთეულის წარმოქმნის მთავარ და ყველაზე დამახასიათებელ სტრუქტურულ ნიშან-თვისებას წარმოადგენს მისი ცალკე გაფორმებულობა, რომელიც უპირისპირდება სიტყვის ერთიან გაფორმებას. მაგრამ თუკი ცალკე გაფორმებულობამ შეიძლება ზღვარი გააუღოს ფე-სა და სიტყვას შორის, იგი ეერ განაცალკევებს მას თავისუფალი და მდგრადი არაფრეზოლოგიური შეთანხმებებისაგან.

ფე-ს სხვა ნიშან-თვისებებს წარმოადგენს მისი სტრუქტურის მდგრადობა, ანუ ლექსიკურ-გრამატიკული შედგენილობის ფიქსირებულობა. სპეციალურ ლიტერატურაში საკმაოდ ბევრია დაწერილი იმის შესახებ, რომ სტრუქტურული მდგრა-

დღობა არ შეიძლება წარმოადგენდეს ფრაზეოლოგიზმების გამოყოფის კრიტერიუმს, ვინაიდან იგი დამახასიათებელია აგრეთვე მრავალი არაფრაზეოლოგიური შეხამებისათვის. აქ ხაზი უნდა გაესვას კიდევ ერთს: თუკი გაკითვალისწინებთ ფე-ს „ქცევას“ მეტყველებაში, კერძოდ, იმ ნაირგვარ სტრუქტურულ-გრამატიკულ და ლექსიკურ ცვლილებებს (ნორმატიულსა და ოკაზიონალურს), რომლებსაც ის განიცდის ფუნქციონირების პროცესში, უნდა ვაღიაროთ, რომ აღნიშნულ მდგრადობას საკმაოდ შედარებითი ხასიათი აქვს. ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიზმები გამოირჩევა დიდი მობილურობით და ცვლილების უნარით, ელემენტების სტრუქტურული ორგანიზაციის არასტაბილურობით. ამგვარი მოვლენა, როგორც ჩანს, გამოწვეულია აგებულობითი ხასიათის მიზეზებით და ასახავს ანალიტიკურ ტენდენციებს ფრანგული ფრაზეოლოგიის განვითარებაში.

ფე ხასიათდება აგრეთვე ხმარების მდგრადობით (რეგულარულობით), რის გამოც იგი მოცემული ენობრივი კოლექტივის კუთვნილება ხდება. ეს ნიშან-თვისება განასხეავებს ფრაზეოლოგიზმს, როგორც ენის ერთეულს ენის კუთვნილებაში არსებული ინდივიდუალურ-საავტორო და სხვა გამონათქვამებისაგან. თუმცა ხმარების მდგრადობას არ შეიძლება პრეტენზია ჰქონდეს როგორც ფე-ს ძირითადი, წამყვანი ნიშან-თვისებისა, ვინაიდან იგი დამახასიათებელია ენის ყველა ერთეულისათვის. ეს მით უფრო სწორია, რომ მოცემული ნიშან-თვისება, თუმცა კი განუყოფელი ფესათვის, არ წარმოადგენს მისი წარმოქმნის მიზეზს, ისევე, როგორც სტრუქტურის მდგრადობა, ხმარების მდგრადობაც თავისთავად არ შეიძლება იწვევდეს მოცემული სიტყვიერი კომპლექსის ფრაზეოლოგიასაც. ამას მოწმობს, პირველყოვლისა, ის ფაქტი, რომ ნებისმიერ ენაში არსებობს დიდი რაოდენობა სიტყვათშეთანხმებებისა, რომლებიც მდგრადები არიან როგორც სტრუქტურის, ისე ხმარების მხრივ, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც არ წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიზმებს.

ფრაზეოლოგიზაცია - ესაა სემანტიკური გარდაქმნის პროცესი, რომელიც განაპირობებს ენის ხარისხობრივად ახალი ერთეულების ჩამოყალიბებას.

ფრაზეოლოგიზაცია, როგორც ლინგვისტური მოვლენა, უნივერსალურია, ვინაიდან ფრაზეოლოგიზმები დამახასიათებელია ყველა ენისათვის. მიუხედავად ამისა, თითოეულ ენაში მას გამოხატვის თავისი განსაკუთრებული ფორმები აქვს. ეს იმით აიხსნება, რომ ფრაზეოლოგიზმებს, როგორც ცალკე გაფორმებულ ენობრივ წარმონაქმნებს, უფრო დაბალი დონეების ერთეულებთან - ფონემასთან, მორფემასთან, სიტყვასთან - შედარებით გააჩნიათ უფრო რთული ლექსიკურ-გრამატიკული და, განსაკუთრებით, შინაარსობრივი სტრუქტურა, რომლის წარმოქმნაშიც უფრო მეტად მონაწილეობენ ექსტრა-ლინგვისტური ფაქტორები. ეს ფაქტორები არსებით როლს ასრულებენ ფე-ების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, განაპირობებენ მათ ეროვნულ ხასიათს. ყველაფერი ეს საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ფრაზეოლოგია არის ენათმეცნიერების დარგი, რომელშიც განსაკუთრებით ნათლადაა გამოხატული ენის ეროვნული თვითმყოფადობა.

ფრაზეოლოგიის ენობრივი თვითმყოფადობა მუდამდებამისი ნებისმიერი ასპექტის შესწავლისას. ამასთან, განსაკუთრებით უნდა გაეკვას ხაზი იმას, რომ ამგვარი თვითმყოფადობა დამახასიათებელია არა მარტო ცალკე აღებული ფრაზეოლოგიზმისათვის, არამედ ენის ფრაზეოლოგიური სისტემისათვის მთლიანად.

თუ რაში გამოიხატება კონკრეტულად ორი ან მეტი ენის ფრაზეოლოგიური სისტემების განსხვავება, შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მათი შესწავლისას. თავისთავად ცხადია, რომ ეს განსხვავება მით უფრო ღრმა იქნება, რაც უფრო დაშორებულია შესადარებელ ენათა გენეტიკური კავშირი.

ფრანგული ფრაზეოლოგიის ეროვნული თავისებურება გამოიხატება ფე-თა სტრუქტურულ-გრამატიკულ, ლექსიკურ, სტილისტიკურ, ფონეტიკურ და სემანტიკურ თავისებურებებში.

თუმცა ყველაზე უფრო აშკარად ფრანგული ფრაზეოლოგიის, ისევე, როგორც სხვა ენების ეროვნული თვითმყოფადობა, ფე-ების სემანტიკურ თავისებურებებში გამოიხატება. ეს თვითმყოფადობა მდგომარეობს ფრაზათწარმოქმნის გარკვეული ფორმების სხვა ენებთან შედარებით უფრო მეტად ან ნაკლებად გაერცელებაში, ზოგიერთი მსოლოდ ფრანგული ენისათვის დამახასიათებელი ასეთი ფორმის არსებობაში და განსაკუთრებით იმ სახეებში, რომლებსაც იგი იყენებს ახალი ფე-ების შესაქმნელად. მართლაც, ფრაზეოლოგია ახდენს ამა თუ იმ ხალხის კულტურისა და ფსიქოლოგიის მთელი რთული კომპლექსის, მისი ხატოვანი აზროვნების განუმეორებელი ხერხების კონდენსირებას (49: 33-35).

უნდა შევნიშნოთ, რომ სიტყვებით გამოხატული ყველა ის ცნება, რომლებისგანაც შედგებიან ზემოაღნიშნული ფეები, ერთნაირად ნაცნობია შესადაარებელ ენათა მატარებლებისათვის. იგივე შეიძლება ითქვას ამ ფე-თა მნიშვნელობებზეც. მაგრამ სახეები კი, რომლებიც მნიშვნელობების საფუძველს წარმოადგენენ, ყველა ენაში სპეციფიკურია. როგორც ჩანს, ისინი გამოხატავენ მოცემული ენების მატარებელი ხალხების ეთნოფსიქოლოგიას და სწორედ ამიტომაც განსხვავდებიან.

ჩვენ აქ გვერდს ვუვლით ინტერნაციონალურ და ნასესხებ ფრაზეოლოგიზმებს, რომლებიც თითქმის ყველა ენაში გვხვდება. საერთო წყაროდან მომდინარე ამგვარ ფე-ებს ერთნაირი ხატოვანი საფუძველი აქვს. მაგრამ ინტერნაციონალური და ნასესხები ფე-ების ხვედრითი წილი ფრანგულ ენაში დიდი არ არის და ამიტომაც მათ არ შეუძლიათ გააბათილონ თეზისი ფრანგული ფრაზეოლოგიის, ისევე, როგორც ნებისმიერი სხვა ენის ფრაზეოლოგიის თვითმყოფადობის შესახებ.

ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, თუ რატომ ვერ ითარგმნება ფე-თა უმრავლესობა სიტყვა-სიტყვით, ისინი სხვა ენებზე ითარგმნებიან სხვა „სახეებზე“ (ხატებზე) აგებული ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტების დახმარებით. თუმცა ასეთი ეკვივალენტები ყოველთვის როდი მოიძებნება. მართლაც, თუ შე-

კადარებთ ორი ენის ფრაზეოლოგიურ შედგენილობას, ადვილად შევამჩნევთ, რომ მეორე ენაში არ არის წარმოდგენილი ყველა ის ცნება, რომელთა გამოსახატავად ერთ ენაში არსებობენ ფე-ები.

ყველა ენისადმი მისასადაგებელი უნივერსალური ფრაზეოლოგიის თეორია არ არსებობს. თუმცა ნათქვამი არ გამორიცხავს ყველა ენისათვის საერთო ზოგიერთი ფრაზეოლოგიური მოვლენისა და კანონზომიერების არსებობას. მათ შესწავლას, ცხადია, დიდი მნიშვნელობა აქვს, განსაკუთრებით ფრაზეოლოგიის რიგი ზოგადთეორიული პრობლემების გადასაწყვეტად და აგრეთვე ორი ან მეტი ენის შედარებით-ტიპოლოგიური ანალიზისათვის. მაგრამ ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ზოგიერთი ფრაზეოლოგიური უნივერსალების არსებობას და მათი შესწავლის აუცილებლობას სრულიადაც არ შესწევთ უნარი მიჩქმალონ ფრაზეოლოგიის ეროვნული ხასიათი და, მით უმეტეს, ეჭვქვეშ დააყენონ იგი.

ფრანგული ენის ფრაზეოლოგია, ისევე, როგორც ნებისმიერი სხვა ენისა, შედგება სტრუქტურული, სემანტიკური და ფუნქციური ტიპების მყარი სიტყვიერი კომპლექსებისაგან, რომლებსაც არცთუ იშვიათად ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებული გარკვეული თავისებურებები გააჩნიათ. ფრაზეოლოგიური შედგენილობის არაერთგვაროვნება, რომელიც ენის ფრაზეოლოგიური სისტემის სირთულისა და წინააღმდეგობრიობის ერთ-ერთ ყველაზე ნათელ დადასტურებას წარმოადგენს, ბევრადაა განპირობებული იმით, რომ ხარისხი და ხასიათი ენობრივი აბსტრაქციისა, რომელიც საფუძვლად უდევს ფრაზეოლოგიზაციის პროცესს, ფე-ს სხვადასხვა ტიპებში ერთნაირი არ არის.

ენობრივი აბსტრაქციის ხარისხი მოცემულ შემთხვევაში უნდა გავიგოთ, როგორც ფე-ს პირველადი ხატისაგან (სახისაგან) დაშორების ხარისხი, რაც გარდუვალად იწვევს ამ ერთეულის შინაარსობრივი სტრუქტურის გართულებას. ამგვარად, აქ ლაპარაკია აბსტრაქციის განსაკუთრებულ სახეობაზე - ფრაზეოლოგიურ აბსტრაქციაზე, რომლის დონეც

დამოკიდებულია ფე-ს ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში მონაწილე სხვადასხვა ფაქტორის ურთიერთქმედებაზე, მაგრამ, ეკვარეშა, რომ ამ ფაქტორებს შორის წამყვანი როლი ენიჭება სემანტიკურს. საქმე ისაა, რომ ენობრივი აბსტრაქცია თავის ყველაზე მკაფიო გამოხატულებას აღწევს სემანტიკურ გარდაქმნაში - იმ ლინგვისტურ პროცესში, რომელიც საფუძვლად უდევს ფრაზეოლოგიზაციას. სემანტიკური გარდაქმნის სხვადასხვა ფორმის თავისებურებებისა და ფრაზეოლოგიაზე მათი გავლენის გათვალისწინებას განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს, მით უმეტეს, თუკი მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ ენობრივი აბსტრაქცია ისტორიულად ცვალებადი ცნებაა. ეს უმთავრესად დაკავშირებულია ფე-ს აზრობრივი განვითარებისათვის დამახასიათებელ დინამიკურ პროცესებთან (ფრაზეოლოგიზმის ახალი მნიშვნელობების გაჩენა, ფრაზეოლოგიური დერივაცია, დეფრაზეოლოგიზაცია და სხვა). ამ პროცესებმა, რომლებიც იწვევენ ამა თუ იმ ცვლილებებს ფე-ს სემანტიკურ სტრუქტურაში, შეიძლება იმავდროულად შეიცვალოს ამ ერთეულის ენობრივი აბსტრაქციის ხარისხი და ხასიათი და ამით განაპირობონ საკმაოდ არსებითი ძვრები ენის ფრაზეოლოგიურ სისტემაში.

ენობრივი აბსტრაქცია, რომელიც საფუძვლად უდევს ფრაზეოლოგიზაციის პროცესს, არ შეიძლება აეურიოთ და, მით უფრო, გავაიგივოთ ფე-ს მნიშვნელობის აბსტრაქტულობასთან.

ენობრივი აბსტრაქცია - ესაა აზრობრივი პროცესი, რომლის დახმარებითაც ჩვენს ცნობიერებაში ყალიბდება გარკვეული ცნების შესაბამისი ესა თუ ის მნიშვნელობა, თუმცა თვითონ ეს ცნება შეიძლება კონკრეტული იყოს. მიუხედავად იმისა, რომ ენობრივი აბსტრაქცია დამახასიათებელია ყველა ფრაზეოლოგიზმისათვის, აბსტრაქტული მნიშვნელობა ბევრ მათგანს არ გააჩნია. დაკვირვებები გვიჩვენებს, რომ ფრაზეოლოგიის სფეროში ფრაზეოლოგიზმის ენობრივი აბსტრაქციის ხარისხისა და მის მიერ გამოხატული ცნების აბსტრაქტულობის ხარისხს შორის აბსოლუტური ურთიერთდამოკიდებუ-

ლება და ურთიერთგანპირობებულობა არ არსებობს. ბევრი ფე, მართალია, გაშუალებულია (ფიგურალურად), აღნიშნავს კონკრეტულ ცნებებს (ნიუტებს, ადამიანებს და მისთ.), მიუხედავად იმისა, რომ მათი წარმოქმნა არის შედეგი უფრო რთული სააზროვნო პროცესისა, ვიდრე აბსტრაქტული მნიშვნელობის მქონე სხვა ფრაზეოლოგიზმი ral de cave - „წერილი სანთელი“ (სიტყვა-სიტყვით - სარდაფის ვიროხა) აქვს კონკრეტული მნიშვნელობა, ხოლო კომპარატიულ ფრაზეოლოგიზმს souple comme un gant „ქალიან დამყოლი“ (სიტყვა-სიტყვით - ხელთათმანივით ელასტური) - განეყნებული, თუმცა პირველისთვის აბსტრაქციის უფრო მაღალი ხარისხია დამახასიათებელი, ვიდრე მეორისათვის.

თუმცა, ზემოთაღნიშნულში არ ნიშნავს, რომ ცნებებს - „ენობრივი აბსტრაქცია“ და „აბსტრაქტული მნიშვნელობა“ - შორის არ არის არავითარი ურთიერთკავშირი. იგი, რა თქმა უნდა, არსებობს, ვინაიდან ნებისმიერი მნიშვნელობის (კონკრეტულის ან აბსტრაქტულის) გაჩენა ფრაზეოლოგიზმში, ისევე, როგორც სიტყვაში, დაკავშირებულია სინამდვილის ასახვის სპეციფიკურ ფორმასთან - განზოგადებასა და აბსტრაქციასთან (Назарян : 49, 146).

ენობრივი აბსტრაქცია, როგორც ლინგვისტური მოვლენა, დამახასიათებელია არა მარტო ფრაზეოლოგიზმისათვის, არამედ სიტყვისათვისაც, თუმცა ფრაზეოლოგიზმში მას მისი შინაგანი ფორმის თავისებურებებთან დაკავშირებული სპეციფიკური ხასიათი აქვს.

ლექსიკური აბსტრაქციის საფუძველს, რომელიც სიტყვის ნომინაციური მნიშვნელობის გაჩენას იწვევს, ცნების ნიშანთვისება წარმოადგენს, რომლის მიხედვითაც ეს სიტყვა იძენს თავის დასახელებას; მაშინ, როდესაც ფრაზეოლოგიური აბსტრაქცია ხორციელდება ფრაზეოლოგიზმის შინაგანი ფორმით გადმოცემული რომელიმე საგნის, ფაქტის, მოვლენის კონკრეტული აღწერის ან წარმოდგენის საშუალებით. ამგვარად, ფე-ს შინაგანი ფორმისათვის, მისი წარმოქმნის

მომენტში მაინც, დამახასიათებელია ხატოვანება, რომელიც ამ ერთეულის სემანტიკურ ორგანოზომილებიანობაში მუდამედება. ამგვარი ხატოვანება არ ახასიათებს სიტყვის შინაგან ფორმას, რომელიც მის მიერ ენაში შესრულებული ნომინაციური ფუნქციის გამო, როგორც წესი, პირდაპირაა მიმართული საგნისადმი, ან ცნებისადმი. სიტყვათა რეფერენტულ ურთიერთმიმართებას ორი საფეხური აქვს: საგანი (ცნება) - დენოტატი, მაშინ, როდესაც ფრაზეოლოგიზმში ის სამსაფეხურიანია: საგანი (ცნება) - სახოვანი წარმოდგენა - დენოტატი. სიტყვის შინაგანი ფორმა - უკეთეს შემთხვევაში ეს არის მაწარმოებელი სიტყვის სემანტიკის ნარჩენი ელემენტი წარმოებულ სიტყვაში, რომელიც მისი მნიშვნელობის მოტივირებას ახდენს (49: 146-147).

ფრაზეოლოგიური აბსტრაქციის სპეციფიკით განპირობებულია აგრეთვე ფრაზეოლოგიზმში ისეთი სემანტიკური სტრუქტურის გაჩენა, რომელიც არ ემთხვევა სიტყვის ანალოგიურ სტრუქტურას, რაც თავის გამოხატულებას პოულობს ორი აღნიშნული ენობრივი ერთეულის მნიშვნელობათა ჩამოყალიბებაში მონაწილე დენოტატიური და კონოტაციური სემების განსხვავებულ შეფარდებასა და განაწილებაში. საზოგადოდ მიღებული თვალსაზრისით, ფრაზეოლოგიზმის შინაარსობრივ სტრუქტურაში სიტყვასთან შედარებით ჭარბობს კონოტაცია. უფრო მეტიც, სწორედ თავისუფალი შესიტყვების კონოტაციური (პოტენციური) სემები წარმოადგენს ხშირად ფე-ს წარმოშობის საფუძველს, მაგალითად, ფრანგული სიტყვათშეთანხმება l'oe blanche „თეთრი დედა-ბატი“ იმპლიციტურად შეიცავს კონოტაციურ სემას „მიაშიტობა“, ვინაიდან ფრანგებისათვის ეს ფრინველი განასახიერებს სისულელესა და გულუბრყვილობას (შედ. *bête comme une oie*). აღნიშნული სიტყვათშეთანხმების ბაზაზე წარმოქმნილ ფრაზეოლოგიზმში კი სემა „მიაშიტობა“ დისტინქტური (დიფერენციალური) ხდება და იმპლიციტურ გამოხატულებას პოუ-

ლობს ამ ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობაში, რაც, ცხადია, ჩანს მისი დეფინიციიდან - „გულუბრყვილო ქალიშვილი“.

მაშინაც კი, თუკი ფე-ს შევადარებთ თავისი სემანტიკური და სტილისტიკური თვისებებით ამ ერთეულთან ყველაზე ახლო მდგომ მეტაფორას, სრული იზომორფიზმი აქაც არ იქნება. მართალია, მეტაფორა, ფრაზეოლოგიზმის მსგავსად ჩნდება სემანტიკური გარდაქმნის შედეგად, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ განსხვავება მათ შორის წმინდა ფორმალურია. ენა ისეა მოწყობილი, რომ ნებისმიერ განსხვავებას სტრუქტურაში (ფორმაში) შეესაბამება განსხვავება მნიშვნელობაში (შინაარსში). ამ საერთო ლინგვისტურმა კანონმა განაპირობა სწორედ მეტაფორასა და ფე-ს შორის არსებული განსხვავება სემანტიკურ სტრუქტურაში.

მეტაფორის მნიშვნელობა, როგორც წესი, გამოყვანადია, ეინაიდან ის არის წარმოებული მისი პროტოტიპის - პირდაპირი ნომინაციური მნიშვნელობის მქონე თავისუფლად ორგანიზებული სიტყვის მნიშვნელობისა. ეს აიხსნება იმით, რომ მეტაფორასა და მის პროტოტიპს შორის არსებობს აზრობრივი კავშირი, რომელიც ამ მეტაფორის *raison d'être*-ს წარმოადგენს. მეტაფორის მნიშვნელობა აღიქმება როგორც გადატანითი მხოლოდ სიტყვის იმ კონკრეტული მნიშვნელობის ფონზე, რომელიც მისი გენეტიკური წყაროს როლს წარმოადგენს. საკმარისია ამ სიტყვის მნიშვნელობა გამოვიდეს ხმარებიდან (ენის ისტორიაში ასეთი მაგალითები მრავლადია), რომ მაშინვე მის საფუძველზე გაჩენილი მეტაფორის მნიშვნელობა დაკარგავს თავის სახოვან (ხატოვან) ხასიათს და პირდაპირ ნომინაციურად იქცევა.

სხვაგვარადაა საქმე იმ ფრაზეოლოგიზმის შემთხვევაში, რომლის სემანტიკურ სტრუქტურას უფრო მეტი დამოუკიდებლობა გააჩნია. თუკი მეტაფორა, როგორც სახოვანი ენობრივი საშუალება წარმოდგენილია მის პროტოტიპთან გარკვეული აზრობრივი კავშირის გარეშე, ამგვარი კავშირი ფრაზეოლოგიზმისათვის არ არის აუცილებელი.

მეტაფორა წარმოიქმნება ენის ლექსიკურ სისტემაში და რჩება ამ სისტემის ელემენტად იმ ერთეულის ფარგლებში, რომელთანაც გენეტიკურად არის დაკავშირებული. ფრაზეოლოგიზმი კი, რომელიც წნდება თავისუფალი შეთანხმების, ან, ამგვარი შეთანხმების მოდულის მიხედვით, მეტაფორი-საგან განსხვავებით წარმოქმნის ერთეულს, ამასთან ეს ერთეული ენის სულ სხვა მიკროსისტემას განეკუთვნება, ვიდრე მისი პროტოტიპი. ყველაფერი ეს განაპირობებს სწორედ მეტაფორისა და ფე-ს განსხვავებულ ნიშნადობას (ფასეულობას) ენაში.

სახოვანობის გაძლიერება, შესუსტება ან დაკარგვა ფრაზეოლოგიზმში წარმოადგენს ხარისხობრივი ცვლილებების მნიშვნელოვან დასაბუთებას ენის ფრაზეოლოგიურ შედგენილობაში. ამ ცვლილებებში, რომლებსაც ზოგჯერ ესოდენ „ტრაგიკული“ შედეგი აქვთ ფე-სათვის, საკმაოდ ნათლად ელინდება ენის ლექსიკური სისტემის ზეწოლა ფრაზეოლოგიურზე, რასაც ხელს უწყობს და აძლიერებს ენის ზოგადი სისტემა, რომელიც ცდილობს გადააქციოს ფრაზეოლოგიზმები რეგულარულ ენობრივ წარმონაქმნებად, „მოაწესრიგოს“ მათი ცხოვრება და განვითარება. ამ ორგვარ ზეწოლას ფრაზეოლოგია უპირისპირებს თავისი განვითარების დინამიკას, თავის მობილურ ხასიათს, ვარიაციულობას და ყველანაირი „გარდაქმნების“ უნარს, ანუ ყველაფერ იმას, რაც მის სპეციფიკას შეადგენს.

ფრაზეოლოგიური ერთეულის (ფე) მნიშვნელობა ყალიბდება მინიმუმ ორი ლექსიკური ერთეულისა და იმ პირველადი კონტექსტის ურთიერთქმედების საფუძველზე, რომლიდანაც არის გამოსული. როგორც ცნობილია, ფე-ს მნიშვნელობა არ გამომდინარეობს მისი კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამიდან, თუმცა ამ კომპონენტებში ჩადებული ელემენტარული შინაარსები, მნიშვნელობები გარკვეული კომბინაციებით შედიან მის მნიშვნელობაში (Чардашцева: 67- 55).

ფე-ს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს თავისებურებას, სიტყვის ან არათავისუფალი სიტყვათშეთანხმების სხვა ტიპის მნიშე-

ნელობასთან შედარებით, წარმოადგენს დენოტატური სემების დაკარგვა მის შემადგენლობაში შემავალი სიტყვების მიერ. სიტყვები, რომლებიც ფე-ს კომპონენტების როლში გვევლინებიან, პირველ რიგში, კარგავენ კავშირს დენოტატთან, ანუ იმ ობიექტურ რეალობასთან, რომელსაც ისინი ასახელებენ.

წარმოადგენს რა ირიბ ნომინაციას, ფრაზეოლოგიზმი, ამა თუ იმ სიტუაციის აღნიშვნისას, სარგებლობს უკვე მზა მნიშვნებით (სიტყვებით) არა მათი პირდაპირი ანდა თუნდაც გადატანითი მნიშვნელობით, არამედ უფრო იმ ასოციაციებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ისინი შეიძლება იწვევდნენ მოსაუბრეში ან მსმენელში გარკვეული სიტუაციის პირობებში. ამ მიმართებით შეიძლება ითქვას, რომ ფრაზეოლოგიზმებში პირველ პლანზე გამოდიან კონოტაციური სემები სიტყვა კომპონენტებისა, რომელთა გამოვლენით შესაძლებელია უფრო ადვილად გაეიგოთ ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობა მთლიანობაში და ვივარაუდოთ ამა თუ იმ ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობების განვითარების შესაძლებლობა.

კარგავენ რა დენოტატურ სემებს, ფრაზეოლოგიზმის სიტყვა-კომპონენტები აუცილებლად კარგავენ დენოტატთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სპეციფიკურ სემებსაც. თუმცა სიტყვის დენოტატური, სპეციფიკური სემების ცოდნა გვეხმარება გამოვავლინოთ ის ასოციაციები, რომელთა გამოწვევაც მათ შეუძლიათ და საშუალებას გვაძლევს გამოვავლინოთ სიტყვის ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის ჩამოყალიბებაში მონაწილე შესაძლო კონოტაციური სემები.

სიტყვის მნიშვნელობისა და ფრაზეოლოგიზმის ჩამოყალიბების შედარებისას შეიძლება ეთქვას, რომ ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის ჩამოყალიბება ემსგავსება სიტყვის მეტაფორული, გადატანითი (ყართო გაგებით) მნიშვნელობის გაჩენას. სიტყვის მეტაფორული, გადატანითი მნიშვნელობის გაჩენა, როგორც წესი, არ არის დამოკიდებული ახალი დენოტატების წარმოქმნაზე, ის დაკავშირებულია ადამიანის უნართან – რეაგირება მოახდინოს მის გარემომცველ სამყაროზე

და გამოიყენოს მის ხელთ არსებული გამოხატვის საშუალება ან ამ თავისი შეგრძნებების გადმოსაცემად.

ფრაზეოლოგიის ყველა მეკლევარი ხაზს უსვამს იმას, რომ ტროპებს დიდი მნიშვნელობა აქვს ფე-ს ჩამოყალიბებაში. ჯერ კიდევ არისტოტელე აღნიშნავდა მეტაფორების ინდივიდუალურ ხასიათს: „მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ოსტატობას მეტაფორების გამოყენებისას, ვინაიდან მხოლოდ ამ ერთის სწავლა არ შეიძლება სხვებისაგან, ეს უნარი ტალანტის დამახასიათებელი ნიშანია. კარგი მეტაფორების შექმნა ხომ მსგავსების შემჩნევას ნიშნავს“. მიგვაჩნია, რომ სწორედ იმასთან დაკავშირებით, რომ ტროპები თავიანთი ბუნებით ინდივიდუალურები არიან, და მათი ავტორები სხვებზე უკეთ „ამჩნევენ მსგავსებას“, ისინი, ტროპები, ყოველთვის წარმოადგენენ პოტენციურ ფრაზეოლოგიზმებს. ყველა სტილისტიკურ ფიგურას (ტროპს) შეუძლია გადმოსცეს მოსაუბრის დამოკიდებულება სინამდვილესთან უკვე მზა ფორმის (სიტყვის ან სიტყვათშეთანხმების) დახმარებით, რომელიც შექმნილია ენობრივი კოლექტივის იმ წევრთა მიერ, რომლებმაც ტალანტის ან გარემოებათა წყალობით დაინახეს ის, რაც ენობრივი კოლექტივის სხვა წევრებისათვის იმ მომენტამდე დაფარული იყო. ხომ სწორედ ამაში ვლინდება, საყოველთაოდ ცნობილი დებულება იმის შესახებ, რომ ენა - ესაა მისი მატარებლის კოლექტიური შემოქმედების საგანი. ნებისმიერი ფიგურა კონტექსტის გარეშე მკედარია.

ფე-ს მნიშვნელობა, ბუნებრივია, არ ამოიწურება მხოლოდ კლასებით და ფე-ს კომპონენტი სიტყვების კონოტაციური სემებით. სიტყვების ურთიერთქმედებისა და მათი დახმარებით ახალი სიტუაციის სახელდების შედეგად ფე-ს, როგორც ენობრივ ნიშანს უჩნდება ახალი ელემენტარული მნიშვნელობები, რომლებიც დამახასიათებელია მხოლოდ მისთვის, როგორც ერთი მთლიანობისათვის. ამ ელემენტარული შინაარსების გამოვლენა მიზანშეწონილია ჩატარდეს ფე-ს ნეიტრალური ეკვივალენტის - იდეოგრამის დადგენით, რომელიც შეიძლება განიხილებოდეს, როგორც გარკვეული სახით გან-

ზოგადებული ფე-ს მნიშვნელობა. იდეოგრამა, ანუ ნეიტრალური ეკვივალენტი შეიძლება წარმოადგენდეს სიტყვას ან კლასებისა და ფრაზეოლოგიზმის ძირითადი ელემენტარული მნიშვნელობების შემცველ სიტყვათშეთანხმებას (67: 64-66).

იდეოგრამა წარმოადგენს განმარტებითი ან ნებისმიერი ენის ორენოვანი ლექსიკონის აუცილებელ ელემენტს, ვინაიდან ფრაზეოლოგიზმის გამომსახველობითი ეკვივალენტის ვარირება შესაძლებელია კონტექსტის მიხედვით. გარდა ამისა, ერთი ენიდან მეორეზე თარგმნისას ფრაზეოლოგიური ერთეულების სტილისტიკური გამოყენება, როგორც წესი, არ ემთხვევა ერთმანეთს. ნეიტრალური ეკვივალენტის არსებობა საშუალებას გვაძლევს გამოვიყენოთ იგი უშუალოდ, თუკი გადამთარგმნელის ენის ტექსტის სტილისტიკური ხასიათით ფრაზეოლოგიზმების გამოყენება დაუშვებელია (მაგალითად, საინფორმაციო ხასიათის სამეცნიერო ან, განსაკუთრებით, სამეცნიერო-ტექნიკური ტექსტი რუსულ ენაზე). იმ შემთხვევებში კი, როდესაც თარგმანის ენის ტექსტით ფრაზეოლოგიზმების გამოყენება დასაშვებია, მთარგმნელს იდეოგრამის საფუძველზე შეუძლია მოძებნოს ისეთი გამომსახველობითი ეკვივალენტი, რომელიც, ერთი მხრივ, სრულად გადმოსცემს ორიგინალის შინაარსს, სოლო მეორე მხრივ, სტილის მიხედვით შესაბამისი იქნება თარგმანის ტექსტისა. ფრაზეოლოგიზმის იდეოგრამის დადგენა შეუძლია ლექსიკოგრაფს იმ კონტექსტების საკმაოდ დიდი რიცხვის საფუძველზე, რომლებშიც ისაა გამოყენებული, ვინაიდან მხოლოდ მრავალი კონტექსტის არსებობა იძლევა ყველა იმ შესაძლო კონოტაციის გამოვლენის საშუალებას, რომლებიც აყალიბებენ ამა თუ იმ ფრაზეოლოგიზმის არა მარტო მნიშვნელობას, არამედ მრავალმნიშვნელობიანობასაც.

ასე რომ, ფე-ს მნიშვნელობა განისაზღვრება მისი ნეიტრალური ეკვივალენტის - იდეოგრამის საშუალებით. ამასთან, სწორედ იდეოგრამა ასახავს ფრაზეოლოგიური ერთეულის სიგნიფიკატს. იდეოგრამის შედგენილობაში შემავალი სიტყვები, როგორც წესი, არასდროს არ თანხედებიან ფრაზეო-

ლოგიზმის სიტყვა-კომპონენტებს. ფრაზეოლოგიზმის სიტყვა-კომპონენტები ხომ, დენოტატური, უფრო ზუსტად (პოტიეს მიხედვით), სპეციფიკური სემების დაკარგვის შემდეგ კარგავენ საკუთარ შინაარსს, თუმცა ინარჩუნებენ ასოციაციებს, რომლებიც გარკვეულ სიტუაციასთან დაკავშირებით უნდა მოსაუბრესა და მსმენელს (Pottier B.: 82,67).

კონოტაციური სემები ფაქტობრივად ემსახურებიან იმ „ხატის“ ჩამოყალიბებას, რომელიც, ჩვეულებრივ, საფუძვლად უდევს ფე-ს.

ხატი (სახე), რომლის საფუძველზეც შეიძლება აიგოს ესა თუ ის ფრაზეოლოგიზმი, ლინგვისტისათვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ იმის გამო, რომ იგი ხელს უწყობს ისეთი ასოციაციების წარმოქმნას, რომლებიც ნეიტრალური ეკვივალენტის დადგენის შესაძლებლობას იძლევიან. ხატი იცვლება არა მარტო ერთი ენიდან მეორე ენამდე, არამედ თვით ენის შიგნითაც. თუმცა, მეორე მხრივ, სწორედ ხატი გვაძლევს საშუალებას დავადგინოთ ნეიტრალური ეკვივალენტი, ანუ, ფაქტობრივად, ავხსნათ ფე-ს მნიშვნელობა. „ხატი“ იქცევა იმ „შუალედურ რგოლად“, რომლის წყალობითაც ლინგვისტი ახერხებს განსაკუთრებული ენობრივი ნიშნების – ფრაზეოლოგიური ერთეულების - მნიშვნელობის დადგენას, რომლებიც შედგებიან, არსებითად, სრულიად უმნიშვნელო სიტყვა - კომპონენტებისაგან.

ენაში, როგორც ცნობილია, ყველა მოვლენა ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთდამოკიდებულია. სწორედ ამიტომ ფრაზეოლოგიური ერთეულების ცხოვრება გარკვეული სახით ახდენს ზემოქმედებას ამ ერთეულების სიტყვა-კომპონენტებზე. ფრაზეოლოგიზმების სიტყვა-კომპონენტებმა, კარგავენ რა სემებსა და თავიანთ თავდაპირველ მნიშვნელობას, შეიძლება შეიძინონ ახალი მნიშვნელობა ახალ დენოტატთან მიმართების შემთხვევაში. შემდგომ ახალი დენოტატური შინაარსი შეიძლება მიემაგროს ამ სიტყვას მეტყველებაში მისი ხანგრძლივი გამოყენების შედეგად (82: 68-70).

ამგვარად, ისევე, როგორც ენის სხვა ორმხრივი ერთეულების მნიშვნელობებში განასხვავებენ დენოტატიურ, სიგნიფიკატურ და კონოტაციურ კომპონენტებს, რომლებიც შეადგენენ, შესაბამისად, ფრაზეოლოგიური მნიშვნელობის დენოტატიურ, სიგნიფიკატურ და კონოტაციურ ასპექტებს.

ფე-ს მნიშვნელობის დენოტატიური ასპექტი გამოიხატება ამ ერთეულის მიმართებაში რომელიმე რეფერენტის მიმართ. სიტყვების მსგავსად ფე-ებმა შეიძლება აღნიშნოს ენის გარეშე სინამდვილის სხვადასხვაგვარი ელემენტი. ფე-ს დენოტატიურ ასპექტს საფუძვლად უდევს საწყისი შეთანხმებით დენოტატის შეცვლა და მისი თვისებების გადატანა ახალ დენოტატზე, რაც გამოწვეულია ამ შეთანხმების სრული ან ნაწილობრივი სემანტიკური გარდაქმნით.

ფე-ს მნიშვნელობის სიგნიფიკატური ასპექტი მდგომარეობს ამ ერთეულის საკუთრივ აზრობრივ მნიშვნელობაში, მის თვისებაში იყოს მატარებელი გარკვეული ცნებისა (კონკრეტულის ან აბსტრაქტულისა) დენოტატის, ანუ სინამდვილის მის მიერ აღნიშნული ელემენტის შესახებ.

ფე-ს მნიშვნელობის კონოტაციური ასპექტი ასახავს საუბრის დამოკიდებულებას მეტყველების საგნისადმი, მის მიერ დენოტატის სუბიექტურ დახასიათებას. მნიშვნელობის კონოტაციური ასპექტის მანევრებლებს წარმოადგენენ: ა) სახოვანება; ბ) სტილისტიკური შეფერილობა, მათ შორის გამოყენების გარკვეული სფეროსადმი კეთვნილება და შეფასებადობა; გ) ექსპრესიულობა. ამ მანევრებლებიდან პირველი ორი წარმოადგენს ფაკულტატიურს, მაშინ როდესაც მესამე ყოველთვის და აუცილებლად შედის ფე-ს მნიშვნელობაში. უკანასკნელმა შეიძლება დაკარგოს სახოვანება და იყოს სტილისტიკურად ნეიტრალური, მაგრამ იგი ყოველთვის ინარჩუნებს ექსპრესიულობას, და, აქედან გამომდინარე, კონოტაციასაც, რომელიც ფრაზეოლოგიზმების როგორც მეორადი წარმოქმნის ერთეულების სემანტიკის განუყრელ ატრიბუტს წარმოადგენს. აი, რატომ გვაქვს ყველა საფუძველი, დავე-

თანხმობით ი.ი. ჩერნიშევას, რომელიც კონოტაციურ კომპონენტს წამყვან ადგილს ანიჭებს ფე-ს მნიშვნელობაში.

დენოტატური მიმართებით ფე-თა უმრავლესობა აღნიშნავს უფრო კონკრეტულ და ინდივიდუალურ ცნებებს, ვიდრე მათი ლექსიკური კორელატები. ეს დაკავშირებულია იმასთან, რომ სიტყვა შეედარება არა კონკრეტულ საგანს (ფართო გაგებით), არამედ ერთგვაროვანი საგნების კლასს. ნათქვამიდან გამომდინარეობს, რომ ფრაზეოლოგიური ნომინაცია უფრო ვიწრო და კონკრეტულია, ვიდრე ლექსიკური.

ფრაზეოლოგიური ნომინაციის შედარებითი სიეიწროვე და კონკრეტულობა ლექსიკურთან შედარებით განაპირობებს აგრეთვე სიგნიფიკატურ განსხვავებებს ფრაზეოლოგიზმისა და სიტყვების მნიშვნელობათა შორის. ფე-ბი უფრო ხშირად გამოხატავს სახეობრივ ცნებებს, ხოლო სიტყვები – რაგვარობას. ამით აიხსნება ფაქტი, რომ ზოგადად ადამიანის აღსანიშნავად ფრანგულ ენაში არსებობს სულ რამდენიმე ფე (*être social*, *être pensant*), მაშინ როდესაც ისეთი ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც აღნიშნავენ ადამიანს რაიმე ნიშნის მიხედვით (პროფესიული, სოციალური, ფიზიკური, გონებრივი და ა.შ.) – უამრავია. ასევე ფრანგული სიტყვის *voleur* სინონიმური ფრაზეოლოგიზმები – *rat d'hôtel* „ბინის ქურდი“ და *voleur à la tire* „ჯიბის ქურდი“ – აღნიშნავენ არა ზოგადად ქურდებს, არამედ ისეთ ქურდებს, რომლებიც ქურდობის რომელიმე სახეობაში არიან დასპეციალებული. თუმცა, ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიურ ფონდში გვხვდება მყარი შეთანხმებები, რომლებიც რაგვარობის ცნებებს გამოხატავენ და რომლებსაც ისეთივე განზოგადებული მნიშვნელობები აქვთ, როგორებიც მათთან შედარებულ სიტყვებს. შედ: *les hôtes des airs* „ფრინველები“, *filles d'Eve* „ქალი“ და სხვ. მაგრამ ამ შემთხვევაში ძირითადი განსხვავება ფრაზეოლოგიზმსა და სიტყვას შორის ობიექტური სინამდვილის ასახვის ხერხებშია შენარჩუნებული.

არანაკლებ არსებითია განსხვავებანი კონოტაციაში. ეს უკანასკნელი, როგორც აღვნიშნეთ, წარმოადგენს ფე-ს სემანტიკის განუყოფელ ატრიბუტს, ამასთან, ის ყოველთვის არ არის წარმოდგენილი ისეთი სიტყვის მნიშვნელობით, რომლის ფუნქციური დანიშნულებაცაა პირველყოვლისა პირდაპირი ნომინაციის საშუალებად გამოყენება. მაგრამ კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ფრაზოლოგიური კონოტაცია ბევრად უფრო მდიდარია ლექსიკურზე, რის შედეგადაც ფე იძენს ექსპრესიულ-ემოციური ზემოქმედების ბევრად უფრო დიდ ძალას, რაც იმას მოწმობს, რომ ფრაზოლოგიზმს სიტყვასთან შედარებით გააჩნია უფრო რთული სემანტიკური სტრუქტურა, და, მაშასადამე, უფრო ტევადი და მდიდარი აზრობრივი შინაარსი (82:—159).

იდიომების შინაგანი ფორმის ექსპრესიულობა განპირობებულია მასში არსებული ძლიერი მეტაფორული ხატოვანებით. გარემომცველი სინამდვილის ელემენტები (ცხოველთა და მცენარეთა სამყარო, სოციალური გარემო და სხვა) შეფასების თვალსაზრისით გაიაზრება ხალხის ცხოვრებისეული და შემოქმედებითი გამოცდილების საფუძველზე, ყალიბდება წარმოდგენების – კეაზისტერეოტიპების კომპლექსში, ანუ გეშტალტებში (მთლიანი ფორმა, სტრუქტურა), რომლებიც აერთიანებენ ამა თუ იმ ენის საშუალებით ობიექტური რეალობის მოვლენებისადმი მიწერილ ნიშან-თვისებებს (ცბიერი მელა, ჯიუტი ვირი, ტლანქი დათვი და სხვ.). ასეთი გეშტალტები წარმოადგენენ „მეტაფორებს, რომლებითაც ჩვენ ვსულდგმულობთ“ (Лакотф Дж., Джонсон М. : 43, 24-30).

ისინი გამოხატულებას ჰპოვენ შინაგან ფორმაში, ფოლკლორულ ტრადიციებში, რწმენებში, რიტუალურ მოქმედებაში. გეშტალტის წარმოქმნის ძირითადი ხერხია საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების გადატანა დანარჩენ სამყაროზე (ანთროპომორფიზმი – წარმოდგენა ვითომდაც ცხოველებს, მცენარეებსა და ბუნების მოვლენებს აქეთ ადამიანური თვისებები: აზრი, გრძნობა და სხვ.). ამგვარად, მიღებული ცოდნა გარემოს შესახებ გადაე-

ცემა ადამიანთა ურთიერთობების სამყაროს: „ადამიანი ცბიერია, თითქოს ის იყო მელა და თითქოს მელას შეეძლოს იყოს ცბიერი“. „თითქოს“ ტიპის წარმომქმნელი მეტაფორების ელემენტებად წარმოგვიდგება ადამიანის (A) სოციალურ-ბიოლოგიური გამოვლინება და ანთროპომორფული წარმოდგენა ობიექტურ რეალობაზე (B), შეკავშირებული ლოგიკური მაერთებლით „თითქოს“, რომელსაც ი. კანტმა უწოდა ფიქტიურობის მოდუსი (Жоля К.К.: 36, 40-45).

ხატოვანება, რომელსაც შეიცავს გეშტალტი, მნიშვნელოვნად ამსუბუქებს მოსაუბრის ემოციური მდგომარეობის გამოსატყვას და უზრუნველყოფს ოპტიმალურ გაგებას მსმენელის მხრიდან მათ ცნობიერებაში არსებული გეშტალტების ერთიანობის საფუძველზე.

სიტყვის შინაგანი ფორმა სამყაროს ირაციონალური, ინტუიციურ-გრძნობადი, მეტაფორული, ანთროპომორფული ასახვაა. ენაში იდიომების არსებობა, რომელთა მნიშვნელობა სხვა ერთეულების მსგავსია, არ მოწმობს ენის საშუალებების სიჭარბეს. იდიომების სხვაობა სიტყვებისაგან პირველ ყოვლისა, მათ ექსპრესიულობაში მდგომარეობს.

საინტერესოდ გვესახება იდიომების ფორმირების პროცესები - აღსანიშნი სინამდვილის კონცეპტუალიზაციისა და ვერბალიზაციის განხილვა, რომლის დროსაც შესიტყვებათა „პირდაპირი“ მნიშვნელობა იქცევა იდიომის შინაგან ფორმად. ამ პროცესების განხილვისას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ ფრაზოლოგიზმ-იდიომთა სემანტიკის ხატოვან-ასოციაციური ზონის როლის, არამედ თვით ლინგვოკრეაციული (ენათშემომქმედი) აზროვნების ფუნქციის გახსნისათვის იდიომების შინაგანი ფორმის შექმნაში (Бондх Е.М.: 25, 136).

იდიომა ავსებს დეფიციტს სინამდვილის ასახვისას. ინფორმაციის გადმოცემა იდიომით ხორციელდება ეკონომიური, „შეკუმშული“ საშუალებებით და გამოხატავს შინაგან ფორმაში რომელიღაც სიტუაციის დამახასიათებელ ნიშნებს, დამკვიდრებულს მოცემული ენის მატარებლის ენობრივ ცნობიერებაში.

რებაში ხატის ფორმით იდიომის წარმოქმნისას. ხატი ცნობიერებაში წარმოგვიდგება რომელიღაც „გეშტალტის“ წაშლილი ფორმით, რომელიც რედუცირებულია ნომინაციის (დასახელების) მიზნების შესატყვისად. ამასთან სხვადასხვა იდიომის რედუცირების ხარისხი სხვადასხვაგვარია, რაც დამოკიდებულია ენის განსაზღვრულ ეტაპზე ენის მატარებლისათვის იდიომის შინაგანი ფორმის შეცნობაზე „ცოცხალი“ ან „წაშლილი“ სახით. „ცოცხალი“ ხატის დროს ჩვენს წინაშეა მეტად თუ ნაკლებად „გადაშლილი პატარა სურათი“, სამყაროს ენობრივი ფრაგმენტის რომელიღაც ეარიანტი. იდიომა „წაშლილი“ ხატი კი მხოლოდ „მიანიშნებს“, ნომინაციის მიზნებისათვის არსებით კავშირებზე და ახდენს არაარსებითი კავშირების აბსტრაქტირებას.

როდესაც იდიომა პირველად წარმოჩნდება ცნობიერებაში, ხატის აღქმა მკაფიო და ზედმიწევნით დაწვრილებითია, რამაც შეუძლია ხელი შეუშალოს გამონათქვამის აზრის გაგებას, მაგრამ უმეტესწილად სწორედ შინაგანი ფორმით გამოიცნობა ის, რაზეც არის საუბარი. ის ფაქტი, რომ იდიომის პირველადი ხმარება, ასევე ხალხური ენის იდიომების გამოყენება წარმოსახავს მოსაუბრის ცნობიერებაში „ცოცხალ სახეს“, ბადებს აზრს, რომ „სახის“ მთელი სიზუსტით აღქმა დაკავშირებულია მოსაუბრის მიერ იდიომის ხმარების გამოცდილებასთან, ასევე ენობრივი კოლექტივის მიერ მისი გამოყენების ხანგრძლივობასა და სიხშირესთან: რაც უფრო ხშირად ხმარობენ მას, მით უფრო ადვილად ხდება მისი ხატის „წაშლა“.

სინამდვილის კონცეპტუალიზაციის დროს გამოყენებული საშუალებები ენაში ფ. ჰუმბოლდტს დაყოფილი აქვს როგორც ფონეტიკური და ინტელექტუალური. ფონეტიკური ტექნიკა მიმართულია სიტყვების ან ფრაზეოლოგიური ერთეულების ბგერითი კომპლექსის შექმნისაკენ. ინტელექტუალური ტექნიკის როლი ენაში იმაში მდგომარეობს, რომ განასხვავოს და აღნიშნოს აუცილებელი (Гумнольдт В. фон : 33, 98-99).

„ენის შინაგანი და წმინდა ინტელექტუალური მხარე შეადგენს სწორედ ენას; ეს ის ასპექტია, რომლის გამო ენობრივი შემოქმედება სარგებლობს ბგერითი ფორმით და ენის ამ მხარეს ემყარება მისი უნარი მიანიჭოს გამოხატვის შესაძლებლობა ყველაფერ იმას, რისი მინდობაც სურთ მისთვის....“ შემდგომ თაობათა დიდ მოაზროვნეებს (33: 100): ენის კანონები, წერდა ე. ფონ ჰუმბოლდტი, რომელსაც ემორჩილება ენათშემოქმედის სულიერი მოღვაწეობა, სხვა არაფერია, თუ არა ფორმები, რომლებშიც ენათშემოქმედის ძალა „ჭედავს“ ბგერებს (33: 101)

ფრაზეოლოგიური ერთეულები ისევე, როგორც სიტყვები, წარმოადგენს ენობრივი ცნობიერების პროდუქტს, რომელიც ასახავს სინამდვილის გააზრების ხერხს მეტყველებით-შემოქმედებითი აქტის პროცესში მათი შექმნის მომენტში. ეს ხერხი დაფიქსირებულია იდიომებში მათი შინაგანი ფორმის სახით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იდიომების შინაგანი ფორმა არის ასოციაციურ-ხატოვანი მოტივირებული კომპლექსი, რომელიც აყალიბებს შინაარსს ენაში.

ხშირად იდიომის ეტიმოლოგია არ არის ცნობილი. მისი „ფაქტუალური პლანი“ თუშცა კი გასაგებია, მაგრამ მის მიერ შექმნილი „სახე“ (ხატი) არ არის გამჭვირვალე, ახლებურად გააზრების მოტივი ბუნდოვანია. ძნელია თქმა, როგორ იქნა გააზრებული იდიომში „ჭიპი აქვს მოჭრილი“ ქართულ სინამდვილეში და იდიომში „il a vu le loup“ ფრანგულ სინამდვილეში ასახული სიტუაცია. ორივე შემთხვევაში ლაპარაკია ადამიანზე, რომელსაც აქვს დიდი გამოცდილება, ჩვევა. ამ იდიომების მნიშვნელობა სწორად არის გაგებული როგორც ქართული, ასევე ფრანგული ენის მატარებლისათვის. ეს კი იმის სასარგებლოდ მიუთითებს, რომ შინაგანი ფორმა (თუშცა კი მნიშვნელოვანია ენის მატარებლისათვის აზრის გასაგებად მისი „გამჭვირვალობის“, შემთხვევაში) განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს „ფაქტუალური პლანისაგან“ დამოუკიდებლად და ასრულებს „კვაზისიტუაციის“ სიმბოლოს როლს, რომელიც დამკვიდრებულია იდიომის შინაგან

ფორმაში. ამგვარად, იდიომი, რომელიც აღნიშნავს არა მარტო იმას, რაც უშეალოდაა დამკვიდრებული მის ფორმაში, არამედ გარკვეულ სუბსტანციასაც, მის გარეთ ხატო-ვან-სიმბოლურ ფუნქციასაც (Шахназарович А. М., Графова Т. А. : 70, 140).

სინამდვილის კონცეპტუალიზაცია და ვერბალიზაცია იდიომების მეშვეობით სხვადასხვა გზით ხდება. იდიომების შინაგანი ფორმა, რაც მეტაფორიზაციის შედეგია, ცნობიერებაში ხატოვნად წარმოგვიდგენს სინამდვილეს, როგორც ენობრივ სურათში დამკვიდრებულ შესაძლო სამყაროს „რეალიას“. იგი აიგება საგნობრივი სამყაროს მიხედვით, რაც იმას ნიშნავს, რომ ლინგვოკრეაციული აზროვნება იოვალისწინებს საგნობრივი სამყაროს რეალურ კავშირებსა და დამოკიდებულებებს, სამყაროს სურათის „ფრაგმენტების“ შექმნაში აისახება სინამდვილის გააზრება „ფანტაზიის აღმაფრენით“, რაც ადასტურებს ენობრივი ცნობიერების შემოქმედებით ხასიათს.

პირველადი ნომინაციისაგან განსხვავებით, რომელიც დაკავშირებულია სინამდვილის „გაენობრიობასთან“, იდიომების შექმნა წარმოადგენს მეორად ნომინაციას, რომლის დროსაც ენობრივი ცნობიერების მოქმედება უკვე დაკავშირებულია არსებულ ენობრივ ერთეულებთან. ამასთანავე მნიშვნელოვანია ენობრივი ნიშნების შერჩევა, რომლის პრიზმაშიც მიმდინარეობს მეორადი აღნიშვნა.

გერმობადი აღქმის, ფანტაზიის, ემოციების როლზე სინამდვილის კონცეპტუალიზაციისას და მისი გამოხატვის შესახებ ენობრივი ნიშნების ფორმით ჯერ კიდევ ე. ფონ ჰუმბოლდტი წერდა: „შინაგანი და გარე სამყაროს ცალკეული საგნების აღნიშვნა ღრმად იჭრება გერმობად აღქმაში, ფანტაზიასა და ემოციებში, მათი ურთიერთქმედების წყალობით კი - ხალხურ ხასიათში, რადგან ჭეშმარიტად სწორედ აქ შეერწყმის ბუნება ადამიანს, საგნობრიობა - შემოქმედ სულს. საგნებში წვდომით ხდება ადამიანის დაახლოება გარემომცველ ბუნებასთან და იგი თვითშემოქმედებითად შლის თავის

შინაგან შეგრძნებებს იმ ზომით, როგორითაც ხდება მისი სულიერი ძალების დიფერენცირება, რაც აისახება ენათშემოქმედებაში, რამდენადაც მას თავის სიღრმეში შინაგანად შეუძლია სიტყვას შეაგებოს ცნებები“ (Гумнохит В. фон: 33, 100-102).

იდიომები ცხოველთა სამყაროდან ყველაზე ნათლად ხსნიან ექსპრესიულობის წარმოქმნის მექანიზმს შინაგანი ფორმის მეშვეობით. ანთროპომორფული წარმოდგენა ცხოველებზე თავისი ბუნებით ემოციურია, შეიცავს შეფასების რიგ სპეციალურ მოდუსებს. შინაგანი ფორმა ამდიდრებს შეფასებით სტრუქტურას ემოციური შეფასების ახალი ტიპით, რომლის არსი მდგომარეობს ყოველგვარი სახის „მხეცი-სებრი“, არაადამიანური საწყისის გამოვლენის აღკვეთაში.

ცხოველთა სამყაროს ენობრივი სურათის კვლევისას ყურადღება შევანერეთ „ანიმალურ სომატიზმებს“ (ცხოველთა სხეულის ნაწილებთან დაკავშირებული), კერძოდ კი, „რეალიზმზე“, როგორიცაა: queue (კუდი), patte (თათი), aile (ფრთა), bec (ნისკარტი), gueule (ხახა), peau (ტყავი), poil (ბეწვი), plume (ფრთა, ბუმბული).

ფანტაზიის შედგად იდიომების წარმოქმნისას ლინგვოკრეაციული აზროვნება „კუდის“, „ფრთის“, „ტყავის“, „ბეწვის“, „ნისკარტის“, „ხახის“, „თათის“ არსებობას მიაწერს ადამიანსაც. ამასთან, ის მანიპულაციები, რომლებიც შეიძლება ჩაუტარდეს მათ, პირდაპირ ანალოგიას პოულობს რეალურ საგნობრივ სამყაროში. „ფანტაზიის აღმაფრენის“ ელემენტი გამოიკვეთება ისეთ იდიომებში, როგორიცაა bailler le chat par les pattes (კატის თათებით გადაცემა) საქმის წარმოდგენა ყველაზე რთული მხრიდან, რაც უკავშირდება ამა თუ იმ სირთულესა და დაბრკოლებას: montrer à qn son bec jaune (აჩვენო ვინმეს მისი ყვითელი ნისკარტი) - ამხილო ვინმე უმეცრებაში; rester le bec dans l'eau (ნისკარტით წყალში დარჩენა) - ამაო ღორინი, რაც უმეცრებაზე მეტყველებს; avoir le bec sale (მლაშე ნისკარტის ქონა) - უძირო ქვევრია,

უკანასკნელ წვეთსაც კი წაისხამს, ლოთობაზე მიაწინებს; brider l'âne (son cheval) par la queue – (ვირის, ცხენის კუდით აღვირის ამოღება) - საქმის ბოლოდან დაწყებას ნიშნავს, ხოლო საოჯახო საქმეების წარმოების აღსანიშნავად აქაც გამოიყენება „queue“ (კუდი): tenir la queue de la poêle – (ტაფის კუდით დაჭერა) - ტაფის სახელურით ჭერას აღნიშნავს.

ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული იდიომები თავიანთი ცოცხალი შინაგანი ფორმით მიუთითებს როგორც სამყაროსადმი ირეალურ დამოკიდებულებაზე, მაგ: chercher un mouton à cinq pattes (ეძებო ხუთფეხიანი ცხვარი) - თეთრი ყვავის ძებნა, ანუ ეძებო შეუძლებელი, არ არსებული, ან კიდევ, vouloir un pet d'un âne mort (მკედარი ვირის ნაწლავებიდან გამოსული ხშიანი გაზების ამოგლეჯა) - გქონდეს შეუძლებლის გაკეთების სურვილი, ფუჭ ოცნებებსა და შესასრულებლად შეუძლებლის დაპირებებზე; მაგ: vendre la peau de l'ours (დათვის ტყავის გაყიდვა) - ცოცხალი დათვის ტყავის განაწილებაზე მიაწინებს; ან კიდევ: donner un canard à moitié (იხვის ნახევრად გაყიდვა) - ოქროს კოშკების აგება, ასევე ადამიანის უნარზე შეუძლებელის გაკეთებაზე მიაწინებს: mettre un grain de sel sur la queue d'un moineau (ბელურის კუდზე მარილის მოყრა) - რწყილის გაწურთნა, გაწაფვა, განსწავლას ნიშნავს.

ანიმალური სომატიზმები თავისი შინაგანი ფორმით თითქოსდა აფიქსირებს „სცენებს“ ცხოველთა ცხოვრებიდან, რომლებშიც გარკვეული შინაგანი მდგომარეობა გამოიხატება ცხოველის პოზით. ამასთან თითქოსდა იქმნება ანალოგია ადამიანის შინაგან მდგომარეობასთან. ეს უკანასკნელი გადმოიცემა ისეთი ენობრივი ერთეულებით, რომლებიც გამოიყენებოდა ცხოველების ცხოვრების „სცენების“ ან მათი მსგავსი ქცევის აღწერისას.

ამრიგად, იდიომებისათვის პროტოტიპული სიტუაციის შემადგენლობაში რეალიების queue (კუდი), patte (თათი), aile (ფრთა), bec (ნისკარტი), gueule (ხახა), peau (ტყავი), poil

(ბეწვი), გააზრებისას ენობრივი ცნობიერება ითვალისწინებს აგრეთვე მათ ონტოლოგიურ (მოვლენების დახასიათება ობიექტური სინამდვილის თვალსაზრისით) მახასიათებელთა რიგს, ცხოველის სხეულის ნაწილების (კუდი, თათი, ფრთა, ნისკარტი, ხახა, ტყავი, ბეწვი) მდგომარეობა განსაზღვრავს ცხოველთა პოზას, როგორც სიმბოლური ხატოვანების წყაროს. ასე, მაგალითად, „la queue entre les pattes“ (კუდი თითებს შუა) - შეშინებული, კუდამოკლებული, ნიშნავს იმას, რომ ადამიანი ფრთხილი, თვითდაჯერებული გახდა, თავისი მოქმედებების შედეგების შეეშინდა (ასოციაციები, ალბათ, დაკავშირებულია ძაღლთან, რომელსაც ეშინია პატრონის და დამორჩილების პოზას ღებულობს, „კუდს იძებნის“).

იდიომი „avoir un fil à la patte“ (თათზე ბაწარგამობმული) 1. ხელფეხშეკრული; 2. გამიჯნურებული; პირველ შემთხვევაში მოქმედების თავისუფლების შეზღუდვას გულისხმობს, მეორე შემთხვევაში კი ემოციურ, სულიერ მდგომარეობაზე მიუთითებს. პოზა, გამოხატული იდიომით „être sur ses pattes de derrière“ პირველ ყოვლისა ერთგულმსახურებაზე მიანიშნებს, ხოლო მისი დიფერენციალური სემა - პრანჭვა-გრეხაზე.

„Queue en trompe“ (ხორთუმისებრი კუდი) - ადამიანის ქამელეონური თვისების სიმბოლოდ წარმოგვიდგება და ნიშნავს: საიდანაც ქარი დაუბერავს, იქეთ იხრება.

იმედგაცრუებასა და გადაწყვეტილებას დუმილი ამჯობინოს უკავშირდება იდიომები: „rester le bec dans l'eau“ (ნისკარტით წყალში დარჩენა) - ამო ღოღინი და „le bec cousu“ (ამოკერილი ნისკარტით) - პირმოკუმული, პირში წყალი ჩაიგუბა, ენაზე კლიტე დაიდო.

საინტერესოდ გამოიყურება ანიმალური სომატიზმები „patte“ (თათი) და „aile“ (ფრთა), რომლებშიც ცხოველის პოზა „avoir un fil à la patte“ (თათზე ბაწარგამობმული) და „avoir du plomb dans l'aile“ (ფრთაში ტყვიის ქონა) - ასოცირდება როგორც: ა) მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილ, ასევე ბ) შეყვარებულ ადამიანთან: „avoir du plomb dans l'aile“ ნიშნავს. 1.

ჩამოგდებულს, დაშაებულსა და 2. შეყვარებულ, გულგანგმირულ ადამიანს.

ემოციური, სულიერი მდგომარეობა „შეყვარება“; „გამიჯნვრება“ ასოცირდება აგრეთვე ცხოველის ტყავთან: „avoir qd dans la peau“ (ვინმეს ყოლა ტყავში) - ვინმეს ყოლა სულსა და გულში; ვინმეს შეყვარება.

სიმუღირებასა და ფარისევლობასთან ასოცირდება ანიმალური სომატიზმები „peau“ (ტყავი) და „patte“: chausser la peau de (სხვისი ტყავის გადაკვრა, გადაცმა) - თავის მოწყენება; „la patte du chat“ (კატის თათი) - ორპირი, ფარისეველი ადამიანი, თეთრი კბილი - შავი გული.

დასჯისა და აგრესიის სიმბოლოებად წარმოგვიდგება იგივე ანიმალური სომატიზმები იდიომებში „mettre la patte sur qd“ (ვინმეზე თათის დადება) 1. დაპატიმრება; 2. რტყევა; „Vouloir la peau de qd“ (ვინმეს ტყავის ნდობა) - ვინმეს დაღუპვის სურვილი; თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ იგივე სომატიზმებმა გამოავლინეს საპირისპიროც: არა აგრესია, არამედ ა) კეთილგანწყობა და დახმარება; „mettre sur patte“ (თათებზე დაყენება) - ფეხზე დაყენება, შემზადება; ბ) თავგანწირვა: „se faire trouer la peau“ (საკუთარი ტყავის გახვრეტილება) - საკუთარი ტყავის გაწირვა; გ) ძველი წესების, ზნე-ჩვეულებების გადაადგმა, ხასიათისა და ცხოვრების წესების შეცვლა; დ) საქმისადმი სიყვარული: „avoir qch dans la peau“ - რისიმე ძლიერ შეყვარება; „aile“ (ფრთა) თავისი შინაგანი ფორმით გაიაზრება, როგორც ა) მზრუნველობის, ბ) საფრთხისაგან თავდაცვის, გ) განწყობილებისა და თავდაჯერებულობის სიმბოლო: „être (se réfugier) sous l'aile de qd“ - (ვინმეს ფრთებქვეშ თავის შეფარება) - კალთაგადაფარებული, ვინმეს მზრუნველობის ქვეშ ყოფნა: „mettre la tête sous l'aile“ (თავის დადება ფრთის ქვეშ) - ფრთის ქვეშ დამალვა; „donner des ailes“ (ფრთების მიცემა) - ფრთების შესხმა, აღფრთოვანება; „essayer ses ailes“ (საკუთარი ფრთების გამოცდა) - თავისი ძალ-ღონის, უნარის გამოცდა.

ცხოველთა სამყაროს ენობრივ სურათში ვერბალური მოქმედების აღნიშვნისას ფიგურირებს ენის გააზრების ორი ტიპი: ენა, როგორც არასულიერი, მეტყველების ინსტრუმენტი და ენა, როგორც გასულიერებული არსება.

ენა ცნობიერებაში აღიქმება როგორც ბასრი, მას შეუძლია დაგესლოს ადამიანი, ატკინოს მას გული, ამასთან, რეალია „ენა“ გასულიერებული არსებისათვის დამახასიათებელ სხვა თვისებებსაც დაეუფლა. საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ ისეუ და ისეუ ანიმალისტური სომატიზმები „bec“ და „gueule“ (ნისკარტი და ხახა), რომელთა არქისემებსა და დიფერენციალურ სემებს მეტაფორული გადააზრების საფუძველზე შეენაცვლება სხვა არქისემები და დიფერენციალური სემები, რასაც მოყვება დენოტატის შეცვლა და იდიომთა სიგნიფიკატიური მნიშვნელობის სრული განახლება:

„Bec“ (თავისუფალ შესიტყვებაში - „ნისკარტი“)

არქისემა - ფრინველის პირის წინ წამოგრძელებული რქოვანი ნაწილი;

დიფერენციალური სემა - განსაზღვრული დანიშნულება (კეება).

„Bec“ (ფრაზეოლოგიზმი „avoir le bec bien affilé“ – მჭრელი ნისკარტის ქონა) - ენაგესლიანი, ენამწარე.

არქისემა - ენა.

დიფერენციალური სემა - პიროვნების თვისება.

„Bec“ (ფრაზეოლოგიზმი „se refaire le bec“ (ნისკარტის გაკეთება) - მუცლის ამოძღომა, გატყურომა.

არქისემა - პირი.

დიფერენციალური სემა - მუცელი.

„Bec“ (ფრაზეოლოგიზმი „fermer (boucler, clore) le bec“ - ხმის გაკმედინება, ხმის ჩაწყვეტინება, ენა მუცელში ჩააგდებინა;

არქისემა - ენა.

დიფერენციალური სემა - ხმა.

„Bec“ (ფრაზეოლოგიზმი „tenir le bec hors de l'eau“ (ნისკარტით წყლის ზევით) - სულის სიძლიერე, სულით არდაცემა;

არქისემა - სული.

დიფერენციალური სემა - პიროვნების თვისება.

„Gueule“ (თავისუფალ შესიტყვებაში - „ხახა“)

არქისემა - პირის ღრუს უკანა ნაწილი

დიფერენციალური სემა - განსაზღვრული დანიშნულება (ყლაპვა).

„Gueule“ (ფრაზეოლოგიზმი „Gueule ferrée“ – რკინით მოჭედოილი ხახა) - მოკალეული კეჭის ან პირის ქონა;

არქისემა - ხახა.

დიფერენციალური სემა - კუჭი, პირი.

„Gueule“ (ფრაზეოლოგიზმი „être porte sur la gueule“) პირის პატივის მოყვარელი) - ავმუცელა, ღორმუცელა.

არქისემა - პირი.

დიფერენციალური სემა - მუცელი. –

„Gueule“ (ფრაზეოლოგიზმი „gueule d'amour“) საყვარელი ღინგი, საყვარელი დრუნჩი) - პირმშვენიერი.

არქისემა - ღინგი, დრუნჩი.

დიფერენციალური სემა - გარეგნული პორტრეტი.

სამეაროს ენობრივ სურათში ღინგოკრეაციული აზროვნება თითქოსდა ერთ სიბრტყეზე აყენებს ადამიანს და ცხოველს, ამასთან იყენებს ერთსა და იმავე ლექსიკურ საშუალებებს ცხოველის ქცევისა და ადამიანის შინაგანი სამყაროს ან მისი ქცევის ემოციური მახასიათებლის აღწერისათვის. ასეთი დამთხვევა შემთხვევითი არ არის, იგი ორ მიზანს ისახავს: ენობრივი საშუალებებით ეკონომიასა და ექსპრესიული ფუნქციის შესრულებას ენის საშუალებით.

ღინგოკრეაციული აზროვნების გარეშე წარმოუდგენელი იქნებოდა მეორადი ნომინაცია, მათ შორის – იდიომატწარმოქმნა, როგორც ხატოვნებით და „ფანტაზიის აღმაფრენით“ ენათშემოქმედების ყველაზე უფრო ნათელი ხერხი.

ღინგოკრეაციულ აზროვნებას, რომლის დასაყრდენი ეროვნული ენაა, შეაქვს ენის ინვენტარში კულტურულ-ეროვნული მსოფლმხედველობა და სწორედ მისი „შეუზღუდვე-

ლობის,, წყალობით იქმნება „ჭეშმარიტი სემანტიკის,, ემოციური სემანტიკისაკენ გადასვლის წინაპირობა. ეს უკანასკნელი მიუთითებს შეფასებით-ემოციურ დამოკიდებულებაზე, რომელიც ემყარება აღსანიშნის გამოხატვას მის ასოციაციურ-ხატოვან აღქმასთან ურთიერთქმედებაში.

არანაკლებ პროდუქტიული აღმოჩნდა ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული იდიომებისა და „ანიმალური სომატიზმების,, კვლევა ქართულ ენაში, სადაც ნათლად გამოიკვეთა მათი ექსპრესიულობა და ემოციური მოდესი. რეალიამ „კუდი,, წარმოგვიდგინა იდიომთა მთელი სპექტრი როგორც ფრანგულ, ასევე ქართულ ენაში (ამის შესახებ მომდევნო პარაგრაფშიც გვექნება საუბარი, როდესაც შეპირისპირება „კინეტიკურ“ ფრაზეოლოგიას შეეხება). იდიომის „კუდის ამოქუება“ პირდაპირი მნიშვნელობაა კუდის მოკუმშვა მუცლისაკენ; ცხოველის პოზა ამ შემთხვევაში ასოცირდება შერცხვენით, გაწბილებულ, დამარცხებულ გაქცევასთან, „კუდი ყავარზე აქვს გადებული“ - მედიდურობასა და კუდაბზიკობასთან, „კუდი ეწვის“ - ადამიანთან, რომელიც დანაშაულის გამომჟღავნების შიშმა შეიპყრო, „კუდამდე ტყავის გაძრობა“ შავი დღის დაყრასა და გაყვლეფაზე მიანიშნებს.

იდიომით „კუდით ქვა ასროლინა“ შინაგანი ფორმის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, იგულისხმება, რომ როცა ცხოველი ძალზე მირბის, კუდს ისე ძლიერად აქნევს, რომ, ქვებს იქით-აქეთ ისერის ხოლმე, რაც ვინმეს სასტიკად დამარცხების შემთხვევაში გამოიყენება და ნიშნავს: გააქცია, თავიდან მოიშორა, გამოეკიდა, აჯობა, დაამარცხა; „კუდის გამობმა“ - კუდი აქ ნახმარია მიმსგავსებით, ანალოგიით. როგორც ვიცით, კუდი ოთხფეხის სხეულს მობმული აქვს, გამოშვერილია უკან ისე, რომ ძალაუნებურად იქცევს ადამიანის ყურადღებას. მეტიხარა, შარიანი, აბეზარი კაცი თხილის ნატუჭის საღირალ საქმეს თუ სიტყვას გაბერავს, გააზვიადებს, რწყილს დააწვენს და აქლემს აშობინებს, უკუდოს - კუდს გამოაბამს (თ. სახოკია : 6, 220). როგორც ვხედავთ,

„კუდის გაძიება“ ვინმეს ნათქვამის ან ნამოქმედარის ცუდად და განზრახ მიმატება - გაზვიადებად მოიაზრება, „კუდიტ გარეთ დარჩენა“ კი - ხიფათისათვის თავის დაუღწევლობაზე: „კუდი კუდსა აქვთ გადაბრული“ ერთმანეთის მხარდაჭერისა და შეკავშირების სიმბოლოდ აღიქმება, ოღონდ უარყოფითი კონოტაციური მნიშვნელობით.

თუ რეალია „ფრთა“ იდიომებში „ფრთების გამოსხმა“, „ფრთების გაშლა“ აღტაცებისა და გაძლიერების მიმანიშნებელია, „ფრთების მოკვეცა“, „ფრთების შეკვეცა“ პირიქით, შეზღუდვას, შეწყვეტასა და ბოლოს მოღებას გულისხმობს. იდიომში „ჭიანჭველას ფრთები გამოუვიდა“ - „ფრთა“ სავალალო შედეგზე მიანიშნებს: დაიღუპა, ვერაფერი უშველეს, ხოლო იდიომში „სანამ ყვავსა და ყორანს ფრთებზე არ დაეკიდებათ“, „ფრთა“ დასამალავი ამბის გახმაურების სიმბოლოდ წარმოგვიდგება.

რეალია „გველი“ ქართულ ენაში ასოცირდება როგორც ბოროტებასთან („გველის ყურება“ - ბოროტი, მოღალატე, დაუნდობელი ადამიანის ცქერა), ასევე ჯადოს შემცველ ქვასთან, ნატვრის თვალთან: „გველის თვალი“ როგორც უარყოფითი, ასევე დადებითი კონოტაციური შეფერილობითა და „ცოცხალი შინაგანი ფორმით“ წარმოგვიდგებიან იდიომები: „უბეში ჩიტი უზის“ - სიმბოლო სიხარულისა და ბედნიერების და მისი ფრაზეოლოგიური ანტონიმი „უბეში გველი უზის“ - მოღალატე ადამიანთან ურთიერთობის სიმბოლო.

საინტერესოდ გამოიყურება ქართულში ისეთი „ანიმალური სომატიზმები“, როგორიცაა „მგლის მუხლი გამოიბა“; ცნობილია, რომ მგელმა ძალზე სწრაფი სირბილი იცის. ამიტომაცაა რომ ვინმეს ჩქარ სიარულს უტოლებენ ხოლმე მგლის სირბილს. ამდენად, ზემოთ ხსენებული იდიომი სწორედ სისწრაფეზე მიანიშნებს. როგორც ცნობილია, მგელმა ყურის მოყრუება იცის. აქედან გამომდინარე, „მგლის ყურის გამოიბა“ - სწორედ ისეთ ადამიანზე ითქმება („მგლის ყური გამოიბა“), რომელიც თავს ისე აჩვენებს, თითქოს არაფერი

ესმოდეს. „ძაღლის ყბა გამოიბა“ - ებედი, ენაგატლექილი ადამიანის სიმბოლოდ მოიაზრება.

მეტაფორა ენაში არსებული უნივერსალური მოუღენაა. მისი უნივერსალურობა როგორც სივრცესა და დროში, ასევე ენის სტრუქტურასა და ფუნქციონირებაში ვლინდება. ის ნიშანდობლივია ყველა ენისა და ეპოქისათვის, მოიცავს ენის სხვადასხვა ასპექტს და ვლინდება მის ფუნქციონალურ სახესხვაობაში. მეტაფორის საყოველთაო ბუნება იმთავითვე იპყრობდა როგორც დამკვირვებლების, ასევე ადამიანის მეტყველების მკვლევართა ყურადღებას. მეტაფორის ონტოლოგია მრავალგზის გახლდათ ანალიზის საგანი. ერთი მხრივ, ეს ფუნქცია წარმოადგენს საშუალებას - განისაზღვროს ის, რასაც არ გააჩნია სახელწოდება, მეორეს მხრივ კი იგი მხატვრული მეტყველების შექმნის საშუალებაა. ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში ჩამოყალიბებული ტრადიცია განსაკუთრებით გამოყოფდა მეტაფორის მეორე ფუნქციას. ეს ნათლად გამოხატა ციცერონმა: „სხეულის სიცივისაგან დასაფარავად უპირველესად ტანსაცმელი გამოიგონეს, შემდგომ კი ჩაცმამ გაღამაზებისა და გაკეთილშობილების ფუნქცია მიიღო. ასევე მეტაფორამაც, რომელიც წარმოიშვა არასრულფასოვნების საფუძველზე, განვითარება ჰპოვა იმ თვისებით, რასაც სიამოვნების მინიჭებას უწოდებენ“ (Гак Б.Г. : 30-11).

ამგვარად, დამკვიდრდა მეტაფორის ტელეოლოგიურ (წინასწარ განსაზღვრული, მიზანს მიღწეული) ასპექტში განხილვის ტენდენცია იმისდა მიხედვით, თუ რა მიზანი აქვს მას; ასეთი მიდგომა კი მეტაფორის ხმარების ყველა შემთხვევას არ განსაზღვრავს. სიტყვის მნიშვნელობის გადატანა ხდება იმ შემთხვევაშიც, თუ ენაში მოცემული რეალიის აღნიშვნა არსებობს და იმ შემთხვევაშიც, თუ მხატვრული სახის შექმნა აუცილებლობას არ წარმოადგენს. მეტაფორა ჩნდება ადამიანის აზროვნების სიღრმისეული თავისებურებების გაძლიერებისას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მეტაფორა ჩნდება არა საჭიროებისათვის, არამედ იმიტომ, რომ მას გვერდს ვერ აუუვლით; ის დამახასიათებელია აზროვნებისა

და ენისათვის. პოეტები, უკვე შემდგომ, მისგან სარგებელს ნახულობენ, იყენებენ მას საკუთარი შემოქმედებისათვის და „აუცილებლობას სათნოებად“ გადააქცევენ (30: 12).

მეტაფორიზაციას საფუძვლად უდევს ცნების ბუნდოვანება, რომლითაც სარგებლობს ადამიანი, ასახავს რა თავის ცნობიერებაში მუდმივცვალებად, ექსტრაღინგვისტურ ქმედებებს.

„ნაცვლად იმისა, რომ მოვლენები პირდაპირ აღვიქვათ, მათ ჩვეული თვისებებით ვაღამაზებთ და ორმაგ ბუნებას ვანიჭებთ იმ ერთსახოვნებას, რაც ჩვენი დაკვირვების საგანს წარმოადგენს“ (Паскаль Б.: 51,126).

ლინგვისტურ მეცნიერებაში მეტაფორის პრობლემა-ენობრივი გამოჩნატქვაიმების ახალი მნიშვნელობების შექმნის პროცესი და მზა მეტაფორული მნიშვნელობა - იმთავითვე მეტწილად განიხილებოდა როგორც სტილისტური საშუალება ან მხატვრული ხერხი, იშვიათად - როგორც სამყაროს ენობრივი სურათის შექმნის საშუალება, რომელიც ენაში უკვე არსებული მნიშვნელობების კოგნიტური მანიპულირების შედეგად წარმოიქმნა. მათი მიზანი ახალი კონცეპტების შექმნა, განსაკუთრებით იმ სფეროებისათვის, რომლებიც უშუალო შერბინებაში არ არსებობენ.

მეტაფორის პრობლემისადმი სწრაფვა წყალში გადაგდებული ქვით წარმოქმნილი წრეების მსგავსად გაიზარდა და მისდამი სემანტიკის, ლოგიკური სემანტიკისა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა სპეციალისტების ინტერესი გამოიწვია.

მეტაფორის მიმართ ასეთი ცხოველი ინტერესი განაპირობა ჯერ კიდევ საუკუნის მიწურულს დაწყებული პუმანიტარული ცოდნის პარადიგმის შეცვლამ, რომელიც სამყაროს იხილავს, როგორც დინამიურ სისტემას, ხოლო ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა ადამიანის მოღვაწეობა, რომელიც განსაზღვრავს სამყაროში მის ორიენტაციას, მისი პრაქტიკული ათვისების უნარს, პროცესების აღქმა-გაგებას როგორც ში-

ნაგან, ისე გარე სამყაროში. ამ გადასვლამ, რომელიც გულისხმობს „სიღრმისეული,“ კავშირებისა და ბუნებაში არსებული დამოკიდებულებების წვდომას, გავლენა მოახდინა ასევე ენობრივი სისტემების შესწავლის მეთოდებზეც, რომელთა საშუალებითაც მოხდა „სიღრმისეული“ სტრუქტურების „მიხილება“, ასევე გამოიჩინა მას ამოფარებული აზრები, კანონზომიერებები და მოხდა მათი ტრანსფორმაცია. გამონათქვამების შექმნისას მთავარი როლი ეკუთვნის არა მარტო მოლაპარაკეს, არამედ ადრესატსაც, რადგან იმისდა მიხედვით, თუ როგორ აღიქვამს ადრესატი გამონათქვამს, დამოკიდებულია კომუნიკაციური მოქმედების წარმატების პირობები. სწორედ ამ მეცნიერული კვლევის კონტექსტში იბადება ლინგვისტიკაში ინტერესი მეტაფორის მიმართ, რომლის „ზედაპირულ დონეს გააჩნია სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობა, რომელიც აღარ მიუთითებს მეტაფორული მნიშვნელობის საგანზე“; ამასთანავე ნათელი ხდება, რომ სწორედ მეტაფორა წარმოადგენს აზრთაქმნადობის ყველაზე პროდუქტიულ საშუალებას ენობრივი სტრუქტურის ყველა დონეზე. მეტაფორა მხოლოდ თავის „დამხმარე“ ნაწილში („სიტყვასიტყვითი, მნიშვნელობით) ემორჩილება ენობრივ კანონებს, ისიც რეგლამენტირებულია სამყაროს სურათის მიერ. მეტაფორის წარმოშობა მჭიდროდაა დაკავშირებული ენის მატარებელთა კონცეპტუალურ სისტემასთან, შეფასების სისტემასთან, რომლებიც ენის გარეთ იმყოფება და მხოლოდ მასში ხორციელდება. საკითხის ასეთ ხედვას იმ აზრამდე მიყავართ, რომ მეტაფორა, უპირველესად, სამყაროს შესახებ აზროვნების ვერბალურ ხერხს წარმოადგენს და მხოლოდ აქედან გამომდინარე იქმნება ენობრივი ინვენტარის შეფასების საშუალება (Гак В.Г.: 30, 8).

კონცეპტუალური მეტაფორა წარმოადგენს ისეთი მეტაფორული პროცესის შედეგს, რომლის მიზანია ახალი კონცეპტის შექმნა. როგორც მეტაფორის ყველა სახეობა, კონცეპტუალურიც გაივლის ხატოვანი მსგავსების სტადიას, გარ-

დაისახება ენობრივი გამოხატულების შინაგან ფორმად და როგორც კი მიზანს აღწევს, მზა სახელწოდებით კედება.

აღსანიშნავია, რომ, ბოლო ოცწლეული გამოირჩევა სრულიად ახალი მიდგომით მეტაფორის სხვადასხვა სახეის, ტროპების, პოეტური და ენობრივი სიმბოლიკის შესწავლისადმი, ასევე სიტყვაში არსებული აქსიოლოგიური (ღირებულებით) კომპონენტისადმი, კონოტაციისადმი, როგორც მნიშვნელობის ასპექტისადმი (აკად. ნ.დ. არუთიუნოვა, ვ.გ. გაკი, ე.მ. ვოლფი, გ.ვ. სტეპანოვი, ვ.ნ. თელია და ა.შ.). ამასთან დაკავშირებით ფრიად მნიშვნელოვანი ხდება ფრაზეოლოგიის, კერძოდ კი - იდიომატიკის კვლევა.

ფრაზეოლოგია მნიშვნელოვან ნაწილში არსებობს აზრი იდიომების „არამოტივირების“ შესახებ, რომელიც მათი შინაგანი ფორმის დაეიწყებით არის გამოწვეული. იდიომების წარმოშობის მეორადობას, მართალია, არავინ უარყოფს, მაგრამ მათი მოტივირება მკვლევართა მიერ ფაქტობრივად იგნორირებულია. ამასთანავე, ფრაზეოლოგია თავის შემადგენლობაში შემოინახავს მრავალ სიტყვას, სიტყვათშეხამებასა და სტრუქტურას. მათ ძალუძთ მიაწოდონ მკვლევარს ენის განვითარების გზების შესახებ ზედმიწევნით საინტერესო მასალა მისი სტადიების, ფუნქციონირების და ტენდენციების შესახებ. ამ სივრცეში ისეთი ხატოვანი სახის განხილვას, როგორიც მეტაფორაა, ფრაზეოლოგიასთან კავშირში განსაკუთრებული აზრი ენიჭება იმდენად, რამდენადაც ძალზე ხშირად სწორედ მეტაფორა უდევს საფუძვლად იდიომებს. ამ მეტაფორის ხასიათი მნიშვნელოვნად განსხვავდება ხატოვანისაგან, ანუ „თავისუფალისაგან“, იგი ხდება „სტანდარტული“, კარგავს ინდივიდუალურობას, მაგრამ მაინც ინარჩუნებს ხატოვანებას, იგაუფრობას (რომელთა გამოხატვის საშუალებები ასე იცვლება) (Lyons J.:80, 200-202).

პოეტურ ენაში მეტაფორასა და სხვა საშუალებების გვერდით საკმაოდ იხმარება სიმბოლიკა. პოეტური სიმბოლიკა, ისევე, როგორც პოეტური მეტაფორა, ინდივიდუალურია, იცვლება ერთი პოეტის შემოქმედებიდან მეორემდე, მაგრამ ენაში

არსებული სიმბოლიკის წარმოქმნის მექანიზმი, ისევე, როგორც მეტაფორები, პოეტიკის სფეროს გარეთ აგრძელებს ფუნქციონირებას, წარმოქმნის სულ სხვა სიმბოლოებს. ეს სიმბოლოები ფრაზეოლოგიის ჩარჩოებში ძალზე ხშირად ღებულობენ განვითარების იმპულსს ან აღნიშნავენ გარკვეულ სოციალურ მოვლენებს, ფაქტებს, რომლებსაც რეალობებს უწოდებენ. ასეთი სახის სიმბოლოები მოკლებული ხატოვანებას, თუმცა მეტაფორის მსგავსად შეიძლება საფუძვლად დაედონ ფრაზეოლოგიური ერთეულის მოტივირებას - იდიომებს. თუ პოეტურ ენაში მეტაფორა და სიმბოლო ახლო დგას ერთმანეთთან, ყოველდღიურ ენაში ისინი სხვადასხვა პოლუსზე იმყოფებიან. სიმბოლიზაციასა და მეტაფორიზაციას შორის ზღვარის დადგენა ყოველთვის არ არის ადვილი, სიმბოლოს ფუნქციაა შეენაცვლოს რეალიას, ხოლო მეტაფორის ფუნქციაა - შექმნას სახელის ახალი ასრობრივი შინაარსი (Гак В.Г.: 30,13).

თეთ მეტაფორის მექანიზმის არსებობა საშუალებას იძლევა მისი დახმარებით შეიქმნას არა მხოლოდ პოეტურ ენაში ახალი ენობრივი მნიშვნელობები და ენობრივი ნიშნები, არამედ მეტაფორის საფუძველზე წარმოიქმნება გადატანითი და სხვა, მეორადი მნიშვნელობები, ტერმინები. ასეთი მეტაფორა მეტყველების ხატოვანი სახიდან ენობრივ ნიშანში გადადის და სრულიად სხვა ხასიათს ატარებს. ის შეიძლება იყოს ან სიტყვიერი (მაშინ ის საფუძვლად ედება სიტყვის ერთ-ერთი მეორადი მნიშვნელობის მოტივირებას, ან ახალი სიტყვის საწყის მნიშვნელობას), ან თუ მეტაფორა გამოხატულია სიტყვათშეხამებით, მაშინ, როგორც წესი, ის განიცდის ფრაზეოლოგიზაციას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მეტაფორის გადასვლა მეტყველების ხატოვანი სახიდან ენობრივ ნიშანში ხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც სიტყვის ან სიტყვათშეთანხმების მეტაფორული, ახლებური გააზრება იწვევს ძველის დაკარგვასა და ახალი რეფერენციის შეძენას (Черданцева Т.З. : 67, 79).

იდიომები ენობრივი კოლექტივის კომპეტენციაში მყოფი ენობრივი ნიშნებია, რომელთა საფუძველს იდიომატურობა წარმოადგენს. იდიომი ჩნდება მაშინ, როდესაც აღმნიშვნელი კარგავს პირდაპირ კავშირს აღსანიშნთან და „ახალი აღსანიშნის“ აღსანიშნავად გამოიყენება (საგნის, რეფერენტის, დენოტატის).

მეტაფორა, რომელიც საფუძვლად უდევს იდიომების ხატოვან მოტივირებას, კლასიკური მნიშვნელობით აღიქმება, ე.ი. ტროპის მსგავსად, რომელიც წარმოიქმნება სიტყვების გადატანითი მნიშვნელობის ხმარების შედეგად, დენოტატების (რეფერენტების) მსგავსებისა და მათი ფუნქციის პრინციპით. სიტყვიერი მეტაფორისაგან განსხვავებით, ფრაზეოლოგიზმში მნიშვნელობის გადატანა ხდება მთელი რიგი სიტუაციების მსგავსებით, რომელიც უფრო ხშირად სიტყვათშეხამებით გამოიხატება. მეტაფორულ საფუძველზე შექმნილი სახე მდგრადია, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ფრაზეოლოგიისათვის დამახასიათებელია სატოვანი მეტაფორა. ნებისმიერი იდიომი, რომელსაც საფუძვლად უდევს ხატოვანი მეტაფორა, შესაძლებელია ვეცადოთ „გავშიფროთ“ შედარება - მსგავსების აღდგენის გზით, რომელსაც გაივლის იდიომი, მოტივირებული მეტაფორის საფუძველზე.

მეტაფორები, რომლებიც იდიომების საფუძველს წარმოადგენს, ენობრივი კოლექტივის არსებობის გარკვეულ ისტორიულ პერიოდში სტანდარტულ სიტუაციებს გამოხატავენ. თუმცა ცნობილია ისეთი მეტაფორებიც, რომლებიც წარმოიქმნა არარეალური საგნებისა და მოვლენების შედარების საფუძველზე, უფრო ზუსტად, უხილავ სამყაროსთან კავშირში, რომელიც მხოლოდ ადამიანთა ცნობიერებაში არსებობს.

ზოგიერთ შემთხვევაში საკმე შეიძლება ეხებოდეს საერთოდ აშკარად არარსებულ „რადაცას“ ან „ეილაცას“. მაშინ ეს მოწმობს ენის მატარებლის წარმოსახვის უნარს, რომელიც ასევე ღებულობს მონაწილეობას კომუნიკაციურ პროცესში. მაგალითად, ბუნებაში „მწვანე თაგვები“ და „თეთრი ბუზები“ არ არსებობენ, ხოლო „თეთრი ყვავები“ - დიდ

იშვიათობას წარმოადგენენ. მიუხედავად ამისა, ისინი იდიომატიკაში ფიგურირებენ. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ის ფაქტი, რომ ასეთი ტიპის ნომინაციები, წესისამებრ, მხოლოდ იდიომატიკაში არსებობს. თუ ადამიანთა წარმოდგენებში არსებობენ ქაჯები, ეშმაკები და ა.შ., ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ სიტყვების მიღმა ცნობიერებაში იმდენად არის ჩადებული გარკვეული ნიშნები, რომ ისინი გამოიყენებიან გადატანითი მნიშვნელობითაც, თორემ თეთრი ყვავები, თეთრი ბუხები, მწვანე თაგვები წარმოდგენაშიც კი ვერ იარსებებდნენ. ადამიანთა ცნობიერებაში ისინი გარკვეულ რეაქციას იწვევენ, რომელიც შემდეგი ფორმულის საშუალებით შეიძლება გადმოგვეცა: რაღაც, რაც საერთოდ არ არსებობს (Черданцева Т.З. : 67, 82).

მხატვრული მეტაფორისაგან განსხვავებით, ფრაზეოლოგიის სფეროში არსებული მეტაფორა არ არის ინდივიდუალური. პირიქით, მოტივირების საფუძველს მხოლოდ ტრივიალური, სტანდარტული მეტაფორა წარმოადგენს, რომელიც გასაგებია მთელი ენობრივი კოლექტივისათვის და ამის საშუალებით გაივლის ფრაზეოლოგიზაციის პროცესს. ენაში არსებული ფრაზეოლოგიზაციის პროცესი დაკავშირებულია მის წარმომქმნელ გარკვეულ მექანიზმთან. ამ თვისების მქონე მექანიზმებად მიიჩნევა ენობრივი ნიშნების უნარი ჩამოაყალიბოს პირველადი მნიშვნელობების გადატანისა და მოტივირებული ენობრივი ერთეულების წარმოების საფუძველზე - მეორადი მნიშვნელობები.

იდიომების მოტივირებას საფუძველად უდევს არა მარტო მეტყველების ხატოვანი სახეები, არამედ სხვა საშუალებებიც, რომლებიც პირდაპირ არ არიან დაკავშირებული ხატოვან გადაზრებასთან; ერთ-ერთი ასეთი საშუალებათაგანია სიმბოლიზაცია.

ენობრივი სიმბოლოს სპეციფიკა მდგომარეობს ენობრივი ნიშნის მოტივაციაში, რომელიც დაკავშირებულია არა მარტო მნიშვნელობის გადატანასთან, როგორც ეს ტროპებს ახა-

სიათებს, არამედ სამყაროს სურათთან, ფონურ ცოდნასთან და პრაგმატიკასთან, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით.

ცხოველთა სამყაროს ამსახველი „კინეტიკური იდიომატიკის“ საფუძველზე შევეცადეთ წარმოგვედგინა ენაში მიმდინარე ფრაზეოლოგიზაციის რთული პროცესი, დაკავშირებული როგორც დენოტატის სიმბოლიზაციასთან, ასევე მეტაფორასთან. ტერმინს „კინეტიკური ფრაზეოლოგია“ ეუწოდებთ იდიომებს, რომელთა მოტივირებას საფუძვლად უდევს, ერთი მხრივ, ჟესტის აღწერა, ხოლო მეორე მხრივ, შინაგანი ორგანოებისა და სხეულის ნაწილების რეაქცია გარესამეტყველო და არასამეტყველო გამღიზიანებლებზე. ეყრდნობით რა აქ რ. იაკობსონის ცნობილ გამოხატუებას, რომ სამყაროში მომხდარი ყველა მოუღენა შეიძლება სიტყვიერად გადმოიცეს, ამიტომ მხედველობაში ვიღებთ განვლილ ფრაზეოლოგიზაციის პროცესს, ვერბალიზებულ ჟესტებს და შინაგანი ორგანოების რეაქციებს გარე გამღიზიანებლებზე (Черданцева Т.З.: 67, 86).

ჟესტების საფუძველზე მოტივირებული იდიომების თავისებურებებს სწორედ მათი სიტყვიერი აღწერა წარმოადგენს და ამასთანავე მასთან დაკავშირებული სიმბოლიკაც, რომელიც თითქმის არასდროს ემთხვევა თავად ჟესტის პირველად სიმბოლიკას.

ჟესტები, პრინციპში, ყოველთვის სიმბოლურია, თუმცა როდესაც ჟესტი ვერბალური ხდება (სიტყვიერდება), ის უფრო ხშირად განიცდის ფრაზეოლოგიზაციას. როგორც ჩანს, ეს იმიტომ ხდება, რომ თუმცა საყრდენი კომპონენტები, მონაწილეობენ რა ჟესტის აღწერაში კერძოდ, სხეულის გარკვეული ნაწილი, გარკვეული ორგანო) ერთნაირად აღიქმებიან ენის ყველა მატარებლის მიერ მათი საწყისი მნიშვნელობებით, თავად ჟესტი კი აღიქმება არაერთმნიშვნელოვნად. სიმბოლიზაცია კი უფრო ხშირად მოითხოვს ერთმნიშვნელოვნებას, რომელიც უპირველესად მიიღწევა ფრაზეოლოგიზაციის საშუალებით. ხდება ერთგვარი „ხელშეკრულების“ დადგენა.

ბა“ იმასთან დაკავშირებით, რომ ქვესტი გულისზე ან „მუცელზე დაწოილი ხელები“ („გულხელდაკრეფილი“) („les mains croisées“) ფრანგულ და ქართულ სოციუმში ელინდება მაშინ, როდესაც ადამიანმა უბრალოდ არ იცის, სად წაიღოს ხელები, ფრაზეოლოგიზირებული შესიტყვებაში ქვესტი „გულ-ხელდაკრეფილი“ შეიძლება ნიშნავდეს რაიმეს გაკეთების სურვილის არქონას, უსაქმურობას ან პირიქით, შრომის შემდეგ დასვენებას. ამავ ქვესტმა შეიძლება გამოხატოს რაიმე საქმის გაკეთების განხორციელების აუცილებლობისადმი უსუსურობა.

კინეტიკურ ფრაზეოლოგიას მიაკუთვნებენ არა მარტო ფრაზეოლოგიზებულ ქვესტებს, არამედ გარე გამღიზიანებლებით გამოწვეულ შინაგან ორგანოთა რეაქციებსაც, ასევე გრიმასებს, თვალების გამომეტყველებას და ა.შ. ასეთი მიდგომა გამოხატავს მის მიმართ იმ შეხედულებას, რომ მისი ფუნქციონირება ორმხრივი კომუნიკაციური პროცესის მატარებელია.

სიტუაციის ორივე მონაწილეს, იმისგან დამოუკიდებლად, თუ რომელი ენობრივი სოციუმის წარმომადგენლები არიან, თავისი ორგანიზმის შესაძლებლობების, უპირველესად კი შინაგანი პროცესების გარეგნული გამოხატვის შესახებ გარკვეული ფონური ცოდნა გააჩნიათ, რომლებიც დაკავშირებულია გარე გამღიზიანებლებზე, სხვაგვარად რომ ეთქვას, მათ გარკვეული სიმბოლიკა გააჩნიათ, თუმცა არაერთნაირად გამოხატული.

გამოხატავენ რა საკუთარ შეგრძნებებს, ადამიანები არ მიიწვევენ თავიანთ ორგანიზმს ერთგვარ მანქანად, რომელიც თავისი ფუნქციის „მე“-დან აბსტრაქტირდება. ამიტომაც, ლაპარაკობენ რა საკუთარ თავზე, ისინი ცალ-ცალკე ორგანოებს იმ ფუნქციებს კი არ მიაწერენ, რომელსაც ისინი ასრულებენ, არამედ გარკვეული დოზით იმ ქმედებებს, რომელთაც თვითონ მიაკუთვნებენ (Черданцева Т.З. :67-89).

ამასთან დაკავშირებით, აუცილებლად რთულდება ურთიერთგაგება და იკუმთება ფრაზეოლოგიისა და წარმოქმნილი სისტემის მექანიზმი, ე.ი. მოტივირებული ქესტების საფუძველზე წარმოიქმნება იდიომები, ორგანოთა რეაქციები, რომელთაც გარე გამღიზიანებლები იწვევენ. უნდა აღინიშნოს, რომ ევრბალიზაციის დროს ხდება ქესტის და, განსაკუთრებით, შინაგან ორგანოთა რეაქციების აღწერა, რომელიც შეიძლება ძალზე მიახლოებითი იყოს. ფრაზეოლოგიის პროცესი განსხვავდება ევრბალიზაციისაგან უპირველესად იმით, რომ ფრაზეოლოგიურ ერთეულსა და ევრბალურ ქესტს, ანუ გარე გამღიზიანებლის რეაქციას შორის პირდაპირი კავშირი იკარგება, ე.ი. იკარგება დენოტატი, მხოლოდ სიმბოლო ხდება საერთო. ამასთანავე, სიმბოლო გამოიხატება სიტყვა-ნიშნებით ან სიტყვათშესამებით, იგი თავისი არსით ნიშნის ნიშნად გვევლინება. „კინეტიკური იდიომატიკა“ მოიცავს „ანიმალურმა სომატიზმებმა“, რომელთა საშუალებით საინტერესოდ გაიშალა მეტაფორიზაციისა და (ენობრივი სიმბოლიკის) სიმბოლიზაციის პროცესი ფრანგულ და ქართულ ენებში.

ქესტების საფუძველზე მოტივირებული „ანიმალური სომატომები“ ფრანგულ ენაში მიუთითებენ: ა) შინაგან თვისებაზე: *montrer patte blanche* (თეთრი თათის ჩვენება) - პირობითი ნიშნის მიცემა, რათა გზა გაუხსნან სადმე (მომდინარეობს ზღაპრიდან მგელსა და კრაეზე) - კეთილსაიმედო, ღოიბაღიანი ადამიანი; ან ფიზიკურ მდგომარეობაზე: *ne battre plus que d'une patte* (ცალი თათით ცემა) - ილაჯგამოცლილი; *trainer de l'aile* (ფრთის თრევა) - მოქანცვა, არაქათის გამოცლა; ბ) სხვადასხვა სახის მოქმედებებზე, კერძოდ, ფიზიკური შეუზღუდვა: *coller (flanquer) un pain sur la gueule à qn* (პურის სახეში სროლა) - სილის გაწენა, გარტყმა; *carder le poil de qn* (ვინმეს ბაღნის ჩენა) - ზურგზე ბოლის ადენა, მიბეგვა; გააფრთხილებით ბრძოლა: *donner du bec et de l'aile* (ან de l'ongle) (ნისკარტით, ფრთით, ბრტყალებით ბრძოლა) - კბილებით თავის დაცემა; *casser les pattes à qn* (თათების მომტვრევა) - ზიანის

მიყენება; faire des pattes d'araignée (ობობას საცეცების გაკეთება) - ღიტინი, ღუტუნი; attraper par la peau du dos (ზურგის ტყავში ხელის წაღება) - ქეოში წაღება; tanner la peau (ტყავის თრიმლა) - ცემა-ტყეპა; mesurer leurs griffes (ბრჭყალების აზომვა-გაზომვა) - ძალების მოსინჯვა; souffler au poil de qn (ვინმეს ბეწვზე სულის ბერვა) - ვისიმე ხელისგულზე ტარება; faire peau de tambour (დოლის ტყავის გაკეთება) - ჩხირკედლაობა.

მიმოკების საფუძველზე მოტივირებული იდიომები მიუთითებენ: ა) სხვადასხვა ტიპის მოქმედებებზე: pincer le bec - ტუჩების მოპრუწვა, გაბუტვა, გაფხორვა; faire le bec à qn (ნისკარტის გაკეთება) - პრანჭვა-გრეხა; donner du bec (ნისკარტის მიშვერა) - კოცნა, ამბორი; claquer du bec (ნისკარტის წკაპუნი) - შიმშილისაგან კბილების წაკწაკი; ბ) სახის გამომეტყველების შეცვლაზე: avoir le bec de travers (მოღრეცილი ნისკარტის ქონა) - სახის მოღრეცა.

ფრანგულისაგან განსხვავებით, ქართულში „კინეტიკური ფრაზეოლოგია“ წარმოდგენილია მხოლოდ ჟესტების საფუძველზე მოტივირებული იდიომებით, რომელთა ბიროცს რეალია „კუდი“, წარმოადგენს და აღნიშნავს სხვადასხვა ხასიათის მოქმედებებს; „კუდის ქნევა“ პირდაპირი მნიშვნელობით ნიშნავს კუდის მიმოხვრას აქეთ-იქით. როდესაც ძალდი ან კატა ადამიანისაგან საჭმელს მოეღის, კუდს აქნევს ხოლმე და ამით გამოხატავს თავის აღერსს. ადამიანში პირუტყვის ასეთი მოქცევა აღძრავს გულუხეობასა და მისთვის ყველაფერს გაამეტებინებს (თ. სახოკია: 6, 220). აქედან გამომდინარე, „კუდის ქნევა“ იქცა აღერსის, მოფერების, გაიძევრობისა და თვალთმაქცობის სიმბოლოდ. „კუდის მოქნევა“, რომლის პირდაპირი მნიშვნელობაა კუდის მომართვა დასარტყმელად, ცუდ, არასასიამოვნო საქმის წადენას გულისხმობს; დამორჩილება, დაჭერა და დაუფლება მოიაზრება იდიომში „კუდში ხელის წაღება“. მძიმე სასჯელის სიმბოლოდ შეგვიძლია ჩათვალოთ „კუდით დაბმა“; ვინაიდან კუდით დაბმულს არ

შეუძლია აიწყვიტოს. არანაკლები აგრესია იგრძნობა იდიომში „კუდით დაჭერა“, რაც ვინმეს შეპყრობასა და არგამოშვებას ნიშნავს. ფიზიკური ანგარიშსწორება მოიაზრება იდიომში „სურგზე ტყავის აძრობა“, ხოლო რეალია „კლანჭი“ - წართმევის, მოტაცებისა და ხელში ჩაგდებას სიმბოლოდ წარმოგვიდგება იდიომში „კლანჭის გამოკერა“.

უარყოფითი კონოტაციური (ენობრივი ერთეულის დამატებითი მნიშვნელობა - ექსპრესიულობა) მნიშვნელობების საპირისპიროდ შეგვხვდა იდიომები დადებითი კონოტაციური მნიშვნელობითაც: „თითზე შეწვა ქათმისა“ და „კუდის აწევა“. პირველ შემთხვევაში ნაგულისხმევია ადამიანი, რომელიც ყველა ღონეს იხმარს ვინმეს საამებლად, ამდენად, ის თავდაუზოგველობის სიმბოლოა, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი დასუსტებული, დაერდომილი ადამიანია მხედველობაში, რომელსაც დახმარება სჭირდება. აქედან გამომდინარე, „კუდის აწევა“ ან „კუდი აეწეოთ“ - შეელა-დახმარების სიმბოლოდ შეიძლება ჩაითვალოს.

ამრიგად, ფრაზეოლოგიზაცია, როგორც ლინგვისტური მოვლენა, უნივერსალურია, სადაც განსაკუთრებით ნათლად ვლინდება ენის ეროვნული თვითმყოფადობა. ფრაზეოლოგია ახდენს ამა თუ იმ ხალხის კულტურისა და ფსიქოლოგიის მოელი რთული კომპლექსის, მისი ხატოვანი აზროვნების განუმეორებელი ხერხების კონდენსირებას.

ენობრივი აბსტრაქცია, როგორც ლინგვისტური მოვლენა, დამახასიათებელია არა მარტო ფრაზეოლოგიზმისათვის, არამედ სიტყვისათვისაც, თუმცა ფრაზეოლოგიზმში მას მისი შინაგანი ფორმის თავისებურებებთან დაკავშირებული სპეციფიკური ხასიათო აქვს, ფრაზეოლოგიური აბსტრაქცია ხორციელდება ფრაზეოლოგიზმის შინაგანი ფორმით გადმოცემული რომელიმე საგნის, ფაქტის, მოვლენის კონკრეტული აღწერის ან წარმოდგენის საშუალებით.

ფრაზეოლოგიური აბსტრაქციის სპეციფიკითაა განპირობებული ფრაზეოლოგიზმში ისეთი სემანტიკური სტრუქტურის გაჩენა, რომელიც არ ემთხვევა სიტყვის ანალოგიურ სტრუქ-

ტურას, რაც თავის გამოხატულებას პოულობს ორი აღნიშნული ენობრივი ერთეულის მნიშვნელობათა ჩამოყალიბებაში მონაწილე დენოტატიური და კონოტაციური სემემების განსხვავებულ შეფარდებასა და განაწილებაში. ფრაზეოლოგიის შინაარსობრივ სტრუქტურაში სიტყვასთან შედარებით ჭარბობს კონოტაცია და უფრო მეტიც, სწორედ თავისუფალი შესიტყვების კონოტაციური (პოტენციური) სემემები წარმოადგენენ ხშირად ფე-ს წარმოშობის საფუძველს.

ხატი, რომლის საფუძველზეც შეიძლება აიგოს ესა თუ ის ფრაზეოლოგიზმი, ლინგვისტიკისათვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ იმის გამო, რომ იგი ხელს უწყობს ისეთი ასოციაციების წარმოქმნას, რომლებიც ნეიტრალური ეკვივალენტის დადგენის შესაძლებლობას იძლევიან. „ხატი“ იცვლება არა მარტო ერთი ენიდან მეორე ენამდე, არამედ თვით ენის შიგნითაც. სწორედ ხატი გვაძლევს საშუალებას დავადგინოთ ნეიტრალური ეკვივალენტი, ანუ, ფაქტობრივად, ავხსნათ ფე-ს მნიშვნელობა. „ხატი“ იქცევა იმ „შუალედურ რგოლად“, რომლის წყალობითაც ლინგვისტი ახერხებს განსაკუთრებული ენობრივი ნიშნების - ფრაზეოლოგიური ერთეულების მნიშვნელობის დადგენას. კონოტაცია ფე-ს სემანტიკის განუყოფელი ატრიბუტია. ფრაზეოლოგიური კონოტაცია ბევრად უფრო მდიდარია ლექსიკურზე, რის შედეგადაც ფე იძენს ექსპრესიულ-ემოციური ზემოქმედების ბევრად უფრო დიდ ძალას, რაც იმას მოწმობს, რომ ფრაზეოლოგიზმს სიტყვასთან შედარებით გაანინია უფრო რთული სემანტიკური სტრუქტურა და, მაშასადამე, უფრო ტევადი და მდიდარი აზრობრივი შინაარსი.

სიტყვის შინაგანი ფორმა სამყაროს ირაციონალური, ინტუიციურ-გრძნობადი, მეტაფორული, ანთროპომორფული ასახვაა. საინტერესოდ გვესახება იდიომების ფორმირების პროცესები - აღსანიშნი სინამდვილის კონცეპტუალიზაციისა და ვერბალიზაციის განხილვა, რომლის დროსაც შესიტყვებათა „პირდაპირი“ მნიშვნელობა იქცევა იდიომის შინაგან ფორმად. ამ პროცესების განხილვას დიდი მნიშვნელობა აქვს

არა მხოლოდ ფრაზეოლოგიზმი-იდიომთა სემანტიკის ხატოვან-ასოციაციური სონის როლის, არამედ თვით ლინგვოკრეაციული აზროვნების ფუნქციის გახსნისათვის იდიომების შინაგანი ფორმის შექმნაში. ეს უკანასკნელი მეტაფორიზაციის შედეგია და ცნობიერებაში ხატოვნად წარმოგიდგენს სინამდვილეს, როგორც ენობრივ სურათში დამკვიდრებულ შესაძლო სამყაროს „რეალიას“. იგი აიგება საგნობრივი სამყაროს მიხედვით, რაც იმას ნიშნავს, რომ ლინგვოკრეაციული აზროვნება ითვალისწინებს საგნობრივი სამყაროს რეალურ კავშირებსა და დამოკიდებულებებს, სამყაროს სურათის „ფრაგმენტების“ შექმნაში აისახება სინამდვილის გააზრება „ფანტაზიის აღმაფრენით“, რაც ადასტურებს ენობრივი ცნობიერების შემოქმედებით ხასიათს.

მეტად საინტერესო და მრავალფეროვანი აღმოჩნდა ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული იდიომებისა და „ანიმალური სომატიზმების“ კვლევა ფრანგულსა და ქართულ ენებში. ანთროპომორფული წარმოდგენა ცხოველებზე თავისი ბუნებით ემოციურია, შეიცავს შეფასების რიგ სპეციალურ მოდუსებს. შინაგანი ფორმა ამღიდრებს შეფასებით სტრუქტურას ემოციური შეფასების ახალი ტიპით, რომლის არსი მდგომარეობს ყოველგვარი სახის „მხეცისებრი“, არააღმაიური საწყისის გამოვლენის აღკვეთაში.

განსაკუთრებით ნაყოფიერი აღმოჩნდა „ანიმალური სომატიზმების“ კვლევა, რომლებიც თავისი შინაგანი ფორმით თითქოსდა აფიქსირებენ „სცენებს“ ცხოველთა ცხოვრებიდან, რომლებშიც გარკვეული შინაგანი მდგომარეობა გამოიხატება ცხოველის პოზით. ამასთან, თითქოსდა იქმნება ანალოგია ადამიანის ზოგიერთ შინაგან მდგომარეობასთან. ეს უკანასკნელი გადმოიცემა ისეთი ენობრივი ერთეულებით, რომლებიც გამოიყენებოდა ცხოველების ცხოვრების „სცენების“ ან მათი ქცევის აღწერისას.

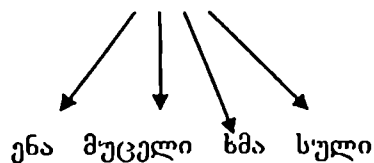
ფრანგულ ენაში მეტად პროდუქტიული აღმოჩნდა ისეთი რეალიების კვლევა, როგორიცაა „queue“ (კუდი), „aile“

(ფრთა), „patte“ (თათი), „bec“ (ნისკარტი), „gueule“ (ხახა), „peau“ (ტყავი), „poil“ (ბეწვი).

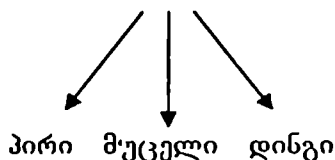
ცხოველთა სხეულის ნაწილების (კუდი, ფრთა, თათი, ნისკარტი, ხახა, ტყავი, ბეწვი) მდგომარეობა განსაზღვრავს ცხოველთა პოზას, როგორც სიმბოლური ხატოვანების წყაროს (queue entre les pattes - კუდამოძებუელი, avoir un fil à la patte (თათზე ბაწარგამოხმული) - შეყვარებული, გამიჯნურებული, rester le bec dans l'eau (ნისკარტით წყალში დარჩენა) - ამოოლოდინი; se faire trouer la peau (საკუთარი ტყავის გახერეკინება) - საკუთარი ტყავის გაწირვა და სხვ.

აღმოჩნდა, რომ ცხოველთა სამყაროს ენობრივ სურათში ვერბალური მოქმედების აღნიშვნისას ფიგურირებს „ენის“ გააზრების ორი ტიპი: ენა, როგორც არასუფიერი, მეტყველების ინსტრუმენტი და ენა, როგორც გასულიერებული არსება. ამისათვის შესწავლილ და გაანალიზებულ იქნა ანიმალური სომატიზმები „bec“ და „gueule“ (ნისკარტი და ხახა), რომელთა არქისემებისა და დიფერენციალურ სემებს მეტაფორული გადააზრების საფუძველზე შეენაცვლნენ სხვა არქისემები და დიფერენციალური სემები, რასაც მოყვა დენოტატის შეცვლა და იდიომთა სიგნიფიკატიური მნიშვნელობის სრული განახლება:

bec (ნისკარტი)

gueule (ხახა)

არანაკლებ პროდუქტიული აღმოჩნდა ქართულ ენაშიც „ანიმალური სომატიზმების“ შესწავლა, რომელთა ბირთვი ქართულში შეადგინა სუბსტანტივმა „კუდი“ და წარმოგვიდგინა მთელი სპექტრი იდიომებისა, რომელთა ცოცხალი შინა-

განი ფორმა მიუთითებს როგორც სულიერ მდგომარეობაზე, ასევე მორალურ თვისებებზე, ურთიერთმიმართებაზე და სხვ.

ასევე საინტერესოდ გამოიყურებიან იდიომებში სუბსტანტივები „ფრთა“, რომელიც არა მხოლოდ განწყობილებისა და აღტაცების სიმბოლოდ აღვიქვით ქართულში, არამედ სავალალო, არასასურველი შედეგის სიმბოლოდაც. ქართულ ენაში „ანიმალური სომატიზმებიდან“ შეგვხვდა „მგლის მუხლი“, რომელიც სისწრაფეზე მიანიშნებს, „მგლის ყბა“, რომელიც ყბედი, ენაგატლეკილი ადამიანის სიმბოლოა და „მგლის ყური“ (მგლის ყური გამოიბა), - ისეთ ადამიანს გულისხმობს, რომელსაც ახასიათებს სიმუღირება, ყურის წაყრუება.

იდიომების მოტივირებას როგორც ფრანგულ, ასევე ქართულ ენებში საფუძვლად უდევს არა მარტო მეტყველების ხატოვანი სახეები, არამედ სხვა საშუალებებიც, რომლებიც პირდაპირ არ არიან დაკავშირებული ხატოვან გადააზრებასთან; ერთ-ერთი ასეთი საშუალებათაგანია სიმბოლიზაცია.

კინეტიკური იდიომატიკის კვლევის შედეგად, რომელიც ისევ და ისევ „ანიმალურ სომატიზმებს“ მოიცავს, დადგინდა, რომ ფრანგულ ენაში „კინეტიკური ფრაზეოლოგია“ წარმოდგენილია როგორც ჟესტების – *montrer patte blanche* (თეთრი თათის ჩვენება) - პირობითი ნიშნის მიცემა, რათა გზა გაუხსნან სადმე (მიანიშნებს კეთილსაიმედო, ლოიალურ ადამიანს), ასევე მიმცემის - *donner du bec* (ნისკარტის მიშვერა) - კოცნა, ამბორი, საფუძველზე მოტივირებული იდიომებით. ფრანგულისაგან განსხვავებით ქართულში „კინეტიკური ფრაზეოლოგია“ წარმოდგენილია მხოლოდ ჟესტების საფუძველზე მოტივირებული ფე-ზოონიემებით („კუდით დაჭერა“, „კუდით დაბმა“, „ზურგზე ტყავის აძრობა“, კლანჭის გამოკვრა“, „კუდის აწევა“, „თითზე შეწვა ქათმისა“ და სხვ.).

ენა ასახავს სამყაროს სხეულისებრი მხრიდან. პირველ ყოვლისა, ენაში წარმოდგენილია ობიექტური სინამდვილე, სამყაროში არსებული საგნები, მოქმედებები ადამიანის ჩათვლით, მისი აზრებით, გრძნობებითა და საქციელით: ეს ენის დესკრიფციული მხარეა. ენაში აისახება აგრეთვე სინამდვილისა და ადამიანის ურთიერთქმედება სრულიად განსხვავებულ ასპექტებში, რომელთაგან ერთ-ერთი შეფასებითია: ობიექტური სამყაროს დანაწევრება მოსაუბრეთა მიერ ხდება მისი ფასეულობითი ხასიათის თვალსაზრისით, როგორცაა სიკეთე და ბოროტება, ზიანი და სარგებლობა და სხვ. და ეს მეორადი დანაწევრება, გაპირობებული სოციალურად, მეტად რთული სახით გამოხატულია ენობრივ სტრუქტურებში.

შეფასების მეტად მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მასში ყოველთვის არსებობს სუბიექტური ფაქტორი, რომელიც ურთიერთქმედებაშია ობიექტურთან. შეფასებითი გამოხატულებაში, თუნდაც მასში პირდაპირ არ იყოს ასახული შეფასების სუბიექტი, გულისხმობს ფასეულობით დამოკიდებულებას სუბიექტსა და ობიექტს შორის. ყოველგვარ ფასეულობით აზრში ნაგულისხმევია მსჯელობის სუბიექტი, ე.ი. ის პირი (ინდივიდი, სოციუმი), რომლისგანაც მომდინარეობს შეფასება და მისი ობიექტი, ანუ ის საგანი თუ მოვლენა, რომელსაც ეხება შეფასება. ა. ივინის აზრით, შეფასება წარმოადგენს განსაზღვრული დამოკიდებულების დადგენას შეფასების სუბიექტსა, სუბიექტებსა და მის ობიექტს შორის (Ивин А.А.: 39, 12-13). ვ. ვასილენკო თვლის, რომ საბოლოოდ, ყველა არსებულის შეფასების საზომი თვითონ ადამიანია მისი ცხოველმოქმედების ყველა გამოვლინებით. ეს ადამიანი შეიძლება წარმოდგენილ იქნეს, როგორც „კონკრეტულ-ისტორიული ინდივიდი, განსაზღვრული სოციალური

ჯგუფი, ადამიანთა საზოგადოება მოლიანობაში“ (Василенко В.А.: 22, 5).

შეფასების მოდალური წარმო მოიცავს სამი ტიპის ელემენტებს, ესენია: ელემენტები, რომლებიც, ჩვეულებრივ, ექსპლიციტურიდან (შეფასების ობიექტი), იმპლიციტური ელემენტები (შეფასების ესთეტიკური მხარე - ლამაზი-ელამაზო, მშვენიერი-უშნო და ა.შ.).

ემოციური მოდალობა, დაფუძნებული მოლაპარაკის სამყაროს სურათთან დაკავშირებულ შინაგან ფორმაზე, იდიომების სემანტიკის ისეთი კომპონენტია, რომელიც ხელს უწყობს გამონათქვამის ექსპრესიული ეფექტის შექმნას. ქცევის აღმნიშვნელი იდიომების სემანტიკური სტრუქტურა უფრო რთულია: მათში რაციონალურ შეფასებას ექვემდებარება დეონტიკური მოდალობა, რომელიც მიუთითებს X-ის ქცევის შესაბამისობა/შეუსაბამობაზე მოცემულ სოციალურ მიღებულ ნორმებთან და გამოხატულია შესატყვისი აქსიოლოგიური პრედიკატებით „კარგია“ / „ცუდია“. დეონტატური კომპონენტი და მასთან დაკავშირებული დეონტიკური და აქსიოლოგიური მოდალობები გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენენ მსმენელზე. ემოციური მოდალობის არსებობა ქმნის ემოციურ განცდას გრძნობა-დამოკიდებულების ფორმით და მსმენელის ცნობიერებაში აქტუალიზირდება ხატი.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქცევის აღმნიშვნელი იდიომების შესწავლამ ქართულ ენაში დაგვანახა, რომ მათში შეფასებითი სამეტყველო აქტები, გამიზნული შესაბამის პერლოკუციურ ეფექტზე, გაცილებით მეტია. ეჭვგარეშეა, რომ საქმე გვაქვს შეფასებით მეტყველების აქტთან, რომელშიც მოქმედებს განსაკუთრებული ილოკუციური ძალა, დაკავშირებული, პირველ რიგში, შეფასების ემოციურ აფექტთან. მსმენელის ემოციური მდგომარეობა, რომელიც იცვლება მეტყველებითი ქმედების შედეგად, განაპირობებს სწორედ შეფასებითი მეტყველების აქტების პერლოკუციურ ეფექტს. ამასთან, როგორც ჯ. სიორელი აღნიშნავს, რეაქცია „ექსპრესივებზე“ არ

არის უშუალო, ის მხოლოდ ემოციური ზემოქმედების შედეგია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, შეფასებითი გამოთქმები, ჩვენს შემთხვევაში – ქცევის აღმნიშვნელი იდიომები, შეიძლება განსილულ იქნეს, როგორც ილოკუციური აქტების განსაკუთრებული სახე, სადაც მოქმედებს სწორედ მათთვის სპეციფიკური ილოკუციური ძალები, რომელთა მიზანია, გამოიწვიოს მსმენელში პერლოკუციური ეფექტი-სკალა (შეფასებითი სტერეოტიპი, შეფასების ასპექტი) და ელემენტები, როგორც ექსპლიციტური, ისე იმპლიციტური სახით (შეფასების სუბიექტი, აქსიოლოგიური შეფასებები, შეფასებათა მოტივირება).

როგორც ე. სეპირი აღნიშნავს, თუ შეფასებათა ლოგიკისათვის იმპლიციტურობა ან ექსპლიციტურობა არ ასრულებს არსებით როლს, შეფასებათა ლინგვისტური ანალიზისათვის ეს საკითხი პირველხარისხოვანია.

თავისთავად, შეფასებითი სკალა მეტად რთული სტრუქტურაა. მასზე მოცემულია ნიშან-თვისებათა მთელი რიგი, რომელსაც შეუძლია მოძრაობა მატებით/კლებით, ამასთან, ხშირად ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად. ეს არის შეფასების სუბიექტური („ემოციური“) ასპექტი, თვით ობიექტების დესკრიფციული ნიშან-თვისებები მათ მატება/კლებაში, ორიენტირებული ამ ნიშან-თვისებებზე. გარდა ამისა, სკალა გულისხმობს მოძრაობას აუექტურობის, ასევე ნიშან-თვისებათა (როგორც სუბიექტურ, ისე დესკრიფციულ) ინტენსიფიკაციის /დეინტენსიფიკაციის მიხედვით, ითვალისწინებს უკანასკნელი წერტილის არსებობა/არარსებობას მოცემული ნიშან-თვისებისათვის, და, შესაძლებელია, კიდევ რიგ პარამეტრებს.

შეფასებითი სკალა, პირველ რიგში, ხასიათდება მატების ნიშნით. იგი დინამიკურია და იშლება ორი მიმართულებით - მოცემული ნიშან-თვისების გაზრდისა და შემცირებისაკენ. სემანტიკური კომპლექსი <კარგად – ცუდად> მიეკუთვნება გრა-დუირებულ ცნებათა კლასს. მათი თითოეული ანტონიმი უჩვენებს მოპირისპირე უსასრულოებებში მიმავალ სკალას, რომელიც იყოფა სიმეტრიის ღერძით. ერთი ნიშან-თვისების

მატება სიკეთისა და სიბოროტის სკალაზე განაპირობებს მეორის კლებას (Арутюнова Н.Д.:17, 332-333).

როგორც კერძო, ისე საერთო-შეფასებით სკალაზე განლაგებული ერთეულების შედარება შეუძლებელი იქნებოდა, რომ არ არსებობდეს წარმოდგენა შეფასებით სტერეოტიპზე, რომელსაც აქვს მოცემული სოციაუმის ყველა ან უმეტესი წევრებისათვის საერთო ნიშან-თვისებათა სტანდარტული „თავმოყრა“. თავისთავად, სტერეოტიპი საკმაოდ რთული, იგი მრავალასპექტიანი სტრუქტურაა. ვარაუდობენ, რომ სტერეოტიპული წარმოდგენები საგნებს ემყარება ინფორმაციის როგორც აღქმის, ასევე ფუნქციონალური არიდან და შეესაბამისება მათ ასოციაციურ კავშირებს. ასე, მაგალითად, სტერეოტიპული წარმოდგენა „წყალზე“ მოიცავს ისეთ ნიშან-თვისებებს, როგორიცაა: უფერო, გამჭვირვალე, უგემური, წყურვილის მომკვლელი და სხვ. შეფასება თითოეული ამ ნიშნის მიხედვით გულისხმობს მათ შესაბამისობას ნორმასთან, ხოლო წყლის საერთო შეფასება, როგორც კარგი/ცუდი - შესატყვისობის ყველა ამ ნიშან-თვისების ან ერთ-ერთი მათგანის ნორმასთან, თუკი შეფასება მოცემულია გარკვეული ასპექტის მიხედვით: მაგ: წყალი შეიძლება შეფასდეს მისი გამჭვირვალობის ან დასაღვეად გამოსადეგობის/გამოსადეგრობის მიხედვით და ა.შ. სხვა სიტყვებით, წყლის სტერეოტიპები საერთოდ, გამჭვირვალე წყლისა და კარგი წყლისა ემთხვევა მხოლოდ ნაწილობრივ. პირველ შემთხვევაში სტერეოტიპი მოიცავს მთელ რიგ ნიშან-თვისებებს, მეორე შემთხვევაში, მხოლოდ ერთს - გამჭვირვალობას, მესამე შემთხვევაში საერთო შეფასებით გულისხმობს წყლის დესკრიფციულ ნიშან-თვისებათა იმ ნაწილს, რომელსაც ემყარება შეფასება.

რიგი მკვლევარების აზრით, წარმოდგენები ნიშან-თვისებათა სტერეოტიპების შესახებ შეესაბამება პროტოტიპებს ან ეტალონებს, ე.ი. იმ ობიექტებს, რომელთათვისაც უფრო მეტადაა დამახასიათებელი მოცემული ნიშან-თვისებები ან ნიშან-თვისებათა ერთობლიობა „სამყაროს სურათში“. მაგ:

ლეიბნიცი განმარტავდა ნიშან-თვისებას „ტკბილი“, როგორც „როგორი (რისი) გემო აქვს, როგორც შაქარს“. ეს წარმოდგენები გამოვლინდება დამკვიდრებულ შედარებებში (თეთრი, როგორც თოვლი, ყვითელი, როგორც ღიმონი, გრძელი, როგორც ლატანი). ბუნებრივი ენის ეტალონური წარმოდგენები არ ემთხვევა მეცნიერულს. ეტალონები, თანაც საკმაოდ „გადაშლილები“ შეიძლება იყოს დამახასიათებელი მხოლოდ დესკრიპციული ნიშან-თვისებებისათვის, რომლებიც თავისი სემანტიკით გულისხმობენ გარკვეულ ობიექტებს: აბეზარი (როგორც ბუზი). ზოგი ავტორი თვლის, რომ ეტალონების გამოყოფის საჭიროება არ არსებობს, შეიძლება მათი დაყვანა სტერეოტიპებამდე და ნორმამდე შეფასებათა სკალაზე (Вопрос E.M. : 28, 5). ეს უკანასკნელი ფლობს ნიშან-თვისებათა „თავმოყრას“ იმ ხარისხით, რომელიც მაქსიმალურად შეესაბამება სტერეოტიპს.

სტერეოტიპებში შედის ობიექტების სტანდარტული დესკრიპციული თვისებები +მათი თანაფარდობა შეფასების სკალასთან, რაც გამოვლინდება ნიშანთა კერძო შეფასებით სემანტიკაში.

ასე, მაგალითად, „სულელი“ შეიძლება განვმარტოთ, როგორც მთელი რიგი თვისებების მქონე: გონებაშეზღუდული, მოუსაზრებელი, გონებაწილუნგი, ადამიანი, რომელიც მოკლებულია ყოველგვარი მიხედვრის უნარს, მიზანშეწონილობას. „სულელური კითხვის დასმა“, „სულელური სტატია“, „სულელური ქცევა“ (Ожеро, 1981) + რომელიმე პოზიცია შეფასებითი სკალის უარყოფით ნაწილზე, შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ როგორც <„ესეც ცუდია“>.

სამყაროს შეფასებით სურათში გარკვეული პოზიცია შეიძლება დაეკისროს ნიშან-თვისებას, რომელიც თავის სემანტიკაშივე შეიცავს შეფასებას: სულელი <<->> („ეს ცუდია“), ჭუჭყიანი <<->>, ზარმაცი <<->>, პატიოსანი <<+>> და ა.შ., მაგრამ სიტყვის სტერეოტიპული შეფასებითი მნიშვნელობა შეიძლება არ დაემთხვეს შესიტყვების ან გამონათქვამ-

მის შეფასებით მნიშვნელობას, შდრ.: მას არასოდეს ჩაუდენია სისუღელე - „სისუღელეს“ აქვს ნიშანი <<->> („და ესეც (კუდი“), გამონათქვამს კი - ნიშანი <<+>>, შდრ.: აგრეთვე ოქსიმორონები: წმინდა ტყეილი, კარგი შური და სხვ. როგორც ვხედავთ, გამონათქვამი შეიძლება შეეფარდოს სხვადასხვა დონის რამდენიმე სტერეოტიპს.

შეფასება დაკავშირებულია დესკრიფციული ნიშან-თვისებების გარკვეულ „თავმოყრასთან“. ასე, მაგალითად, „კარგი ცხენი“ ნიშნავს ისეთ ცხენს, რომელიც ფლობს მთელ რიგ დესკრიფციულ, მათ შორის ფუნქციურ თვისებებს, შდრ.: არისტოტელესთან; „ცხენის კარგი თვისება თავისთავად ხდის მას გვარიანს, ასევე ანიჭებს უნარს ირბინოს კარგად, კარგად ატაროს მხედარი და კარგად შეეწინააღმდეგოს მტერს“. აღსანიშნავია, რომ სტერეოტიპები ისტორიულად და სიტუაციურად ცვალებადია, მაგ: დღეს ცხენში უფრო მეტად ფასობს ხედნის დემონსტრირება, ვიდრე მტრისათვის წინააღმდეგობის გაწევის უნარი (Бонхф Е.М.: 28, 60).

სტერეოტიპის ხასიათი, რასაკვირველია, დამოკიდებულია შეფასების ობიექტზეც და ელინდება შესაბამისი ნიშნების სემანტიკაში. ძერა სიტყვის მნიშვნელობაში დენოტატის შენაცვლებით იწვევს სტერეოტიპის მთელი სტრუქტურის შეცვლას. ეს განსაკუთრებით კარგად შეინიშნება მეტაფორული გამოყენებისას. ასე, მაგალითად, ლექსმა „ღორი“ (პირდაპირი მნიშვნელობით) გულისხმობს შეფასებით სტერეოტიპს ისეთი ნიშან-თვისებებით, როგორიცაა ჯიში, წონა და სხვ., ამასთან, შეფასება შეიძლება იყოს როგორც „კარგად“, ასევე „ცუდად“ იმ დროს, როდესაც მეტაფორული ხმარებისას ეს სიტყვა აღნიშნავს ადამიანს, რომელიც იქცევა უნამუსოდ, სულმდაბლად და თავის სემანტიკაში შეიცავს შეფასებით მნიშვნელობას „ცუდად“.

წარმოდგენა სტერეოტიპზე იმპლიციტურად ქმნის შეფასებითი გამონათქვამების ფსიქოლინგვისტურ საფუძველს. შეფასებითი სკალა გულისხმობს რომელიღაც საბაზო ცვლადს,

ე.ი. საერთო თვისებას, რომელიც შეიცავს როგორც ნაწილებს. ასევე ამ სკალაზე განლაგებულ თვისებებს.

ამგვარი ცვლადების აღმოჩენა ადვილია, პირველ ყოვლისა, პარამეტრული თვისებებისათვის. მაგალითად, „სიდიდე“ ან „მოცულობა“ თვისებებისათვის „დიდი/პატარა“, „სიმაღლე“ - თვისებებისათვის „მაღალი/დაბალი“, „სიგრძე“ - თვისებებისათვის „გრძელი/მოკლე“ და სხვ. შეფასების შესაძლებლობა მოცემულ სკალაზე გულისხმობს, რომ ობიექტს აქვს შესატყვისი თვისება; შდრ.: გრძელი/მოკლე ჯოხი, მაგრამ არა გრძელი/მოკლე ქეიშის მარცვალი, კეთილი/ბოროტი ძაღლი, მაგრამ არა კეთილი/ბოროტი ხელიკი.

საერთოშეფასებითი სიტყვები ცვლიან კერძოშეფასებითი თვისებების გარკვეულ სპექტრს, რომლებიც შედის სტერეოტიპულ წარმოდგენებში ობიექტებზე, შდრ. მჭრელი - კარგი დანისათვის, მზრუნველი - კარგი მამისათვის და სხვა. ეჭვგარეშეა, რომ ამ თვისებების დიაპაზონი საკმაოდ არის „გადაშლილი“. მეორე მხრივ, ობიექტების თვისებების „თავმოყრაში“ (და, შესაბამისად, - მათი ნიშნების სემანტიკურ სტრუქტურაში) შეიძლება გამოვეყნოთ შეფასებითი კომპონენტები და ისეთებიც, რომელთაც არ გააჩნიათ დამოკიდებულება შეფასებასთან, მაგ.; დანის ისეთ თვისებას, იყოს ფიზიკური ობიექტი, ჰქონდეს ტარი, შეფასებასთან დამოკიდებულება არა აქვს (Бонх E.M.: 28, 64).

ენის ფრაზეოლოგიური შემადგენლობის ერთ-ერთ აქტიურ თემას წარმოადგენს ქცევის აღმნიშვნელი იდიომები, რომლებიც გამოხატავენ მოლაპარაკის სუბიექტურ შეფასებით-ემოციურ დამოკიდებულებას აღსაწერი პირის ან ამბისადმი. იმის გამო, რომ მათი სემანტიკა რთული შემადგენლობისაა, დესკრიფციული კომპონენტის, დეონტიკური, აქსიოლოგიური და ემოციური მოდალობის სინთეზი განაპირობებს სწორედ ენის ექსპრესიული ფუნქციის შესრულებას იდიომებით.

ქცევის აღმნიშვნელი იდიომები ძირითადად იხმარება არა ქცევის აღწერის მიზნით და ჩვეულებრივ, გამოიყენება კონფლიქტური სიტუაციებით, საძრახისი საქციელით გამოწვეული

მდგომარეობის ქველა სახის არასასიკეთო საქმის ვითარებისადმი (როგორიც არის სიცრუე, ცილისწამება, მუქარა, ფიზიკური ანგარიშსწორება) დამოკიდებულების გამოსახატავად.

ქცევის გამომხატველი იდიომების სპეციფიკა ლექსიკურ ერთეულებთან შედარებით ის არის, რომ მათი ექსპრესიულობა უშუალოდ დაკავშირებული მოცემული ხალხის ნორმატიული სამყაროს სურათის გამოხატეასთან, რომელშიც მკვიდრდება ხალხის ისტორიული გამოცდილება, მისი ეროვნული სპეციფიკა და ამით განპირობებული განსაკუთრებული მსოფლმხედველობა.

დეონტიკური ნორმა დაკავშირებულია ინდივიდების ქცევის ნორმასთან და წესებთან, რომლებიც აუცილებელია საზოგადოების ფუნქციონირებისათვის; ისინი მკვიდრდებიან ინდივიდუალურ ცნობიერებაში და გვევლინებიან ქცევის მეტად სატირო რეგულაციების სახით. ფსიქიკურ აქტიუობას აწესრიგებენ მორალური ნორმები, რომლებიც ადამიანის ქცევის ფაქიზი რეგულატორებია. ისინი ნორმირების ობიექტად აქცევენ არა მარტო გარეგან, არამედ შინაგან ქმედებასაც, ასევე არა მარტო ფიზიკურ მოქმედებას, არამედ ფსიქიკურ აქტიუობასაც (Болыф Е.М.:25, 136).

ქცევა დაკავშირებულია ეთიკურ ნორმებთან და, შესაბამისად, შეესიტყვება შეფასებათა ეთიკურ სკალას, რომლის საპირისპირო წერტილებია სიკეთისა და ბოროტების ცნებები. საკითხი იმის შესახებ, თუ რა არის სიკეთე და რა ბოროტება, მუდამ აღელვებდა კაცობრიობას, მისი განვითარების ადრიანი ეტაპებიდან დაწყებული. ი. კანტი უკავშირებს სიკეთეს იმას, რაც უნდა იყოს სასარგებლო, ვარგისი. იგი განსაზღვრავს სიკეთეს, როგორც რაიმეს, რომელიც შეესაბამება ზნეობის კანონს.

ფრაზეოლოგიურ, ისევე, როგორც ლექსიკურ, ერთეულთა უმრავლესობა, აფიქსირებს ნორმიდან გადახრას, რაც ექვემდებარება უარყოფით რაციონალურ და ემოციურ კლასიფიკაციას. ნორმასთან შესაბამისობა განიხილება, როგორც გადახრა ჩვეული მდგომარეობიდან და მკვიდრდება იდიომების

სემანტიკაში (ტკუაში ჩაგარდნა, სიტყვაზე ღგომბა, სიტყვის არგატეხბა); ნორმასთან შესატყვისობას თან ახლავს დადებოთი რაციონალური და ემოციური შეფასება. ეს უკანასკნელი პირდაპირ კავშირშია იდიომების შინაგან ფორმასთან, რაც ენის მატარებლის ცნობიერებაში იწვევს რომელიმე ტიპიზირებული სიტუაციის და მასთან დაკავშირებული ასოციაციების სურათებს, რომლებშიც დევს დადებითი ან უარყოფითი ემოციური შეფასება, „გამომუშავებული“ წინა თაობათა კოლექტიური ცნობიერებით (Бонх E.M.:25. 151).

მკაცრ უარყოფით აქსიოლოგიურ და ემოციურ კრიტიკას განიცდის ინდივიდის მოქმედებები, მიმართული მეორე ადამიანისათვის მორალური ან ფიზიკური ზიანის მიყენებისაკენ, რაც ასე ნათლად არის გამოხატული იდიომების სემანტიკაში. ნორმატიული კანონი გულისხმობს სოციალურად ისეთ მანკიერ ქმედებათა აკრძალვას, როგორიცაა მოსყიდვა, ქერდობა, მუქთახორობა, სხვისი ხარჯით ცხოვრება, ღოთობა, დროის ფლანგვა, ჩხირკედულობა, ხელის არგანძრევა და სხვ.

ენის მატარებლის დეონტიკური ნორმები მოიცავს მორალურ ნორმებს, რომლებიც გულისხმობენ ისეთი საქციელის აკრძალვას, როგორიცაა: სიცრუე (თვალის ახვევა), ბაქიაობა, სხვისთვის ტანჯვის მიყენება, ვინმეს გაკოტრება, განადგურება, ვინმესთვის არსებობის წყაროს მოსპობა, ლუკმაპურის წართმევა, გაფლანგვა-განიაფება, ქუჩაში გაგდება. სამყაროს ენობრივ სურათში მკაცრად არის გაკრიტიკებული ერთეულების დაცვის ნორმების დარღვევა – ახლობლის მიმართ მუხანათობა (გამცემლობა).

უარყოფითი შეფასება ეძლევა ისეთ პიროვნულ თვისებებს, როგორიცაა უგუნურება, სისულელე, ღორმეცველობა, ახირებულობა, ვერაგობა, მიკიბულ-მოკიბულობა (არაპირდაპირობა), გერგილიანობა, აზრების, შეხედულებების ცვალებადობა. უარყოფითადაა შეფასებული სუბიექტის ისეთი მდგომარეობაც, როგორიც არის სიღარიბე, რაც უთუოდ

უკავშირდება ადამიანის თვისებას – მოუხერხებლობას, ასევე სურვილის არქონას (25: 153).

სამყაროს ენობრივ სურათში უარყოფითად ხასიათდება სუბიექტის ისეთი თვისებები, როგორიც არის ყბედობა-ტარტარი (ლაყბობა, ენის ქავილი), გრძელი ენა, რას არ იტყვის კაცის ენა (ენას ძვალი არ აქვს); ამასთან უარყოფითად არის შეფასებული და ნორმიდან გადახრად ითვლება, როცა ადამიანმა არ იცის (ვერ ახერხებს) ლაპარაკი - ორ სიტყვას ვერ გადააბამს, ენა არ უჭრის; გულმაეიწყობა (გაფანტულობა) – ბეუების ჭერში (ბუზიყლაპიობა), ფუქსაეატობა - უჭრის (თავში), თავქარიანი; პირმოთნეობა - კულის ქიცინი, ფეხქეშგაგება; გაუმართლებელია თავისი თავისთვის მალალი შეფასების მიცემა, უპატიოსნობა – ხელმრელობა და სხვ.

ენობრივი პიროვნების ნორმატიული კანონი წარმოდგენილია ფე-ზოონიძებში, მათ სემანტიკაში, რომლებიც ასახავენ სუბიექტის პირადულ უარყოფით თვისებებს. სოციონორმატიული კულტურისაგან განსხვავებით, რომელიც არეგულირებს ინდივიდების ქცევას, ნორმატიული მითითებები, იმპლიციტურად ასახული იდიომებში, არ ხასიათდებიან ვარიანტულობით. მათ აქვთ უფრო განზოგადებული ბუნება და მიმართული არიან მოცემული კულტურის წარმომადგენლისაკენ - „ადამიანისაკენ“, ზოგადად. შეფასების ფუნქციურ-სემანტიკური თვალსაზრისით ჩვენს მიერ შესწავლილი ფე-ზოონიძები ფრანგულ ენაში დაჯგუფდა შემდეგნაირად: ა) მორალურ-ეთიკური შეფასება: - ანგარება: vendre qch crins et queue (გაყიდო ძუა და კუდი) - ყველაფერში ხეირის ნახვა, გამორჩენა; ეგოიზმი: se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu (კატის თათის გამოყენება ცეცხლიდან წაბლის ამოსაღებად) - სხვისი ხელით ნარის გლეჯა; კვალის დაფარვა: plumer la plume sans la faire crier (ისე გაპუტო ქათამი, რომ არ იყვირო) - ისე გაქურდა, კვალიც არ დაუტოვებია; სხვისი ფულის გაფლანგვა: manger la grenouille (ბაყაყის ჭამა) - სხვისი ფულის გაფლანგვა; ღალატე: Vendre la poule au renard (მიყიდო

ქათამი მელას) - ზურგში დანის ჩარტყმა; სიმხდალვე: craindre pour sa peau - თავისი ტყავის ეშინია; მოქრთამვა: თავის მოქონვა - graisser les pattes (თათების გაპოხვა) - მოქრთამვა; ლორმეცულობა: se refaire le bec (ნისკარტის ხელახლა გაკეთება) - მუცლის ამოძლომა; ლოთობა: avoir le bec salé (მლაშე ნისკარტის ქონა) - უძირო ქვევრია, უკანასკნელ წვეთსაც კი ჩაისხამს; სამაგიეროს მიზღვა, ანგარიშსწორება: avoir la peau de qn (ვინმეს ტყავის ქონა) - მოკელა; უკიდურესი სიძუნწე: il écorcherait un pou pour avoir sa peau (რწილსაც კი გაატყავებს იმისათვის, რომ მისი ტყავი დაისაკუთროს) - პურძვირი, უძუნწესი ადამიანი; ამპარტავნობა: se parer des plumes de paon (ყარშევანგის ფრთებით მორთვა, მოკაზმვა) - გაბღინძვა; თვალთმაქცობა: chausser la peau de (სხვისი ტყავის გადაცმა, ჩაცმა) - თავის მოჩვენება. mordre la peau de qn (ვისიმე ტყავის განუწყვეტილვ კბენა) — სისხლის გაშრობა, წვალება.

ბ) მორალურ-ინტელექტუალური შეფასება

საკუთარ თავზე დიდი წარმოდგენა: faire le lion (ლომის გაკეთება) - მაღალი საზოგადოების ღომად მოაქვს თავი;

თავდაჯერებულობა: avoir un aplomb boeuf (რიხი, ფახი, თავდაჯერება) - მეტისმეტად დარწმუნებული საკუთარ თავში; ვინმეს გაცურება, ეშმაკობა: faire l'âne pour avoir ღუ ბრან (ქატოს მოპოვებისათვის თავის ვირად მოჩვენება) - თავის სულელად მოჩვენებით სხვისი გაცურება; თავის ჭკუაზე ტარება: sous la patte de qn (ვინმეს ყოლა თათებში) - ლენაქის ყურზე ჰყავს გამობმული; შარის მოძებნა: chercher des poux dans la tête à qn (ვინმეს თავში ტილების ძებნა) - კრიჭაში ჩადგომა; ეჭვიანობა: jaloux comme un tigre-- ოტელოსავით ეჭვიანი.

გ) ინტელექტუალური შეფასება

სიბრძნე: Il est bien âne de nature qui ne sait lire son écriture - ისეთი ვირია, რომ თავისი ნაწერისაც არა გაეგება რა; Il est sorcier comme une vache (ის ძროხასავით გრძნეულია) - დიდი ჭკუის პატრონი არ არის; დაბნეულობა: chercher son âne quand

on est dessus (ეძებო ვირი, როცა თავად ზიხარ ვირზე) - ეძებო
ის, რაც ცხვირწინ გაქვს;

დ) ჰედონისტიკური შეფასება -

უდარდელობა, გულგრილობა: être là comme rat en paille
(როგორც ვირთხა ჩაღაში) - უდარდელად ცხოვრება; ე) ჰიპო-
ლიტალური შეფასება - უსარგებლო საქმის კეთება;

ფრანგულისაგან განსხვავებით, ქართულ ენაში ქცევის
აღმნიშვნელი ფე-ზოონიმები გაერთიანდნენ მხოლოდ მორა-
ღერ-ეთიკური შეფასების ზონაში ნიშნით <<->> (უარყოფითი
შეფასება), სახელდობრ, გაიძევრობა, მოტყუება: ობობას ქსე-
ლის გაბმა - ხელში ჩაგდება ეშმაკობითა და გაიძევრობით;
თვალთმაქცობა: კუდის ქნევა - აღერსი, მოფერება; ჟმადერო-
ბა - მადლი მატლად გადამიქცია - სიკეთე არ დამანახა, ჟმა-
დურად მომექცა; ათვალწუნება: მგლის თვალზე დანახვა;
ლაყბობა - კრუხის თავი უჭამია - ბერს ლაპარაკობს, ენად
არის გაკრეფილი, სიზარმაცე, უსაქმურობა: ბუხების ყლაპვა;
დასარალება, გაჭიალება; ვირის აგორება; ახირება, დაჟინება,
გაჯიუტება: ჯორსე შეჯდა: გაკადნიერება, გათავხედება: თხე-
ბი აუშვა; თავის მობეზრება (თხოვნით, ხეწნით, საჩივრით):
პირზე ტყავის აძრობა; საშინლად ცემა: ზურგზე ტყავის
აძრობა; პატივის აყრა, სირცხვილის ჭმევა, თავის მოჭრა: -
ძაღლის დაპურება ვინმეს გულზე; ადამიანის გაწირვა-გამე-
ტება: გველი შემიწვა; დასამალავი ამბის გახმინება: სანამ
ყვავსა და ყორანს ფრთებზე არ დაეკიდებათ; უზომოდ გამ-
წარება ვისიმე: გველის კბენა; მოქრთამვა: გამოხრული ძელის
გადაგდება (ვისთვისმე); სიძუნწე: რწყილს ატყავენ; გვლის-
ტიური დამოკიდებულება: ჭიის გახარება - სიამოვნებით
ცხოვრება, კმაყოფილება, უდარდელობა (ჰედონისტიკური შეფა-
სება); შეთხუცა, გამოგონება - კუდის გამობმა (მორალურ-
ინტელექტუალური შეფასება).

ამგვარად, ფე-ზოონიმები შეფასების ფუნქციურ-სემანტი-
კური თვალსაზრისით შემდეგნაირად განლაგდა შეფასების
სკალაზე: <<->>

ფრანგული ენა	ქართული ენა
სიმსილაღე, ამპარტაენობა, თვალთმაქცობა, თავის მობეზრება, სიბრყივე, დაბნეულობა, თავდაუჯერებლობა, უსარგებლო საქმის კეთება	ასირება, გაჯიკება, ღაუბობა, გამოგონება, თვალთმაქცობა, სიზარმაცე, თავის მობეზრება
ანგარება, ეგოიზმი, სიძუნწე ღორმეცულობა, თავის ჭკუაზე ტარება, შარის მოღება, ეჭვიანობა	უმიდურობა, საჯაროდ შერცხვენა, (თავის მოჭრა), გაკადნიერება, სიძუნწე, უდარდელად ცხოვრება (ეგოიზმი)
კვალის დაფარვა, მოქრთამვა ლოთობა, ხელის მოთობა, სხვისი ფულის ფლანგვა	დასარაღება, განანაგება, ვისიმე ქონების შეკმა, ათქალწუნება, დასამალი ამბის გახშიანება
ღალატი, ფიზიკური ანგარიშსწორება (მოკვლა), ზურგში დანის ჩართვა	უსომოდ ტანჯვა, გამწარება, ადამიანის გაწირვა, ფიზიკური შეურაცხყოფა, გაიძევრობა, მოტყუება

შეფასების ემოციური მოდალობის სემანტიკის შესწავლის ყველაზე უფრო ბუნებრივ საშუალებას მის მიერ წარმოქმნილი გრძნობა-დამოკიდებულებების, როგორც ფსიქიკური უნივერსალების, განხილვა წარმოადგენს. მათ ამ დამოკიდებულებების ექსტენსიონალის (სიტყვის შემადგენლობის ან მისი მნიშვნელობის თვისება ან ხარისხი) ფორმა გააჩნიათ, შეიცავენ მთელ რიგ ურთიერთმოქმედ ცვლადებს, მათ შორის სუბიექტს, ობიექტს, დამოკიდებულების ხასიათს, ადგილს, დროს და მისი გამოხატვის საშუალებას, სუბიექტის და ობიექტის სოციალურ როლებს (თუ ობიექტი წარმოადგენს პირს) და ა.შ.

სიტყვა ექტენსიონალი გულისხმობს რელევანტური თვისებების ან პარამეტრების ნაკრებს, რომელიც ერთგვარ ტიპობრივ სიტუაციას ქმნის სამყაროში. ჩვენს შემთხვევაში ეს თვისებების სახით აისახება ცნობიერებაში (შემდგომში შედ-ად არის წოდებული). პიოთეზა, რომელიც ფრეიმების თეორიას უდევს საფუძვლად, ამასთანავე ჩვენს ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს. ეს თეორია გულისხმობს, რომ ცოდნა სამყაროს შესახებ გარკვეული წესების მიხედვით ყალიბდება (ნორმების, სქემების დაცვით). ეს ცოდნა გარკვეული სტერეოტიპული სიტუაციების ნაკრებს ეხება.

ჩვენ, სხვადასხვა სახის შეფასების ემოციური დამოკიდებულების (შედ) ექსტენსიონალს უარყოფითი შეფასების ემოციური დამოკიდებულების კონტინიუუმის ფარგლებში, როგორც სამყაროში არსებულ უნივერსალურ სიტუაციებს (ვითარებას) განვიხილავთ, რომელიც სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაგვარად ნაწილდება: კონკრეტული ენები კოდირებებს ასდენენ და როგორც დისკრეტული რაობანი, თავისი ბუნებით ერთიანი და არადისკრეტული სინამდვილის განსხვავებულ თვისებებს წარმოადგენენ.

ამგვარად, ექსტენსიონალის განსაზღვრისას, მაგალითად, სიტყვისა „სიძულვილი (ზიზღი)“ იგულისხმება არა მოცემული ლექსემის ინტენსიონალის მნიშვნელობის განმარტება, არამედ ხდება უნივერსალურ-ტიპოლოგიური აღწერა იმისა, რაც სამყაროში გამოიყოფა და აისახება განცდის ვითარების გაცნობიერებით, გარკვეული შეფასების ემოციური დამოკიდებულების გამოხატვით, რომელსაც პირობითად შეიძლება სიძულვილი (ზიზღი) ეუწოდოთ.

სიძულვილი (ზიზღი) წარმოადგენს გრძნობა-დამოკიდებულებას, რომლის ობიექტსაც პიროვნება წარმოადგენს (იშვითად პიროვნებათა ჯგუფი ან სოციალური კოლექტივი). ეს არის მდგრადი, ინტენსიური, უარყოფითი სპექტრის მქონე შეფასების ემოციური დამოკიდებულება, რომელიც გამოწვეულია ან ობიექტის მიერ სუბიექტის მორალურ-ეთიკური ნორმების შეფასების დარღვევით პიროვნებათშორის ან სოცია-

ლურ დამოკიდებულებათა სფეროში, ან სუბიექტის მიერ თავისი უპირატესობის გაცნობიერებით ობიექტზე, რომელიც ნაკლებად პრესტიჟული სოციალიზაცია და არ მიეკუთვნება იმ საზოგადოებას, რომელსაც თვითონ სუბიექტი წარმოადგენს. პირველ შემთხვევაში შეფასების ემოციური დამოკიდებულების სუბიექტი და ობიექტი შეიძლება ერთი და იგივე პირი იყოს (Шахназарович А.М., Графова Т.А. : 70, 67-68).

სიძულვილის (ზიზღი) ძირითად კომპონენტს წარმოადგენს სუბიექტის როლის განწყობა დაკავშირებული მის წარმოდგენასთან, რომ ის ობიექტზე უფრო მაღლა დგას მორალურ-ეთიკურ თუ სოციალური სტატუსის ასპექტში. სიძულვილის ემოციური კომპონენტის როლში უპირატესად აქტიური (ექსტრევერტირებული), ემოციური მდგომარეობის გამა წარმოგვიდგება შემდეგი დიაპაზონით - „გაღიზიანება ...ბოროტება ... აღშფოთება (მრისხანება, გულისწყრომა) ... სიშმაგე (გაცოფება, გააფთრება).“

იმისდა მიხედვით, თუ რა საფუძველზეა აგებული ემოციური შეფასება, სიძულვილის შ.ე.დ.-ა იშლება ეთიკურ და სოციალურ სიძულვილად. სიძულვილის ორივე სახეობა დაკავშირებულია სუბიექტისათვის მნიშვნელოვან იმანენტურ დახასიათებასთან როგორც საკუთარი, ასევე საძულველი პიროვნებისა. ეთიკური სიძულვილი ემყარება პიროვნების მორალურ-ზნეობრივ განწყობებს, რომელთაც ნორმის მიხედვით მტკიცე და სტაბილური ხასიათი უნდა ჰქონდეთ: (შდრ. ფლუგერი, ქამელეონი ამ ნორმის დარღვევას წარმოადგენენ და უარყოფით-ემოციური შეფერილობა გააჩნიათ). უპირატესობა, რომელზეც სხვა სოციალის წარმომადგენლებთან მიმართებაში აგებულია სოციალური სიძულვილი, არსებობს აგრეთვე პიროვნებისეულ სტრუქტურაშიც და განიხილება როგორც სამყაროს ინდივიდუალური სახის მნიშვნელოვანი და სტაბილური კომპონენტი. ამრიგად, სიძულვილის ორივე სახესხვაობას თან ახლავს ფასეულობითი კომპონენტი, რომე-

ლიც დაკავშირებულია შეფასების ობიექტის სოციალურ-სტატუსურ ან მორალურ-ეთიკურ მნიშვნელობასთან.

ექსტენსიონალი 1 (ეთიკური სიძულვილი). ეთიკური სიძულვილი წარმოადგენს პიროვნებათშორისი შეფასების ემოციურ დამოკიდებულებას (შედ), რომლის ობიექტი მორალურ-ზნეობრივი პოზიციიდან ყოველთვის არის პირი, მაშინაც კი, თუ ასეთი დამოკიდებულება მიმართულია სოციალურ კოლექტივზე.

ზიზღს იმსახურებენ: სიმხდალე, სულმოკლეობა, სიცრუე, პირმოთნეობა და სხვა პიროვნებისეული გამოვლინებანი, რომლებიც განიხილებიან, როგორც ღალატი საკუთარი თავისადმი.

„ფსიქოლოგები, შეისწავლიან რა ადამიანთა სოციალურ ქცევებს, აღნიშნავენ, რომ ადამიანთა ქმედებები სხვა ადამიანებთან მიმართებაში, ან სხვა ადამიანთა ქმედებები მათ მიმართ, ისევე როგორც საკუთარი თავის მიმართ, მნიშვნელოვანწილად ერთსა და იმავე წესს ემყარება. ხშირად ადამიანები საკუთარი საქციელის გამო თავის თავს საყვედურობენ მანამდეც კი, სანამ ამის შესახებ სხვები შეიტყობენ“ (შიბუტანი, 1969, 81). იგივე შეიძლება ითქვას ადამიანის ემოციურ დამოკიდებულებაზე საკუთარი თავის მიმართ: „სხვა ადამიანებთან დამოკიდებულებით ადამიანს საკუთარი თავის მიმართ განსაკუთრებული ადამიანური გრძნობები უყალიბდება, როგორც ადამიანური არსების, როგორც პიროვნების წინაშე; ადამიანს ასევე უყალიბდება როგორც პირადი, ასევე საზოგადოებრივი გრძნობები.“

ექსტენსიონალი (ენობრივი ერთეულის ნომინაციური მხარე) 2 (სოციალური სიძულვილი). ეთიკურისაგან განსხვავებით, სოციალური სიძულვილის ობიექტს წარმოადგენს არა ადამიანის პიროვნება, რომელიც რომელიმე სოციალურ ფენას არ მიეკუთვნება, არამედ პირი, წარმომადგენელი გარკვეული სოციალური (ენობრივ-რასობრივი, წოდებრივი, სოციალურ-ადმინისტრაციული, პროფესიონალური და ა.შ.), რო-

მელსაც სუბიექტი შეუფერებლად, ნაკლებად პრესტიჟულად მიიჩნევა, ვიდრე იმას, რომელსაც თავად მიეკუთვნება.

სიძულვილის შეფასების ემოციური დამოკიდებულება წარმოადგენს კომპლექსურ გრძნობა-დამოკიდებულებას, რომლის განსხვავებულ წახნაგებად წარმოგიდგება ისეთი კომპონენტები, როგორიცაა:

ა) როლი —X-ის ამპარტავენობა, Y-ის მიმართ მისი უპატივცემულობა; ბ) რაციონალურ-შემფასებლური განსჯა (დაგმობა) (თავის რაციონალურ სახესხვაობაში); გ) ფასეულობით, დაკავშირებული Y-ის მნიშვნელობასთან (ან მათ მიერ დარღვეული ნორმები X-ის სამყაროს სურათში); დ) ემოციური, რომელიც ვარირებს კონკრეტული სიტუაციის თავისებურებების მიხედვით შემდეგი დიაპაზონის ინტენსიურობასა და თვისობრივ დახასიათებებში - „გალიზიანება-წყენა-ბოროტება (სიბრაჟე) - აღშფოთება-გულისწყრომა-რისხვა“, რომელიც სიძულვილს ესაზღვრება. მოცემული შეფასების ემოციური დამოკიდებულების ან ერთ-ერთი მისი ასპექტის გამოხატულება შეიძლება შეიცავდეს ექსპრესიული გამოთქმების ილოკაციურ ძალას.

უგულებელყოფა თავისთავად წარმოადგენს გრძნობა-დამოკიდებულებას, რომელსაც, სიძულვილისაგან განსხვავებით ობიექტის სახით შეიძლება გააჩნდეს როგორც პიროვნება, სოციალური კოლექტივი, ასევე უსულო (არტეფაქტი, ლოკატივი, ინფორმაციული ობიექტი) საგანი, როგორც სულიერი, ასევე უსულო თვისების. გარდა ამისა, იგი სიძულვილთან შედარებით ემოციური განცდის ნაკლები ინტენსიურობით ხასიათდება. არ შეიძლება მიმართული იყოს პირადად სუბიექტზე და წესისამებრ ქცევის გარეგანი გამოხატულება გააჩნია (ამავე დროს მეტყველებაშიც) ასევე დაკავშირებულია უფრო პიროვნებისეულ, ვიდრე სოციალურ ნორმებთან.

ექსტენსიონალი, რომელიც უგულებელყოფის შეფასების ემოციურ დამოკიდებულებას ეხება, ზოგადად შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვიდგინოთ: X-ი განიცდის და გამოხატავს

თავის ქცევაში (ასევე მეტყველებაში) შ.ე.დ.-ას R-ს, გამოწვეულს იმით, რომ X-ს მიაჩნია: Y-ი არ წარმოადგენს მისთვის მნიშვნელობას (ფასეულობას), არ იმსახურებს მის ყურადღებას და ინტერესს, მასთან კონტაქტის დამყარებას და მის შენარჩუნებას:

უგულებელყოფა, რომლის საფუძველს გარეგნული იერი წარმოადგენს, ახლოს დგას სიძულვილთან ემოციური შეფასების გაძლიერებისას მასში არსებული სოციალური ხასიათის თვისებების ხარჯზე. ის შეიძლება ახლოს დადგეს ასევე დამცირებასთან —საერთო სემის საფუძველზე „თვისების არასრული“ გამოხატულების გამო.

ექსტენსიონალი 3 (საგნობრივი უგულებელყოფა) შეიძლება წარმოადგენილ იქნეს შემდეგნაირად: Y-ი = პიროვნებას; X-ს მიაჩნია, რომ Y-ი არ აკმაყოფილებს X-ის მიერ წაყენებულ მოთხოვნებს ობიექტების მოცემული კლასის მიმართ ფუნქციური ან ესთეტიური ასპექტით, თვისებით W, ამიტომაც არ გააჩნია მნიშვნელობა, ფასეულობა X-ის წინაშე, სადაც Y-ი ბუნებითი ობიექტია – (სულიერი ან უსულო) - სიმპატიზმი, არტეფაქტი (ხელოვნური, შექმნილი), ლოკატივი, ინფორმაციული ობიექტი და ა.შ.

საგნობრივი უგულებელყოფა საერთო სემის საფუძველზე „ნაკლი Y-ის ზოგიერთი თვისების არასრული გამოვლენა“ - შეხებაშია დამცირებასთან, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ესთეტიურ შეფასებას, დაკავშირებულს მისი გარეგნული შესახედობის პარამეტრებთან, კერძოდ, განზომილებასთან, ამიტომ შემთხვევითი არ არის, ექსტენსიონალის მომსახურე ლექსემებს შორის მრავალია, როგორც მეტაფორული, ასევე სუფიქსალური წარმონაქმნები.

ამგვარად, ძირითად თვისებებად, რომლებიც დამცირების აზრობრივ შინაარსს ქმნიან და განასხეავენ შ.ე.დ.-ს სხვა, კერძოდ, სიძულვილისა და უგულებელყოფის სახეობებისაგან, მივიჩნევთ: ა) რელევანტური (არსებითი, ფასეული, მნიშვნელოვანი) ნიშან-თვისებებით თავისი კლასის სტანდარტულ

წარმოადგენლამდე, „მიუწვდენლობა“ ბ) განზრახ სურვილი „დაამციროს“ ემოციური შეფასების ობიექტი, „შეზღუდოს“ მისი, როგორც ასეთი, მნიშვნელობა (უგულებელყოფისაგან განსხვავებით, სადაც საქმე ეხება X-თვის ობიექტის მნიშვნელობის არარსებობას და სადაც, როგორც სიძულვილში, არ შეიძინება უცილობელი სურვილი „დაამციროს“ Y-ი, რომელიც გამონათქვამების ილოკუციურ ძალას შეადგენს, სადაც მოცემული შეფასების ემოციური დამოკიდებულება კპოვებს თავის ვერბალურ განხორციელებას.

ექსტენსიონალი 2 (არაპიროვნებისეული დამცირება) - დამცირების ეს ვარიანტი გადაიკვეთება უგულებელყოფით (70: 76-87).

პიროვნებისეული დამცირება ეხება როგორც ეთიკურ სიძულვილს, ასევე პიროვნებისეულ უგულებელყოფას: სიძულვილთან სიახლოვე ორივე ექსტენსიონალისთვის დამახასიათებელი მნიშვნელობის საფუძველზე ჩნდება: „X-ს საკუთარი თავი Y-ზე მაღლა მდგომად მიაჩნია; მაგრამ დამცირება გულისხმობს არა მხოლოდ X-ის ქედმაღლურ დამოკიდებულებას Y-ის მიმართ, არამედ, ამასთანავე, დაამციროს ეს უკანასკნელი, გამოააშკარავოს მისი „არასრულყოფილება“ ტელეოლოგიურ ან ესთეტიკურ ასპექტში, ე.ი. გამოიხატოს გარკვეული ილოკუციური ძალა, რომლის შედეგს პერლოკუციური (Baylon Ch., Mignot X. : 76, 61-64) ეფექტი წარმოადგენს (ნახ. ოსტინი 1962) - ანუ წყენა Y-ის მხრიდან. გარკვეული აზრით სიძულვილი და დამცირება შეიძლება განიხილოს, როგორც განსხვავებული ასპექტები X-ის ქედმაღლური (ამპარტავნული) დამოკიდებულებისა Y-ის მიმართ. X-ის სიძულვილი Y-ის მიმართ მომდინარეობს საკუთარი უპირატესობის გაცნობიერებით, მაგრამ დამცირების დროს, X-ი განზრახ (მიზანდასახულად) ამცირებს Y-ს, სიძულვილისა და უგულებელყოფისაგან განსხვავებით, სადაც X-ი, ანიჭებს რა Y-ს გარკვეულ როლს, თვითონაც გარკვეულ როლს მოირგებს. დამცირებაში X-ების შესაძლებელი სივრცე არ არის გან-

საზღვრული, რადგანაც აქ ძირეულ პარამეტრებად მიიჩნევა X-ის განზრახვა – „დამციროს“ Y-ი (ამ შემთხვევაში დამცირება ლანძღვა-გინებას ენათესავება).

დამცირებას და უგულებელყოფას განსხვავებული აზრობრივი სინტაქსი გააჩნია. X-ს სურს Y-ის უმნიშვნელობის მიზეზით გამოხატოს დაწუნება (უკადრისობა, კიცხვა), ხოლო დამცირებაში X-ს სურს Y-ის მიმართ დაწუნება (უკადრისობა, კიცხვა) გამოხატოს „არასრულფასოვნების“ გამო, მისი (Y-ის) „მიუწვდომლობის“ მიზეზით შესაბამის სტანდარტამდე.

კიცხვა უარყოფითი დიაპაზონის ყველაზე რაციონალური შეფასების ემოციურ დამოკიდებულებას წარმოადგენს, რომელიც უმცირესი „ვნებათა სიმძაფრით“ ხასიათდება. ქვემოთ მოყვანილია მაგალითები, რომლებიც დიაპაზონის სიფართოვეს და შეფასების ემოციური დამოკიდებულების გამოხატვის საშუალებებს გამოხატავენ.

კიცხვა/დაწუნება ერთგვარად ორი პიპოსტასის სახით წარმოგვიდგება: კლასემის სახით, რათა გამოიხატოს უარყოფითი შეფასების ემოციური მოდალურობის სრული დიაპაზონი, როგორც ყველაზე ზოგადი შემთხვევა, რომელზეც ყველა სხვა შეფასების ემოციური დამოკიდებულება დაიყვანება სიძულვილი, სიზღი, უგულებელყოფა, დამცირება, ამასთანავე დამოუკიდებელი ექსტენსიონალი (დაწუნება ეიწრო გაგებით), რომლის კერძო შემთხვევებსაც წარმოადგენენ კიცხვა და განსჯა, ე.ი. დაწუნება-განკიცხვითი და დაწუნება-განსჯითი დამოკიდებულება.

გაკიცხვის ექსტენსიონალის სხვადასხვაგვარობა შეფარდებული განსჯის შეფასების ემოციურ დამოკიდებულებასთან როგორც გაკიცხვის ვარიანტი 1, შესაძლებელია შემდეგნაირად წარმოვიდგინოთ: მიაჩნია რა X-ს, რომ თავად ქცევის გარკვეული ნორმების მატარებელია, სჯერა, რომ Y-ი შეგნებულად არღვევს მათ. X-ს Y-ის საქციელი მიაჩნია დანაშაულად ან მოვლენად, რომელიც Y-ის ფუნქციონირებასთან /P (Y)/ არის დაკავშირებული; რამდენადაც Y-ის შეგნებული და

განზრახ ქმედებები საყოველთაოდ აღიარებულ სოციალურ ნორმებს არღვევს, (იურიდიულად დამკვიდრებულ ან მოცემული სოციუმის საზოგადოებრივი ქცევის „დაუწერელ კანონებს“ წარმოადგენენ), სადაც X-ი წარმოადგენს „იკაცრ დამცველს“, „მორალისტს“; თუ X-ი განსჯის სიტუაციაში Y-ის მეგობარია, იგი ამ მუდმივი როლიდან განზე (განყენებულად) დგება და მიუკერძოებელი, იკაცრი მოსამართლის სიტუაციურ როლს მოირგებს: Y-ის კანონის, წესრიგის, ტრადიციის დამრღვევია, „დამნაშავეა“.

გარიანტი 2, სადაც X-ს მიაჩნია, რომ სოციალურ-საზოგადოებრივი დამოკიდებულების სფეროში Y-ის საქციელი (ქცევა), მისი ცხოვრების წესი არ შეესაბამება X-ის ნორმებს (და მის სოციუმს), იგი წარმოადგენს სოციალურ ბოროტებას ან არღვევს მოცემული სოციალური კოლექტივის კანონებს.

გარიანტი 3, სადაც X-ი მიიჩნევს, რომ Y-ის ქცევა ყოფაში არღვევს საყოველთაოდ მიღებულ და მისთვის ცნობილ პიროვნებათშორისი დამოკიდებულებების ნორმებს პიროვნებათშორის ან სოციალურ-კომუნიკაციურ დამოკიდებულებებში.

პიროვნების ქცევის მრავალი თვისება სხვადასხვაგვარად ფასდება, ის X-ის განწყობებსა და კრიტერიუმებზეა დამოკიდებული, რომლითაც ის Y-ის შეფასებას უახლოვდება. თუ ეს თვისება (ქცევა) ეთიკური პოზიციიდან შეფასდება, საქმე სიძულვილს (ზიზღს) ეხება.

გაკიცხვა განსჯასთან შედარებით გამოირჩევა უარყოფითი შეფასების ნაკლები სიმკაცრით, რადგანაც ამ შემთხვევაში შეფასების სუბიექტი ძირითადად კარგადაა განწყობილი შეფასების ობიექტის მიმართ და როგორც ჩანს, ამ მიზეზით სუბიექტი უფრო მომთმენი და შემწყნარებელია ობიექტის ნაკლოვანებების მიმართ: ასე ექცევიან იმ ადამიანებს, ვინც მათთვის ძვირფასია, უყვართ, ვისთვისაც სიკეთე ემეტებათ. ამიტომ კიცხავენ რა მათ ქცევას, უფრო იმას ცდილობენ, აუხსნან მათ თავიანთი შეცდომა, ვიდრე დაადანაშაულონ, ეხმარებიან გააგებინონ მათი დანაშაულის რაობა.

ამგვარად, დაწუნება/კიცხვა ორი სხვადასხვაგვარობით წარმოგვიდგება – როგორც კლასიფიკატორი, რათა აღნიშნოს უარყოფითი შეფასების ემოციური მოდალურობის ერთიანი სპექტრი (გაკიცხვა თავისი ფართო მნიშვნელობით) და როგორც შეფასების ემოციური დამოკიდებულების განსაკუთრებული სახეობა, რომელსაც განსჯისა და გაკიცხვის ფორმა შეეძლია მიიღოს, რომლებიც ვიწრო მნიშვნელობით დაწუნების გაკიცხვის კარიანტებს წარმოადგენენ.

საბაზო ემოციური პრედიკატების სემანტიკა ძალზე რთულია, თემატიკა ამ სირთულეს ქმნის არა იმდენად კომპონენტების რაოდენობა, რამდენადაც ექსტენსიონალურ ასპექტში მისი განხილვა, რომლის დროსაც (X, Y, Q, W) ცვლადები ქმნიან შესაბამისი შეფასების ემოციური დამოკიდებულების ექსტენსიონალს, დებულობენ რეფერენციას, რომელიც დამოკიდებულია სამყაროზე მოლაპარაკის ფონურ ცოდნაზე, მის სოციალურ და მორალურ-ზნეობრივ განწყობაზე, მოცემულ საზოგადოებაში არსებულ მსოფლმხედველობის ნორმებზე და ასევე Y-ის თვისებებზე („განცდის ობიექტზე“), რომელსაც აქვს უნარი ყველაზე დიდი ან ყველაზე მცირე „ენებათა სიმპაფრე“ გამოიწვიოს, ე.ი. ემოციური აღქმის შესაბამისად რეაქციის განსხვავებული ემოციური ინტენსიობა: მისი დამოკიდებულება პირთან მიუდამ უფრო მკვეთრი და ძლიერია, ვიდრე არტეფაქთან (შდრ Βαπατιο...) როგორც პირის, ასევე საგნის აღსანიშნავად პირთან (პიროვნებასთან) დამოკიდებულების ფარგლებში ასევე დასაშვებია განცდის განსხვავებული ინტენსიურობა. ამგვარად, დამოკიდებულება, დამყარებული ესთეტიკურ შეხედულებებზე, დაკავშირებული „ღმერთისაგან ბოძებულ“ ადამიანის გარეგნობაზე, ემოციურად არცთუ ისე დატვირთულია როგორც დამოკიდებულება აგებული ინდივიდის მიზანდასახულ ქცევაზე /დაწუნება, გაკიცხვა მორალურ-ზნეობრივი მოტივაციით (Шахназорович А.М., Графова Т.А. :70, 90-98).

ზიზღი (სიძულელი)

1. faire le chien couchant (aux pieds de qn) - მლიქნელობა, ლაქუცი.
2. jeter le chat aux jambes de qn - გაცურება, მოტყუება.
3. tirer le poil à qn - ფულის დაცანცვლა, დატყუება (კინეტი)
4. manger la grenouille - სხვისი ფულის გაფლანგვა.
5. caquet bon bec - ენაგესლიანობა.
6. la patte d'araignée - პირში ელაქუცება, ზურგს უკან ძირს უთხრის. (კინეტი)
7. faire patte de velours - ბრჭყალების დამალვა (კინეტი)
8. jeter un os à la gueule d'un chien pour le faire taire - მოქრთამვა
9. vouloir la peau de qn - ვინმეს დაღუპვის სურვილი
10. avoir un courage de loup - მამაცი მხოლოდ სუსტების მიმართ
11. vendre la poule au renard - ზურგში დანის ჩარტყმა, ღალატი
12. guetter sa proie comme un chat guette la souris - უდარაჯებს ნადავლს, როგორც კატა თაგვს, ჩასაფრებულია, მტრობს
13. peureux comme un lièvre - ღაჩარი, მხდალი
14. se glisser comme une couleuvre - ცბიერი, ვერაგი
15. voleur comme une pie - თაღლითი, ცუდლუტი
16. langue de serpent - გველაძეა
17. cour de vipère - გულობოროტი
18. méchant comme un âne rouge - ბოროტი, ავი
19. vendre qch crins et queue - ყველაფერში ხეირის ნახვა, გამორჩენა
20. faire une queue (des queues) - უღალატო ქალს, ცოლს
21. faire l'âne pour avoir du bran (du sou) - თავის სულელად მოიწვენებით სხვისი გაცურება, ეშმაკობა

22. grenier à puces – რწყილების გამამრავლებელი (ძაღლი, კატა)

უგულებელყოფა

1. faire le hibou – ბუსავითაა (ადამიანის შესახებ)
2. manger de la bouille du chat – თითქოს ცხელი კარტოფილი უდევს პირში
3. gueule de raie – ნაკატორღალის (კატორღელის) ფიზიონომია
4. avoir la peau collée sur les os (n'avoir que la peau et les os) – ცარიელი ძვალი და ტყავია
5. courir comme un chat maigre – ქალების მადევარი
6. glorieux comme un paon – მედიდური, თავმომწონე
7. bête comme un âne (comme une carpe, un dindon, une grenouille, une oie, hareng saur) – ჭკუანაღრძობი, ტეინდამთხეუ-ლი
8. chat coiffé – ჯოჯოხეთის მაშხალაა, მაიმახია
9. chien du commissaire – (პოლიციის კომისრის ძაღლია) - პოლიციის კომისრის მდივანი
10. chien de cour - (ეზოს ძაღლი) - კლასის დამრიგებელი
11. coiffure à la chienne – ქონორი
12. sacré chien – მახრობელა არაყი (საგნის უგულებელყოფა)
13. diner de chien – პური და წყალი (საგნის უგულებელყოფა)
14. sirope de canard (de loup) – წყალწყალა (საგნის უგულებელყოფა)
15. bain de grenouille (de crapaud) – ჭუჭყიანი გუბე (საგნის უგულებელყოფა)
16. nid de poule – ოდრონოდრო, ღრანტე (საგნის უგულებელყოფა)

17. saucisson à pattes – კუპატივით ფეხებიანი, ჯუჯა, ფეხ-მოკლე (პირადი უგულებელყოფა)

18. n'avoir pas un seul poil sur le caillou – თაემოტვლეპილი (პირადი უგულებელყოფა)

კიცხვა

1. bayer aux mouches – გერში ბუზების თელა, უსაქმურობა

2. faire sa panthère – უსაქმოდ ხეტიალი

3. faire payer à qn son bec jaune – აკისრებინო ახალბედას მაღარიჩი

4. queue en trompe – საიდანაც ქარი დაუბერავს, იქითკენ იხრება

5. fin merle – ეშმაკი, ქვეშქვეშა ადამიანი

6. le chien du jardinier – ავი ძაღლი არც თვითონ ჭამს, არც სხვას აჭმევს

7. gobeurs de mouche – დოყლაპია

8. agir en renard – მელაობა, ეშმაკობა, გაიძვერობა

9. ajouter les queues aux zéros – დამახინჯება, გაყალბება

10. commencer les romans par la queue – ცოლ-ქმრული ცხოვრება დაქორწინებამდე

11. n'avoir (de) la gueule – ბაქიობა, მკეცხარობა

12. ingrat comme les chats – უმადური, დაუნახავი

13. avoir une hirondelle dans le soliveau – მწყერები ჰყავს თავში, აფრენს, ჩიტირეკიაა

14. se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu – სხვისი ხელით ნარის გლეჯა

15. se fouetter une queue de renard – თავის მოკატუნება, უიღბლო კაცად თავის მოწვენება

16. Il est bien âne de nature qui ne sait lire son écriture – ისეთი ვირია, უეიცია, რომ თავისი ნაწერისაც კი არა გაეგება რა

17. il écorcherait un pou pour avoir sa peau – რწყილსაც კი გაატყავებს

18. changer (troquer) son cheval borgne contre (pour) un aveugle –
გაცვალო გუგული ქორზე

დაცინვა

1. geai paré des plumes de paon – (ფარშეუანგის ფრთებით
მორთული ნიკიკი) – აქლემი და გალია, შეუფერებელი

2. brave comme un lapin – (კურდღელივით მამაცი) – მხდა-
ლი

3. écriture de chat – ბატისფესური ნაწერი, ნაჯღაბნი

4. Contes de Peau d'âne – (ვირის ტყავის ზღაპრები) –
სისულელეების როშკა, მონაჩმასი, ბებიას ზღაპრები

5. avoir la légèreté d'un ours – (დათვის ტანის სინარნარე) –
დათვივით გრაციოზული (ტლანქ ადამიანზე)

6. être aussi chanceux que le chien à Brusquet – (ისეთი
იღბლიანია, როგორც ბრუსკეს ძაღლი) – ისე სწყალობს ბე-
დი, როგორც დამხრწეალ ძაღლს

7. être comme un éléphant dans un magasin de porcelaine –
როგორც სპილო ფაიფურის ჭურჭლის მაღაზიაში

8. taquiner les dents d' éléphant – (სპილოს კბილების
გამასხარავება) – როიალზე ჩხაკუნნი

9. aller comme une bague à un chat – (როგორც კატას
ბეჭედი) – ისე უხდება, როგორც ვირს კედზე ბაფთა

10. avoir des rats dans la tête – (თავში ვირთხები ჰყავს) –
ხუმტურიანი, ახირებული ადამიანი

11. marcher comme un canard (les écrevisses, comme la mule) –
(იხვივით, კიბორჩხალებივით, ჭაკი ჯორივით სიარული) –
ბაჯბაჯი

12. parler le français comme une vache espagnole – (ძროხასავით
ლაპარაკობს ფრანგულად) – ძალიან ცუდად ლაპარაკობს
ფრანგულად

13. Il est sorcier comme une vache – (ისეთი გრძნეულია,
როგორც ძროხა) – ჭკუის, ნიჭის პატრონი არ არის

14. grenouille de bénitier - ეკლესიის გომბეშო, მღვდელი

15. gueule bée - პირდაღებული, პირდაფხენილი

ზიზღი / კიცხვა / დაცინვა

1. gueule à caler les roues de corbillard – (ხიფათი, რომელიც ბაღდახინის ბორბლებსაც კი დაამუხრუჭებს) - ქვაზე დახატული ეშმაკი, ჯოჯოსეთის მაშხალა

2. propre comme une écuelle à chat – (კატის ხის ჯამივით სუფთა) – ღორივით ბინძური

3. peau de vache – (ძროხის ტყავი) - ნაძირალა

4. une vieille peau - (ძველი ტყავი) - ბებერი კახპა

5. cheval de retour - გადაღძუებული კეკელა

6. Peau de balle – (ბურთის ტყავი) - გახერეტილი კაპიკიც
კი არ აქვს, არაფერი აბადია

უბუღბუღოფა / კიცხვა

1. être fait comme un meneur d'ours – (დათვების წინამძღოლივით ჩაცმული) - უსუფთაოდ და ცუდად ჩაცმული

2. cheval de bat - (საპალნე ცხენი) - ხეპრე, გაუთლელი

3. enculeur de mouches - შარიანი, ხრიკების ოსტატი

ირონია

1. médecin de cheval - ცხენის ექიმბაში

ადამიანის მიერ სინამდვილის აღქმის სუბიექტური ასპექტები შედის საერთო „სამყაროს სურათში“, რომელიც იქმნება მოლაპარაკის შეგნებაში რეალური სინამდვილის გამოხატვის შედეგად მთელ თავის ქაოსურობასა და მოზაიკურობაში, აქვს ინდივიდუალიზებული ხასიათი და გამოიხატება სხვადა-

სხვა ენობრივი და არაენობრივი (ეესტებით, მიმიკით, ინტონაციით) საშუალებით. ნებისმიერი ენის ექსპრესიული ერთეულები გადმოსცემენ ემოციებს, გრძნობა-დამოკიდებულებებს, შეფასებებს პირზე, საგნებზე, მოვლენებსა და ნიშან-თვისებებზე მოლაპარაკის აზრს. ექსპრესიული ლექსიკური ერთეულები, ანუ ექსპრესივები ქმნიან მნიშვნელოვან ფონდს ექსპრესიული საშუალებების საერთო სისტემაში.

ექსპრესიული, პრაგმატული თავისი მიზან-მიმართულებით ენობრივი ერთეულების შინაარსი, ან „ექსპრესიული ეფექტი“, (როგორც უწოდებს ამ თეისებას ვ. თელია) წარმოიშობა დენოტატურ-კონოტაციური სემებისა და ხატოვნების საფუძველზე. ლექსემებისა და ლექსიკური ვარიანტების ექსპრესიულობის შექმნის მექანიზმში ჩართულია არა ნებისმიერი დენოტატური სემები, არამედ მეტწილად ისეთები, რომლებიც ასახავენ მოვლენებისა და სუბიექტის პარამეტრულ ნიშან-თვისებებს, ანუ ხასიათდებიან სიდიდით, ოდენობით, ინტენსივობით, ძალით (ღონით), რაოდენობით, თვისებით და სხვა მსგავსი პარამეტრებით და, ჩვეულებრივ, ღებულობენ ნორმატიულ-სოციალურ შეფასებას (კოლექტიურს და ინდივიდუალურს) მოლაპარაკის მხრიდან; აგრეთვე სხვა ნიშან-თვისებები, რომლებიც ფასდება სოციალური კოლექტივის მიერ, როგორც დადებითი ან უარყოფითი (საერთო შეფასებითი პარამეტრი), ან გარკვეული მოტივის მიხედვით: სენსორულ-გემოვნებითი ან ჰედონისტური (გემრიელი-უგემური, არომატული-ჩერაღი და სხვ.), უტილიტარული (სასარგებლო-მაგნებელი, გამოსადეგი-გამოუსადეგარი, საჭირო-უსარგებლო, ფასეული-მიცირეფასიანი, რომელსაც არავითარი ფასი არ გააჩნია და სხვა). მორალურ-ეთიკური (მორალურ-ამორალური, ზნეობრივი-უზნეო, კეთილი-ბოროტი და სხვ.), ინტელექტუალური (ჭკვიანი-სულელი, ღრმა-ზედაპირული, შინაარსიანი-უშინაარსო), ემოციური რეაქცია. ასეთი ტიპის ილოკაციურ აქტებს შეიძლება ვუწოდოთ საკუთრივ ექსპრესივები ან ექსპრესივები სიტყვის ვიწრო მნიშვნელობით (Боллф Е.М. : 28, 166).

ექსპრესივები შეიძლება იყოს ორმხრივ მიმართული: ა) ის შეიძლება ეხებოდეს მოლაპარაკეს: „რა ძაღლის ფეხი შეეჭამე!“ - ადამიანი, ვინც ბევრს დადის ფეხაუკრეფლად რაიმეს საშოურად და ბოლოს მაინც ხელცარიელი ბრუნდება შინ; „ძაღლის ყეფა აღარ მესმის“ - ისე მშია, ძაღლის ყეფა არ მესმის; „ვის რა გველი შეეწეო?“, ან „ვის რა ვირი მოეპარე?“, - ვის რა დაეუშავე? „ძაღლს ვაჭმევ ჩემს ხორცს!“, - ყველაფერს მოვითმენ (უღირს რამესაც), ოღონდ საწადელს მივაღწიო! „ძაქმადის მტრუდივით ყურში ჩამძახის“ - მიბრძანებს რაიმეს გაკეთებას; „დათვს ჩემთან არაფერი შეეჭამია“ - დათვს არ დაუუხარალებივარ (გამოხატავს უკიდურეს სიღატაკეს); „მგლის კოჭს დაეწეავ!“ - ნიშნავს ნაქურდალის აღმოჩენის საშუალებას (ეს გამოთქმა გამომხატველი იყო საშინელი მექარისა დაზარალებულის მიერ იდუმალი დამზარალებლის მიმართ, რაც გულისხმობდა დაზარალებულის მიერ დამზარალებლის დაუხოგველობას, მისთვის მოსისხლე მტრად გადაკიდებისა, მის მიერ სასიკვდილოდ განწირვისა); „მე ვარ და ჩემი ცხენი!“ - ჩემი ცხენის იმედითა ვარ, ის მეყოფა, იმის მეტი არაფერი მინდა. „მკვდარი ვირი ხომ არ მიგიყიდნია, რომ ნალები აჰყარო?“, - რას მედავები, რას მემართლები, შენი არაფერი მმართებს, არაფერი მოგიცია და ისე მთხოვ რასმე.

ბ) ასევე შეიძლება ეხებოდეს თანამოსაუბრეს: „რქები ამოგივიდა?“ - რა შეგეძინა განსაკუთრებული, სხვას რომ არა აქვს, ასეთი რა შეგემატა? რა მოიგე? - (ეტყვიან სულწასულ, მოუთმენელ ადამიანს, რომელსაც უნდა სხვაზე ადრე მიიღოს რამე); „ხელიკების ჯოგი არ დამიფრთხო!“ - არაფერი დამაკლო, არაფერი წამართვა; „ცოფიანმა ძაღლმა ხომ არ დაგგლიჯა?“ - ეტყვიან ადამიანს, რომელიც მეტის-მეტად აღელვებულია, ანსხლობს, უმიზეზოდ თუ მიზეზიანად სულყველას უღრენს; „მოუსეი ბაყაყური!“ - გამეცალე! „მწეურები კი ნუ ააფრინე!“ - ნუ გაგიყდი, ნუ სულელობ.

ექსპრესივების ტიპურ თავისებურებას წარმოადგენს მათში შეფასებითი ნომინაციების ფართო გამოყენება. ამ უკა-

ნასკნელთ გააჩნიათ განსაკუთრებული რეფერენციალური თვისებები: როგორც წესი, ისინი გეხვედებიან პრედიკატურ ფუნქციაში. სემანტიკური თვალსაზრისით, შეფასებითი ნომინაციებისათვის დამახასიათებელია მეტაფორულობა, რომლის დროსაც შესაბამისი კონოტაციის მქონე საგნობრივ სახელებს შეეძლიათ შეასრულონ შეფასებითი როლი. ასეთი სახელების მეტაფორული გამოყენება რეალიზდება სპეციალურ სტრუქტურებში, რომლებიც თხოულობენ ან პირდაპირ მიმართვას თანამოსაუბრისადმი, ან პირიქით, ანაფორის ტიპის კონსტრუქციებს: „შე ოფოფო, შენა!“ - ბინძურო, მერალო, ამოვსებული! „ნაჯოგარი ხარია!“ - გასუქებული, გაღაღებულია; საკუთარი შეფასებითი სიტყვების გამოყენებისას: „მეცამეტე გოჭია!“ - მეტიარაა! <<->; „გაზაფხულის მერცხალი“ - რაიმე სასიამოვნოს მაუწყებელი.

შეფასებითი ნომინაცია, როგორც წესი, არ განსაზღვრავს მეტყველების აქტის ილოკაციურ მიზნებს, მხოლოდ და მხოლოდ ადასტურებს მის ნიშანს <<+>> ან <<->> და აძლიერებს ექსპრესიულობას. ანიმალურ ქართულ იდიომებში შეფასების ემოციური დამოკიდებულება წარმოადგენს გრძნობა-დამოკიდებულებათა კომპლექსს, რომლის განსხვავებულ წახნაგებად წარმოგვიდგება: დაცინვა: „უგ ნაკაზმი ზოგი შენს წიწილებსაც დაუყარე!“ - ვერ მომატყუებ, სხვა შეაჯიღინე! „ჯორს ნალები არ ამიყარო!“ - ვერაფერს დამაკლებ, ჩემგან ვერაფერს წაიღებ, ვერაფერს გამომრჩები! „შენ იმის ძაღლსაც ვერ ააყუფებ!“ - ოდნავადაც ვერ მიიპყრობ მის ყურადღებას. „რქა-დეკეულები არ გამოშირეკო ბაკიდან!“ - ვერას დამაკლებ, ვერ მაჯობებ, ვერ მომერევი, ვერ მაზარალებ! „ჩიტო-ფაფას (ვაკეთებ)“ - ხედავ, რასაც ვაკეთებ. „ყვავები შავს ჩაიცვამენ!“ - იმის უბედურებას თუ მარცხს არავინ იდარდებს. „მაღლის ტყავს ვინ წამოგასხამს, შვილოსა!“ - იხმარება დაცინვად, როცა ვინმეს არ თხოვენ და მაინც აიხირებს, ან აკეთებს რამეს და ამით ვერც ვერავის აამებს და არც არავინ დაუმაძღვებს.

ზიზლი: „რა პირი გიყარს ოფოფივითა“; „აი, ძაღლიც ხსენებაზე“ (აე კაცს რომ დაინახავენ); „მგლის თვალზე ნახვა (ვინმესი)“ - არმოწონება, შეზიზლება, ათვალწუნება.

მუქარა: „ისე გაგიხდი საქმეს, რომ შენს გულზე ძაღლი დაეპურო!“ („ძაღლის დაპურება ვინმეს გულზე“ - ნიშნავს პატივის აყრას, სირცხვილის ჭმევას, თავის მოჭრას); „მიმ-ლიც ნუ დააჯდება!“, - ერთი ბეწოც არა დაუშავდეს რა. „ზე-ცაზე (ცაში) ფრინველი ვერ გადაიფრენს, ძირს (დედამიწაზე) ჭიანჭველა ვერ გაივლის ჩემი შიშით“ - რისხვა ყველა სული-ერთათვის. <<->>

წყევლა, შენგენება: „მგლის მუცელში გასაძვრენო!“, დათ-ვის სამეფოდ გასახდომო, სასიკვდილე, დათვის შესატყმელო! (დათვი ნადირს რომ მოჰკლავს, მიწაში დამარხავს. მისი ხორცი შემდეგ დარბილდება და დამეყვდება. ხეცსურეთში, კაცს ან საქონელს რომ დასწყევლიან, ეტყვიან: „აი, შე დათვის სამეფეო!“); „წაუწყდეს სული და იობის მატლები დაეხვიოს!“; „ძაღლი და კატა დააკვდა მავანსო!“ (ძაღლი და კატა უწმინდურ ცხოველებად ითვლებოდნენ. რამდენადაც ქართველი მათ ხორცს არა სჭამს, და, მაშასადამე, მათი ხმარება თავზე დასაკლავად, შესაწირავად, მსხვერპლად არ შეიძლება. როცა უნდათ მიცვალებულის სული დასწყევლონ, აგინონ, იტყვიან: ძაღლი და კატა დააკვდა მავანსო (საფ-ლაეზე) (სახოკია თ. :6, 197.) <<->>

ნიშნის მოგება: „ბოუსაც ვერ ამიფრენ!“ - ვერაფერს და-მაკლეს! „კვერნა დაიჭირა!“ - დაზარალდა, დამარცხდა, საქმე ცუდად წაუვიდა. „ვერ მოგართვი გოჭის თავი, ვერ მოგართვი ღორის თავი“ ან კიდევ: „ბოლოკი და ხბოს თავი!“ - არაფე-რი, ვერაფერი ვერ მიიღე!

უგულებელყოფა <<->>

„ჭიან ტყემლადაც არ ვაგდებ“ (პიროვნული უგულებელ-ყოფა) არაფრად მიმაჩნია, არაფრად ვაგდებ.

„მანვის ფეხო!“ - დაღუპული, ჯუჯა, ბაჯაჯღანა! (პიროვნუ-ლი უგულებელყოფა).

„კატის ნათრევი“ - უშნო, გასაცოდალებული, უღამაზო (პიროვნული უგულვებელყოფა).

„სადორე“ - უსუფთაო, ბინძური სახლი, ბინა (საგნობრივი უგულვებელყოფა).

სიბრალული

„მგლისა და ყორნის ლექმა“ - უგზო-უკელოდ დასაკარგი;

„ცხვარი ფეხზე ჰყავს გამობმული“ - ბებერია, საცაა მოკედება;

„კატა მოუკვდება ხელში“ - მეტისმეტად ღარიბია, უქონელია (ცხოველებში კატა ცნობილია, როგორც ყველაზე ნაკლებად მჭამელი და უისაც კატის შენახვაც არ შეუძლია, მართლაც რომ ძალზე გაჭირვებულად უნდა ჩაითვალოს) (სახოკია თ.: 6, 197).

კიცხვა

„მაილი მატლად გადამიქცია“ - სიკეთე არ დამინახა, უმადურად მომექცა.

ყვედრება

„სამი დღის ხბო წყალზე ჩავა და წყალს დაღვეს და შენ რაღა დაგემართა?“ (ყვედრება, მიმართული ზანტი ადამიანისადმი, უისაც თითის განძრევა ეზარება, უნდა მზამზარეულად ჩაუვარდეს ლექმა პირში).

ფრანგული ფრაზეოლოგიის დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს ვარიანტულობის ფართო განვითარება, რომლის შედეგია ფრაზეოლოგიური ვარიანტების წარმოქმნა. ვარიანტულობა თანამედროვე ფრანგული ენის ფრაზეოლოგიური ფონდის გამდიდრებისა და განახლების უმნიშვნელოვანესი წყაროა. ვარიანტულობის პრობლემის შესწავლას ფრაზეოლოგიის მასალაზე უკვე გარკვეული ტრადიციები აქვს. 50-იან წლებში, როდესაც ლინგვისტთა მთელი ყურადღება მიპყრობილი იყო ფორმის შესწავლისაკენ, ენობრივი ერთეულის ვარიანტები გაიგებოდა, როგორც ზედაპირულ სტრუქტურაში მიმდინარე ცვლილებები აზრობრივი იგივეობის შენარჩუნების პირობით. ვარიანტის ცნება იხმარებოდა ერთეულის ფორმალურ მხარესთან მიმართებაში, ხოლო ინვა-

რიანტის - აღსანიშნთან მიმართებაში. საერთო მიმართულების შეცვლამ ლინგვისტიკაში, მკვეთრმა მიბრუნებამ სემანტიკისაკენ საჭირო გახადა ვარიანტულობის კატეგორიის გადასინჯვა და აგრეთვე გამოიწვია ვარიანტულობის პრობლემის ტრადიციული განხილვის სამართლიანი კრიტიკა როგორც ლექსიკოლოგიაში, ასევე ფრაზეოლოგიაში.

იმისათვის, რომ სიზუსტე შევიტანოთ ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისა და ფრაზეოლოგიური სინონიმების კვლევაში, განვიხილოთ ის მოსაზრებები, რომლებიც არსებობს ქართულ ენათმეცნიერებაში სინონიმის შესახებ (ვარიანტულობაზე ჯერჯერობით არაერთი მოსაზრება არ გაგვანია ქართულ ლექსიკოლოგიაში). აღ. ღლონტი სინონიმებს განმარტავს როგორც სხვადასხვა ბგერობრივი მოდელით გადმოცემულ ერთი მნიშვნელობის მქონე სიტყვებს (ღლონტი აღ.: 11,37). „ბგერითი სამოსელის სხვადასხვაობა, შინაარსის ერთობა, - აი, რა ნიშან-თვისება აქვთ მათ“ (ღლონტი აღ.: 11,38).

სიტყვა, როგორც მნიშვნელობის მატარებელი ერთეული, უთუოდ ორ მხარეს გულისხმობს: აღსანიშნსა და აღმნიშვნელს. ყველაზე მარტივი იქნებოდა ისეთი ვითარება, სადაც აღსანიშნსა და აღმნიშვნელს შორის იარსებებდა „ცალსახა მიმართება“. ერთი აღსანიშნი ყოველთვის ერთი აღმნიშვნელით რომ გამოხატულიყო და, პირუკუ, ერთი აღმნიშვნელი ყოველთვის მხოლოდ ერთი აღსანიშნისათვის გამოეყენებინათ.

ენაში ამგვარი „იდეალური“ სიტყვების გვერდით ფაქტობრივად არაიშვიათად გვაქვს განსხვავებული შემთხვევებიც. ბგერათკომპლექსი „ყური“, მაგალითად, აღნიშნავს არა მხოლოდ „სმენის ორგანოს“, არამედ, კუთხოვანი საგნის (მაგ. თავშლის) წვერსაც, ჭურჭლის სახელურსაც და, პირიქით, ერთ აღსანიშნს, ერთ მნიშვნელობას ხშირად ბგერათკომპლექსი შეესიტყვება: „ფანჯარა და სარკმელი“ ერთსა და იმავეს აღნიშნავს, სიტყვა კი ორია: „სიომ სარკმელს შეჰსისინა,

გააციხა ფანჯრის მინა“ (აღლ. აბაშელი), ასევე „პაპა და ბაბუა,, „პაპაშენს ბაბუაზემი სიტყბოთი შემოხიზენია“ (რ. ერისთავი), „დროული და ხნიერი“: „არც ისე დროულიცა ვარ, უცხოვს ვგონივარ ხნიერი“ (ვაჟა) და სხვ. (ბ. ჟოფიხუა:8, 29).

სრულიად სხვა სურათი გვაქვს ფეის შემოხვევაში, როცა ჩვენთვის ამოსავალია თვით „ხატი“, მისი დენოტატურ-კონოტაციური შინაარსი. მოცემულ პარაგრაფში ჩვენი მიზანია სწორედ ფრაზეოლოგიური ვარიანტების ფრაზეოლოგიური სინონიმებისაგან გამოიჯენა.

ზოგიერთი ლინგვისტი, აღიარებს რა სემანტიკურ იგივეობას ძირითად კრიტერიუმად, არ უარყოფს სტილისტიკურ და სემანტიკურ ნიშან-თვისებათა არსებობასაც (ვ. არხანგელსკი, ნ. კამენცკაიტე, გ. კრამორენკო, ე. პაულაუსკენე, ნ. შანსკი). ლინგვისტებს დასაშვებად მიაჩნიათ აღმნიშვნელის (ფორმის ვარიანტების) და აღსანიშნის (აზრობრივი ვარიანტების) ვარირების შესაძლებლობა და აგრეთვე ორმხრივი ვარირებაც იმ პირობით, თუ ცვლილებებს აღმნიშვნელში მოჰყვება ცვლილებები აღსანიშნში იდიომის იგივეობის დაურღვეველად (ვ. თელია). იდიომის დადგენა ხდება აღსანიშნის მისედვით და განისაზღვრება არა როგორც სემათა აბსოლუტური დამთხვევა, არამედ როგორც მსგავს ნიშან-თვისებათა სიჭარბე განსხვავებულ ნიშან-თვისებებთან შეფარდებით. ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ტ. ჩერდანცევას აზრიც, რომლის თანახმადაც ფრაზეოლოგიური ვარიანტები ისეთი სინონიმებია, რომლებსაც ყველა სხვა ნიშან-თვისებებთან ერთად აქვთ საერთო შინაგანი ფორმა (ხატი) და ზოგიერთი სხვა კომპონენტი, ე.ი. მათი აღმნიშვნელები, ნაწილობრივ, იდენტურობი არიან.

არსებობს მრავალი მოსაზრება ფრაზეოლოგიური ვარიანტულობის პრობლემის შესახებ, რომელთაგანაც ჩვენთვის მისაღებია ა. ნაზარიანის (Назарян А.: 49, 225) აზრი, რომელიც ფეის ვარიანტებს განიხილავს, როგორც ამ ერთეულის ნორმით დაკანონებულ სახეცვლილებას, რომელიც არ არღ-

ვევს მის სემანტიკურ იდენტურობას. ასეთი მსჯელობის თანახმად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისათვის ნიშანდობლივია: 1. ხატის ერთიანობა; 2. საერთო დენოტატურ-სიგნიფიკატური შინაარსი; 3. ენაში შესრულებული ფუნქციისა და კატეგორიალური (ლექსიკურ-გრამატიკული) მნიშვნელობების დამთხვევა.

ხატის ერთიანობა ყველაზე მნიშვნელოვანი ნიშანია, რომელიც ფრაზეოლოგიურ ვარიანტებს განასხვავებს ფრაზეოლოგიური სინონიმებისაგან. ამას გარდა, სწორედ ამ ნიშანს, როგორც სემანტიკურ ინვარიანტს ენიჭება, წამყვანი როლი ფე-ის იგივეობის შენარჩუნებაში ყველა მისი ლექსიკური თუ სტრუქტურულ-გრამატიკული მოდიფიკაციებისას.

მეორე ნიშანი - დენოტატურ-სიგნიფიკატური (საკუთრივ აზრობრივი) შინაარსი გულისხმობს ფრაზეოლოგიური ვარიანტების სემანტიკურ ტოლფასს, თუმცა ისინი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ექსპრესიულობითა და სტილისტური შეფერილობით. თუ ფრაზეოლოგიური ვარიანტები ერთი და იმავე ფრაზეოლოგიზმების სხვადასხვა ფორმებია, ფრაზეოლოგიური სინონიმები დამოუკიდებელი ერთეულებია.

მესამე ნიშანში იგულისხმება ფრაზეოლოგიური ვარიანტების მიერ ენაში შესასრულებელი ფუნქციებისა და მათი კატეგორიალური/ლექსიკურ-გრამატიკული / მნიშვნელობების თანხვედრილობა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ფრაზეოლოგიური ვარიანტები უნდა მივაკუთვნოთ ერთ რომელიმე კლასს / არაკომუნიკაციურ ან კომუნიკაციურ ფე-ს /, ქვეკლასს / ნომინატიურ, დამხმარე, შორისდებულთა, მოდალურ ფე-ს/, ლექსიკურ-გრამატიკულ კლასს/სუბსტანტიურს, ადიექტურს, ადვერბიალურს, ზმნურს/.

მოცემულ თავში ჩვენი მიზანია ფე-ზონიუმების ლექსიკური ვარიანტების კვლევა ფრანგულ და ქართულ ენებში. მათ წარმოქმნას საფუძვლად უდევს ცვლილებები ლექსიკურ შემადგენლობაში. ეს ვარიანტების ყველაზე მეტად გავრცელებული ტიპია, რომელსაც ახასიათებს მთელი რიგი ლექსიკურ-სემანტიკური კანონზომიერებები. ჩვენს მიერ მოპოებულმა

მასალამ დაგვანახა, რომ სუბსტანტიური ფე-ზოონიმების ვარირებისადმი ლექსიკური კომპონენტებისათვის ნიშანდობლივია სემანტიკური თანაფარდობა, ანუ ვარირებად, კომპონენტებს შორის სინონიმური მიმართება. სუბსტანტიური ფე-ზოონიმების ფრაზეოლოგიური ვარიანტები ასახელებენ:

ა) როგორც სულიერ, ასევე უსულო სუბსტანციას: *il aimerait une chèvre (un chien)* – ნებისმიერს გაეარშიყება; *sirop de grenouille (du canard)* – წყალწყალა (სასმელი); (ქართულში ფრაზეოლოგიური ვარიანტის ეს ტიპი არ შეგვხვებოდა).

ბ) სულიერი სუბსტანციის მორალურ თვისებას: *endormeur de mulots/de couleuvres, de serpents/* - მატყუარა, ცრუპენტელა, ქართულ ენაში - სულიერი სუბსტანციის გარეგნულ ნიშანთვისებას: ძაღლის/კატის ნათრევი - უშნო, გაძვალტყავებული, მახინჯი;

გ) „ანიმალური სომატიზმების“ ვარიანტები, რომლებიც მიუთითებენ არასასურველ შედეგზე: *queue de poisson (de rat)* - უშედეგო დასასრული; წერის მანერაზე: *pattes de mouche (pied de mouche)* – ნაჯღაბნი, ბატისფეხურად ნაწერი; მდგომარეობაზე: *la queue entre les jambes /entre les pattes/* - შეშინებული, კუდამოძუებული; ტანსაცმლის სახეობაზე: *habit à queue de morue /à queue de pie/* - ფრაკი; როგორც ფრანგულში, ასევე ქართულშიც შეგვხვდა „ანიმალური სომატიზმები“, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ისინი მიუთითებენ მოქმედებაზე: კუდით დაბმ/კლანჭის გამოკერა - ხელში ჩაგდება, დაპატრონება; ემოციურ (სულიერ) მდგომარეობაზე: ბაღნის აშვება/ბეწვის აშლა; არასასიკეთო, ცუდის, ავის მომასწავებელ ნიშანზე: ყვავის დაჩხაღლება – თავზე ყორანმა თავზე დამაყრანტალა.

ედიექტიური ფე-ზოონიმების სისტემაში მრაველადაა კომპარატიული ტიპის ფრაზეოლოგიური ერთეულები, რომელთა შემადგენელი ცხოველთა მანომინირებული ფრაზეოლოგიური ვარიანტები უმეტეს შემთხვევაში ასახელებენ მორალურ და ინტელექტუალურ ნიშან-თვისებებს: *bête comme un âne /carpe/ une*

grenouille/un hareng saur/une oie qui se laisse plumer sans crier/ -
ბატისტკინა; doux comme un agneau/comme un mouton/-ბატკანივით
უწყინარი.

ქართულ ენაში გამოიყო ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიან-
ტების ერთი ჯგუფი (ლსე) შემდეგი ფე-ზონიმიების სახით:
ძაღლის ბედი აქეს – ძაღლი არ დაჰყევს იმის ბედს; გველის
ფხაში გაძრომა/გველის ქერქში გაძრომა – უკიდურესი გა-
ჭირვების გაძღვას საწადელის მისაღწევად; კუდით დაჭერა –
კუდით დაბმა – ხელში ჩაგდება; კლანჭის გამოკერა – კლან-
ჭის მოღება – მოტაცება, წართმევა, დაპატრონება; კატა ვერ
გაძლება მის ოჯახში – კატა მოუკედება ხელში – მეტისმე-
ტად ღატაკია; ბუზების თვლა ჭერში/ბუზების ყლაპვა -
სიზარმაცე.

ზმნურ იდიომათა სისტემაში შემავალი ცხოველთა მანო-
მინირებელი სუბსტანტივები შეადგენენ იდიომების ვარიან-
ტებს, რომელთა ვარირებადი სუბსტანტიური კომპონენტები
ერთიანდებიან „მოქმედების“, „პროცესის“, „მოძრაობის“,
„მდგომარეობის“, „ფრაზეოლოგიური ქმედებისა“ და „რელა-
ციურობის“ (ურთიერთმიმართების) აღმნიშვნელ ლექსიკურ-
სემანტიკურ ჯგუფებში (ლსჯ);

ა) მოქმედების აღმნიშვნელი ლსჯ: donner du bec et de
l'aile/de l'ongle/ – შეუპოვრად ბრძოლა;

ბ) ფიზიოლოგიური ქმედების აღმნიშვნელი ლსჯ: manger
comme un loup/comme un ogre/comme un tigre/ - ხარბად ჭამა;

გ) მოძრაობის აღმნიშვნელი ლსჯ: courir comme un lapin/un
lièvre - მოკურცხვლა;

დ) პროცესის აღმნიშვნელი ლსჯ: gober son boeuf/ sa chèvre-
განრისხება, გააღმასება;

ე) ურთიერთმიმართების აღმნიშვნელი ლსჯ: s'accor-
der/s'entendre, être, vivre/comme (un) chien et (un) chat - ცხოვრობენ,
როგორც ძაღლი და კატა, ერთმანეთს ჭამენ.

ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისაგან განსხვავებით, ფრა-
ზეოლოგიური სინონიმები აგებულია სხვადასხვა ხატის ბაზა-

ზე, აქვთ საერთო კლასეები და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი სპეციფიკური სემები. იმდენად, რამდენადაც ფრაზეოლოგიზმების შემადგენელი კომპონენტებისაგან შენარჩუნებულია მხოლოდ კონოტაციური სემები, შესაძლოა ამ კომპონენტების შეცვლა იმ პირობით, თუ კონოტაციური სემები უცვლელი რჩება: avoir un chien pour qn – avoir qn dans la peau – შეყვარება, გატაცება ვინმეთი.

როგორც მნიშვნელობის ყველაზე უფრო აბსტრაქტული ასპექტის მქონე, საყრდენი სიტყვა შეიძლება შეიცვალოს სინონიმით: changer/troquer/son cheval borgne contre/pour/un aveugle – échanger un cheval borgne contre/pour un boiteux – თხა ვიყიდე, თხა გავყიდე, სარგებელი ვერა ვნახე.

ფრაზეოლოგიური სინონიმის სპეციფიკა მდგომარეობს იმაში, რომ ლექსიკური სინონიმები, როგორც სრულად გაფორმებული ენობრივი ერთეულები, გამოხატავენ უფრო აბსტრაქტიზმულსა და განზოგადებულ ცნებებს (თვისებებს, მოვლენებს და სხვ.), რის გამოც მათ შორის აზრობრივი კავშირი აღიქმება, როგორც უფრო მჭიდრო და ახლო კავშირი.

ფრაზეოლოგიური სინონიმები კი, ლექსიკური სინონიმებისაგან განსხვავებით, გამოხატავენ უფრო კონკრეტულსა და ტევად ცნებებს (თვისებებს, მოვლენებსა და ა.შ.), რასაც განაპირობებს ფრაზეოლოგიზმების, როგორც ენის კომპლექციური, ცალკე გაფორმებული ერთეულების სპეციფიკა, რომელიც ემსახურება გარემომცველი სინამდვილის ხატოვანექსპრესიულ დახასიათებას. ხატი, რომელიც წარმოშობს კონოტაციურ სემებს, წარმოადგენს შუალედურ რგოლს ფრაზეოლოგიურ ერთეულსა და მის იდიოგრამას შორის.

ყველაზე ნაკლებად მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან სხვადასხვა სტრუქტურის მქონე ფრაზეოლოგიური სინონიმები, რომლებიც განსხვავდებიან როგორც ლექსიკური შემადგენლობით, ასევე გრამატიკული სტრუქტურით: coeur de poule – peureux comme un lièvre – მხდალი, მშიშარა; en

peau de lapin – fréquenter le chien et le chat – გულის მოგება, ყველასთან საერთო ენის გამონახვა;

ქართულში ამ ტიპის ფრაზეოლოგიური სინონიმებია: ქათმის თავის ნახარში - ყვავი ჩხიკვის მამიდა - თხა და ცხეპრია ერთმანეთისათვის, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ ამ ადამიანებს შორის არავითარი ნათესაური კავშირი არ არსებობს;

მწვერის შეწვა - თითზე შეწვა ქათმისა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი ყველა ღონეს ხმარობს, რათა ასიამოვნოს სხვას;

ქრისტეს ვირი - გატყეპილი ჭია > ყველას მონა-მორჩილი, დაბალ ღობედ მიჩნეული;

კუდის აწევა - ვირის ტალახიდან ამოყვანა > შეველა, მიძე მდგომარეობიდან გამოყვანა;

ვირის მყვერავი - კოდალას უსტეენს > ზარმაცია, უსაქმურია.

უფრო მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან სხვადასხვა სტრუქტურის მქონე ფრაზეოლოგიური სინონიმები, რომლებიც განსხვავდებიან ლექსიკური შემადგენლობით, მაგრამ აქვთ სინტაქსური სტრუქტურა: faire le paon – faire le lion – ცხვირის აწევა, მედიდურობა, quitter sa peau – faire peau neuve – ცხოვრების წესის შეცვლა.

ქართულში: კოდალას ენა სჭამაო - კრუხის თავი უჭამია > იტყვიან ადამიანზე, რომელიც უზომოდ ბევრს ლაპარაკობს, ყბეღია; თავზე მამალ ბუზს არ ისვამს – კუდი ყავარზე აქვს გადებული > იფხორება, ამპარტავნობს, კუდაბზიკობს.

ჭოტი დაიჭირა! - კვერნა დაიჭირა! - დამარცხდა, დაზარალდა, საქმე ცუდად წაუვიდა.

ყველაზე მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან ფრაზეოლოგიური სინონიმები, რომლებსაც აქვთ საერთო კომპონენტი (ან კომპონენტები) და ანალოგიური სინტაქსური სტრუქტურა: aller comme une bague à un chat – aller comme un tablier à une vache – ისე უხდება, როგორც ვირს უნაგირი; aller un chat

maigre – courir comme un chien dératé – თავქუდმოგლეჯილი გაქცევა.

ქართულში: ძალადაც არ ეგდებ - ჭიან ტყემლადაც არ ეგდებ > არაფრად მიმაჩნია, არარაობაა ჩემს თვალში;

კატკატს დაახეველებს - ყვეუთან მწყრალად არის > ამბობენ ღვინოზე, რომ ის მუავეა და ამდენად აკნინებენ მის ხარისხს.

ამრიგად, სამყაროს დეონტიკური სურათი, არსებული ენის მატარებლის ცნობიერებაში, შედგება ქცევის ნორმების „იერარქიისაგან“. ისინი წარმოადგენენ თავდაპირველადვე ონტოლოგიურად ასახულ ცდას, ნაწილობრივ, დაძველებულს სამყაროს ენობრივ სურათში, რომელიც შეესატყვისება შინაარსს: „აკრძალულია“, „არ არის ნებადართული“.

დეონტიკური მოდალობა რიგი იდიომების სემანტიკის მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რომელთა დესკრიფციული კომპონენტი კავშირშია ინდივიდების ქცევის აღნიშვნასთან. დეონტიკური მოდალობა წარმოადგენს იდიომებისათვის ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს, რომლებიც გამოყენებულია არა პირის ქცევის აღწერისათვის, არამედ მისი დახასიათებისათვის. ამასთან, რაციონალური და ემოციური შეფასება ებღვეა სუბიექტის საქციელს ან პირადულ თვისებებს, რომლებიც არ ჯდება დეონტიკური ნორმის ფარგლებში (გადახრილია დეონტიკური ნორმიდან).

შეფასება დაკავშირებულია დესკრიფციული ნიშან-თვისებების გარკვეულ „თავმოყრასთან“. სტერეოტიპის ხასიათი დამოკიდებულია შეფასების ობიექტზე და ელინდება შესაბამისი ნიშნების სემანტიკაში. ძერა სიტყვის მნიშვნელობაში დენოტატის შენაცვლებით იწვევს სტერეოტიპის მთელი სტრუქტურის შეცვლას.

შეფასების მეტად მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მასში ყოველთვის არსებობს სუბიექტური ფაქტორი, რომელიც ურთიერთქმედებაშია ობიექტურთან. ყველა არსებულის შეფასების საზომი თვითონ ადამიანია.

დეონტიკური ნორმა დაკავშირებულია ინდივიდების ქცევის ნორმასთან და წესებთან, რომლებიც აუცილებელია საზოგადოების ფუნქციონირებისათვის; ისინი მკვიდრდებიან ინდივიდუალურ ცნობიერებაში და გვევლინებიან ქცევის მეტად საჭირო რეგულაციების სახით. ფსიქიკურ აქტივობას აწესრიგებენ მორალური ნორმები, რომლებიც ადამიანის ქცევის ფაქიზი რეგულატორებია. ისინი ნორმირების ობიექტად აქცევენ არა მარტო გარეგან, არამედ შინაგან ქმედებასაც, ასევე არა მარტო ფიზიკურ მოქმედებას, არამედ ფსიქიკურ აქტივობასაც.

გამოვიკელით რა ქცევის აღმნიშვნელი ფე-ზოონიმებისა და „ანიმალური სომატიზმების“ სემანტიკური თავისებურებები, მიუხედავად მათ გარკვეული ადგილი შეფასების მოდალურ სკალაზე.

ჩვენს მიერ შესწავლილი ფე-ზოონიმები ფრანგულ ენაში დაჯგუფდა შემდეგნაირად:

ა) მორალურ-ეთიკური შეფასება: Vendre la poule au renard - (მიყიდო ქათამი მეღას) - ზურგში დანის ჩარტყმა;

ბ) მორალურ-ინტელექტუალური შეფასება: Chercher des poux dans la tête de qn - (ვინმეს თავში ტილების ძებნა) — შარის მოღება, ჩხუბის მიზეზის ძებნა;

გ) ინტელექტუალური შეფასება: Il est sorcier comme une vache - (ის ძროხასავით გრძნეულია) - დიდი ჭკუის პატრონი არ არის;

დ) პედონისტური შეფასება: être la comme rat en paille - (როგორც ვირთხა ჩალაში) - უდარდელად ცხოვრება;

ე) ჰტილიტარული შეფასება: Trainer sa peau - (საკუთარი ტყავის თრევა) - უსაქმოდ ხეტიალი.

ფრანგულისაგან განსხვავებით, ქართულ ენაში ქცევის აღმნიშვნელი ფე-ზოონიმები გაერთიანდნენ ძირითად მორალურ-ეთიკური შეფასების ზონაში ნიშნით <<->>: ძალღის დაპურება ვინმეს გულზე (პატივის აყრა, სირცხვილის ჭმევა); გამოჩაღლისის სახით მხოლოდ ორი ფე-ზოონიმი გამოიყო:

ჭიის გახარება (ჰედონისტური შეფასება) და კუდის გამობმა (მორალურ-ინტელექტუალური შეფასება).

ცხოველთა სამყაროს ამსახველ იდიომებში შეფასებითი ემოციური დამოკიდებულების 4 ტიპი გამოიყო ფრანგულში, ქართულში კი - 8.

ზიზღი (სიძულვილი) – faire le chien couchant (aux pieds de qn)

- მლიქნელობა, ლაქუცი;

caquet bon bec – ენაგესლიანობა;

vouloir la peau de qn – ვინმეს დაღუპვის სურვილი;

vendre la poule au renard – ზურგში დანის ჩარტყმა, ღალატი.

უფულებელოფა – faire le hibou – ბუსავით ყოფნა (აღამიანის შესახებ)

gueule de raie – ნაკატორღალის ფიზიონომია;

chat coiffé – ჯოჯოხეთის მაშხალა, მაიმახი;

chien du commissaire – პოლიციის კომისრის მდივანი.

კიცხვა – se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu

- სხვისი ხელით ნარის გლეჯა;

se fouetter avec une queue de renard – თავის მოკატუნება,

უიღბლო კაცად თავის მოწვენება;

fin merle – ეშმაკი, ქეშქეშა ადამიანი;

changer son cheval borgne contre (pour) un aveugle – გაცვალო გუგული ქორზე.

დაცინვა – brave comme un lapin – კურდღელივით მამაცი

être aussi chanceux que le chien à Brusquet – ისე სწელობს ბედი, როგორც დამხრწეალ ძაღლს;

parler le français comme une vache espagnole – ძალიან ცუდად ლაპარაკობს ფრანგულად;

marcher comme un canard (les ecrevisses, comme la mule) – ბაჯბაჯი, ბატივით სიარული.

ქართულში შეფასებითი გრძნობა-დამოკიდებულების გამოხატველი ზოონიმების 8 ტიპი გამოიყო:

დაცინვა: „ეგ ნაკაზმი ზოგი შენს წიწილებსაც დაუყარე!“ - ვერ მომატყუებ, სხვა შეაცდინე! „შენ იმის ძაღლსაც ვერ ააყუფებ!“ - ოღანავადაც ვერ მიიპყრობ მის ყურადღებას;

ზიზღი: „რა პირი გიყარს ოფოფივითა“. „მგლის თვალზე ნახვა (ვინმესი)“ - არმოწონება, შეზიზღება, ათვალისწუნება;

მუქარა: „ისე გაგიხდი საქმეს, რომ შენს გულზე ძაღლი დაეპურო!“ - პატივის აყრა, სირცხვილის ჭმევა, თავის მოჭრა.

წყევლა. შეწვევება: „მგლის მუცელში გასაძვრენო“ - მგლის შესაჭმელო, სასიკედილე; „დათვის სამეავეე!“ - სასიკედილე, დათვის შესაჭმელო! „ძაღლი და კატა დააკედა მავანსო!“ (ძაღლი და კატა უწმინდურ ცხოველებად ითვლებოდა). რამდენადაც ქართველი მათ ხორცს არა სჭამს, და, მაშასადამე, მათი ხმარება თავზე დასაკლავად, შესაწირავად, მსხყერპლად არ შეიძლება. როცა უნდათ მიცვალებულის სული დასწყევლონ, აგინონ, იტყვიან: ძაღლი და კატა დააკედა მავანსო (საფლავზე).

ნიშნის მოგება: „ბუზსაც ვერ ამიფრენ!“ - ვერაფერს დამაკლებ! „ვერ მოგართევს გოჭის თავი, ვერ მოგართვი ღორის თავი,“ - ან კიდევ: „ბოლოკი და ხბოს თავი!“ - არაფერი, ვერაფერი ვერ მიიღე!

უგულებელყოფა: „ჭიან ტყემლადაც არ ვაგდებ“ - არაფრად არ მიმაჩნია, არაფრად არ ვაგდებ. „მაჩვის ფეხო!“ - დალეულო, ჯუჯა, ბაჯაჯღანა! „კატის ნათრევი“ - უშნო, გასაცოდავებული, უღამაზო. „საღორე“ - სახლი, ან ბინა უსუფთაო, ჭუჭყიანი.

სიბრალული: „მგლისა და ყორნის ღუქმა“ - უგზო-უკელოდ დასაღუპი, უპატრონოდ დასაკარგი. „ცხვარი ფეხზე ჰყავს გამობმული“ - ბებერია, საცაა მოკვდება. „კატა მოუკვდება ხელში“ - მეტისმეტად ღარიბია, უქონელია.

კიცხვა-ყვედრება: „მადლი მატლად გადამიქციე“ - სიკეთე არ დამინახა, უმადურად მომექცა. „სამი დღის ხბო წყალზე ჩავა და წყალს დაღვეს და შენ რაღა დაგემართა?“ - ყვედრება, მიმართული ზანტი ადამიანისადმი, ვისაც თითის

განძრევა ესარება, უნდა მსამზარეულად ჩაუვარდეს ლუკმა პირში.

რაც შეეხება ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისა და ფრაზეოლოგიური სინონიმების კვლევას ფრანგულსა და ქართულ ენებში შემდეგ სერატს ეაწელებით. ლინგვისტებს დასაშვებად მიაჩნიათ აღმნიშვნელის (ფორმის ვარიანტების) შესაძლებლობა და აგრეთვე ორმხრივი ვარირებაც იმ პირობით, თუ ცვლილებებს აღმნიშვნელში მოჰყვება ცვლილებები აღსანიშნში იდიომის იგივეობის დაურღვეველად. ხოლო ტ. ჩერდანცევას მიაჩნია, რომ ფრაზეოლოგიური ვარიანტები ისეთი სინონიმებია, რომლებსაც ყველა სხვა ნიშან-თვისებებთან ერთად აქვთ საერთო შინაგანი ფორმა (ხატი) და ზოგიერთი სხვა კომპონენტი, ე.ი. მათი აღმნიშვნელები, ნაწილობრივ, იდენტურები არიან. ფრაზეოლოგიური ვარიანტულობის პრობლემის შესახებ მრავალ მოსაზრებათა შორის ჩვენთვის მისაღებია ა. ნაზარიანის აზრი, რომლის ფე-ის ვარიანტებს განიხილავს როგორც ამ ერთეულის ნორმით დაკანონებულ სახეცვლილებას, რომელიც არ არღვევს მის სემანტიკურ იდენტურობას. ფე-ის ვარიანტების წარმოქმნას საფუძვლად უდევს ცვლილებები ლექსიკურ შემადგენლობაში. ეს ვარირების ყველაზე მეტად გავრცელებული ტიპია, რომელსაც ახასიათებს მთელი რიგი ლექსიკურ-სემანტიკური კანონზომიერებები. ჩვენს მიერ მოძიებულმა მასალამ დაგვანახა, რომ სუბსტანტიური ფე-ზონიმების ვარირებადი ლექსიკური კომპონენტებისათვის ნიშანდობლივია სემანტიკური თანაფარდობა, ანუ ვარირებად კომპონენტებს შორის სინონიმური მიმართება.

ფე-ზონიმების ფრაზეოლოგიური ვარიანტები ასახელებენ:

1. სულიერ და უსულო სუბსტანციას; 2. სულიერი სუბსტანტის მორალურ თვისებას; 3. არასასურველ შედეგს; ხოლო ქართულში ფრანგულისაგან განსხვავებით „ანიმალური სომატისმები“ მიუთითებენ მოქმედებაზე: 1. კუდით დაბმა /კლან-

ჭის გამოკერა - ხელში ჩაგდება, დაპატრონება; 2. ემოციურ (სულიერ) მდგომარეობაზე: ბაღის აშეება / ბეწვის აშლა.

კომპარატიული ტიპის ფრაზეოლოგიური ვარიანტები უმეტეს შემთხვევაში ასახელებენ მორალურ და ინტელექტუალურ ნიშან-თვისებებს: *bête comme un âne/carpe/une grenouille/un hareng saur/une oie* – ბატისტინა.

ქართულ ენაში გამოიყო ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტების ერთი ჯგუფი (ლსე) შემდეგი ფე-ზონონიმების სახით: ძაღლის ბედი აქეს/ძაღლი არ დაჰყევს იმის ბედს - იტყვიან ადამიანზე, რომელსაც უმართლებს; გველის ფხაში გაძრომ/გველის ქერქში გაძრომა - უკიდურესი გაჭირვების გაძლება საწადელის მისაღწევად. კლანჭის გამოკერა/კლანჭის მოდება - მოტაცება, წართმევა, დაპატრონება.

ფრაზეოლოგიური ვარიანტებისაგან განსხვავებით კი ფრაზეოლოგიური სინონიმები აგებულია სხვადასხვა ხატის ბაზაზე, რომელთაც საერთო კლასემები და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი სპეციფიკური სემები აქვთ.

ფრაზეოლოგიური სინონიმები, ლექსიკური სინონიმებისაგან განსხვავებით, გამოხატავენ უფრო კონკრეტულსა და ტევად ცნობებს, რასაც განაპირობებს ფრაზეოლოგიზმების, როგორც ენის კომპლიკაციური, ცალკე გაფორმებული ერთეულების სპეციფიკა, რომელიც ემსახურება გარემომცველი სინამდვილის ხატოვან-ექსპრესიულ დახასიათებას. ყველაზე ნაკლებად მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან სხვადასხვა სტრუქტურის მქონე ფრაზეოლოგიური სინონიმები, რომლებიც განსხვავდებიან როგორც ლექსიკური შემადგენლობით, ასევე გრამატიკული სტრუქტურით:

coeur de poule – *peureux comme un lièvre* – მხდალი, მშიშარა.

ქართულში ამ ტიპის ფრაზეოლოგიური სინონიმებია: ქათმის თავის ნახარში /ყვავის ჩხიკვის მამიდა/თხა და ცხვარია ერთმანეთისათვის, რაც იმაზე მიანიშნებს რომ ამ ადამიანებს შორის არავითარი ნათესაური კავშირი არ არსებობს.

უფრო მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან სხვადასხვა სტრუქტურის მქონე ფრაზეოლოგიური სინონიმები ფრანგულ ენაში, რომლებიც განსხვავდებიან ლექსიკური შემადგენლობით, მაგრამ აქვთ ანალოგიური სინტაქსური სტრუქტურა: faire le paon/faire le lion – ცხვირის აწევა, მედიდურობა; quitter sa peau/faire peau neuve – ცხოვრების წესის შეცვლა.

ქართულში: კოდალას ენა სჭამს/კრუხის თავის უჭამია - იტყვიან ადამიანზე, რომელიც უზომოდ ბევრს ღაპარაკობს, ყბეღია.

თავზე მამალ ბუხს არ ისვამს/კუდი ყავარზე აქვს გადებული - იფხორება, ამპარტაენობს, კუდაბიოკობს.

ყველაზე მჭიდრო აზრობრივი კავშირით ხასიათდებიან ფრაზეოლოგიური სინონიმები, რომლებსაც აქვთ საერთო კომპონენტი და ანალოგიური სინტაქსური სტრუქტურა:

aller comme une bague à un chat/aller comme un tablier à une vache – ისე უხდება, როგორც ვირს უნაგირი.

ქართულში: ძაღლადაც არ ვაგდებ /ჭიან ტყემლადაც არ ვაგდებ - არაფრად მიმაჩნია, არარაობაა ჩემს თვალში.

შესწავლილი მასალის საფუძველზე დავადგინეთ, რომ ორივე ენაში შეფასებითი გრძნობა-დამოკიდებულებების გამოხატველი ზოონიმები გამოხატავენ, როგორც დადებით, ასევე უარყოფით ემოციებსა და გრძნობა-დამოკიდებულებას, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ პროცენტულად ორივე ენაში უარყოფითი ნიშნით არსებული შეფასებები ჭარბობს: ფრანგულ ენაში „-“ ნიშნით – 14%-ია, ქართულში კი – 12,8%, ხოლო „+“ ნიშნით ფრანგულში – 5,4%-ია, ქართულში კი – 4,8%.

რაც შეეხება სინონიმურ ფე-ზოონიმებს ფრანგულში მათი რიცხვი უფრო მეტია, ვიდრე ქართულში: ფრანგულში 6%-ია, ქართულში კი – 3%.

ამა თუ იმ მოვლენათა ონომასიოლოგიური თეალსაზრისით შესწავლა ნიშნავს, რომ ყურადღების ცენტრშია მოქცეული საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უკავშირდება ეს მოვლენები გარემომცველი სინამდვილის აღნიშვნას, მისი ცალკეული ფრაგმენტებისათვის სახელწოდებებისათვის შერჩევასა და შექმნას. ონომასიოლოგიური მიდგომა ნიშნავს აგრეთვე თვით გასაანალიზებელი ერთეულების ნომინატიური ფუნქციების, ანუ ნომინაციის პროცესებში მათი უშუალო როლის შესწავლას.

ნომინაცია მრავალგანზომილებიანი და მრავალ ასპექტიანი მოვლენაა.

ნომინაცია გულისხმობს საგნებისა და სიტუაციების სახეობას ენობრივი საშუალებების დახმარებით, განსაზღვრული რეფერენციისათვის ამა თუ იმ სპეციალური ნიშნის მიმაგრებას. ნომინაცია წარმოადგენს კომპლექსურ სამეტყველო-სააზროვნო პროცესს, რომელსაც გააჩნია როგორც ლოგიკურ-გნოსეოლოგიური, ისე ფსიქოლოგიური, როგორც ბიოლოგიური, ისე სოციალური, როგორც ფიზიოლოგიური, ისე წმინდა ენობრივი საფუძვლები. წარმოადგენს რა აღსანიშნავი საგნის ან მოვლენის გამოყოფისა და გააზრების პროცესს და ასევე ამ პროცესის შედეგსაც, ნომინაცია იმავდროულად გვევლინება, როგორც მეცნიერების არჩეულ სფეროში ადამიანის საკლასიფიკაციო-შემეცნებითი მოღვაწეობის, ანდა საზოგადოებრივი გამოცდილების პროდუქტი, აგრეთვე, როგორც პროდუქტი სამეტყველო, ენობრივი საქმიანობისა (Кыркова Е.С.: 71, 6).

თითოეული საკომუნიკაციო ერთეული ეყრდნობა არსებულ ნომინატიურ ნიშნებს და იმავდროულად ქმნის მათ საფუძველზე ახალ სახელწოდებებს. უფრო მეტიც, არსებითად, თითოეული საკომუნიკაციო ერთეული, კერძოდ, წინადადება

განკუთვნილია ერთბაშად, სულ ცოტა, ორი ფუნქციის - მოვლენის სახელდებისა და მის შესახებ შეტყობინების - შესასრულებლად. ბუნებრივია, რომ ონომასიოლოგიური მიდგომისას ენობრივი მოვლენებისადმი გვაიტერესებს, თუ როგორ ხდება ამ მოვლენების გამოყენებისას სახელდება, სახელის დარქმევა და სინამდვილის, სახელდობრ, რომელ „ნაკუწებს,, განეკუთვნება იგი.

ნომინაციის აქტი წარმოადგენს სინამდვილის შერჩეული მოვლენების დაფიქსირებას ენობრივი საშუალებების დახმარებით. ენობრივი აღნიშვნის ცნება, - მიუთითებს ა.ა. უფიმიცევა, - უნდა გვესმოდეს, როგორც ენობრივი ერთეულისათვის (ელემენტისათვის), ამა თუ იმ ენის სისტემის ჩარჩოებში, გარკვეული შინაარსის (სემიოლოგიური ნიშნადობის) მინიჭება, რომელიც ენობრივი კოდექტივის ყველა წევრის მიერ აღიქმება როგორც მასზე მიმაგრებული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი მნიშვნელობა. ამ განსაზღვრებიდან ნათლად გამომდინარეობს, რომ სახელდების აქტებში გამოიყოფა რამდენიმე ეტაპი: გამოყოფა და დაფიქსირება იმისა, რომ ექვემდებარება აღნიშვნას; ადეკვატური ენობრივი საშუალებისა და თვით დასახელების შერჩევა; უფრო მჭიდრო და მუდმივი კავშირის დამყარება აღსანიშნსა და აღმნიშვნელს შორის; მოცემული ენობრივი მონაკვეთის მიმართ განსაზღვრული შინაარსის მიმაგრება და სხვ. ამგვარად, საგნის სახელდებით მიიღწევა სინამდვილის გარკვეული ობიექტივაცია ენაში და, იმავდროულად, მისი ერთგვარი გაუცხოებაც. საგნის სახელწოდება, იქცევა რა საგნის ნიშნად და მის ენობრივ შემცვლელად (მონაცვლედ), თითქოს ობიექტურს ხდის მოცემული საგნის გამოცალკავებას ყველა სხვა საგნისაგან, ხაზს უსვამს განცალკევებულობას და განკერძოებულობას, ასახავს ამ საგანს როგორც რაიმე ცალკე არსებულს და როგორც ასეთივე საგნების კლასის წარმომადგენელსაც. ამიტომ უფრო სპეციალური აზრით შეიძლება ვთქვათ, რომ ნომინაცია აკავშირებს სინამდვილის სამყაროს ენის სამყაროსთან, ადგენს კორელაციას საგანსა და მისი სახელწოდები-

სათვის შერჩეულ ენობრივ მონაცემთს შორის, აერთიანებს ექსტრალინგვისტური სიერცის წერტილს ენობრივი სიერცის წერტილთან. ნომინაცია წარმოადგენს აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის მიმართებას, როგორც მიმართებას შესაბამის ენობრივ ერთეულსა და მის მიერ რეალურად აღნიშნულ საგანს შორის.

ამასთან, სიტყვიერი ნიშნები, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა სახელწოდებები, აღსანიშნის მიმართ შეიძლება ჩაითვალოს არა მარტო მათი როგორც გამორჩეული საგნების დასახელებად, არამედ აგრეთვე ამ საგნების შესახებ არსებული წარმოდგენების (ცნებების) დასახელებებადაც (Picoche J.:82, 130-132.)

ნებისმიერი ენობრივი ერთეული, რომელსაც შინაარსი გააჩნია და რომელიც მუდმივ მიმართებაშია რომელიმე ექსტრალინგვისტურ ობიექტთან, თავისი ნიშნადობის წყალობით ნომინაციურ ფუნქციას ასრულებს - იგი ასახელებს რაიმეს. არცთუ იშვიათად ამის გამო ამტკიცებენ, რომ დასახელებად, ნომინაციურ ნიშნად ან ერთეულად შეიძლება ჩაითვალოს ნებისმიერი ერთეული, რომლითაც „აზრობრივი მნიშვნელობა“ გადმოიცემა. თუმცა, ნომინაციური ერთეულების უფრო ზუსტი განსაზღვრისათვის საჭიროა აღინიშნოს, რომ ერთეულის ნომინაციური ფასეულობა არ არის განპირობებული სწორსაზოვნად მისი აზრობრივი სტრუქტურით, მიუხედავად იმისა, რომ დამყარებულია მასზე და რომ მნიშვნელობის გადმოცემა ჯერ კიდევ არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ერთეული ფუნქციის შემსრულებლად იქცეს.

ნიშნადი ელემენტის მიერ ნომინაციური ფუნქციის შესრულების პირობას წარმოადგენს არა მარტო მისი შინაარსიანობა, არამედ აგრეთვე მიზნობრივი მიმართება გარკვეული ინფორმაციის ექსპლიციტური გამოხატვისადმი.

ონომასიოლოგია, ანუ მეცნიერება სახელების შესახებ ყალიბდებოდა, უპირველეს ყოვლისა, როგორც მეცნიერება სახელწოდებათა ბუნებისა და მათი ონტოლოგიური არსის შესახებ. ონომასიოლოგიის სფეროს უმთავრესად განეკუთვნე-

ბოდა საგანთა სახელები და ასევე საკუთარი სახელები. დროთა ვითარებაში ონომასიოლოგიის გაგებაში არსებითი ცვლილებები მოხდა, შესაბამისად, თანდათან მნიშვნელოვნად გაფართოვდა ონომასიოლოგიური გამოკვლევების სფერო. ნომინაციის თეორიის პოზიციებიდან დაიწყეს პრობლემათა უფრო ვრცელი წრის განხილვაც.

ჯერ ერთი, ონომასიოლოგიის სფეროს გაფართოება საჭირო გახდა იმიტომ, რომ ნომინაცია შედეგების ანალიზთან ერთდროულად დაიწყეს ნომინაციის პროცესების კვლევა და სათანადო ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა სახელდების აქტი, აქტი ნომინაციისა, მთელი ნომინაციური საქმიანობა როგორც პროცესი სახელის დაბადებისა ჩვენი გარემომცველი სამყაროს ამა თუ იმ ობიექტების აღსანიშნავად. მზა სახელების ნომინაციური ფუნქციების შესწავლის პარალელურად დაიწყეს სახელების წარმოქმნის შესწავლა ცოცხალ მეტყველებაში, ენის სინქრონული ფუნქციონირების აქტებში. ამ პერსპექტიული თვალსაზრისის მსგავსად წამოაყენეს მოსაზრება, რომ ონომასიოლოგიის ობიექტად ჩათვლილიყო ლექსიკური ერთეულის გახენის პროცესი, რომელიც წარმოადგენს ბგერით გარსში ლექსიკური ერთეულების იდეალური შინაარსისათვის ტიპური იდეალური შინაარსის მატერიალიზებას, დამაგრებას. ამგვარად გაგებული ონომასიოლოგია უკვე არ შეიძლებოდა გაიგივებულიყო სემანტიკასთან თუნდაც იმიტომ, რომ „ონომასიოლოგია იკვლევს ლექსიკური ერთეულის შექმნის პროცესს, სემასიოლოგია კი სწავლობს სემანტიკურ სტრუქტურას და მის ცვლილებებს მზა ლექსიკურ ერთეულებში“ (Курякова Е.С.:71, 8-14).

აზრი აყალიბებს მნიშვნელობას გარკვეულ ლოგიკურ-სინტაქსურ სტრუქტურებში, რომლებიც გარკვეულწილად მეორადები არიან და განპირობებული არიან იმით, თუ სახელდობრ რას და რაზე ლაპარაკობს ადამიანი. სამეტყველო მოქმედების ორგანული და მტკიცე კავშირის აღიარება ცნობიერებასთან საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ სამეტყველო პროცესების ზოგადი მიმართულება განისაზღუ-

რება ფორმულით „ცნობიერების შინაარსობრივი ელემენტებიდან სამეტყველო ტექსტებისაკენ და სამეტყველო ტექსტებიდან – ცნობიერების შინაარსობრივი ელემენტებისაკენ“.

მაშასადამე, მეტყველების ცალკეული ნაწილების ნომინაციური ფუნქციები მუდამდება პირველყოელისა იმაში, რომ ისინი აყალიბებენ ახალ სახელწოდებებს თავიანთ ხატად და მსგავსად ისინი თვითონ იქცევიან საკლასიფიკაციო სქემაში იმ კოორდინატებად, რომლებიც ადგენენ ახალი სახელწოდების ადგილს ჩამოყალიბებულ სისტემაში (71: 20-21).

მოცემულ თავში ჩვენი მიზანი იყო ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების (ფეზონიმების) კვლევა და მათი ფუნქციურ-სემანტიკური კლასიფიკაცია.

თანამედროვე ენათმეცნიერებაში ენის კვლევისადმი ონომასიოლოგიური მიდგომა სემასიურისაგან განსხვავებით გულისხმობს ენობრივ ერთეულთა შინაარსობრივი ასპექტის შესწავლას არა მათი შიდასისტემური მნიშვნელობების ფორმირებისა და სიტყვების, სიტყვათშეერთებების სემანტიკური გავრცობის მექანიზმს, არამედ საგნობრივ მიმართულებას, ანუ ექსტრალინგვისტურ „საგანთა მწკრივს“, როგორც ამ უკანასკნელის აღნიშვნისა და დასახელების საშუალებას.

საგანი ობიექტირდება, ანუ წარმოებს მატერიალურის იდეალურად „გარდაქცევა“ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მატერიალური რეალურ საგანთან ერთად გარდაიქმნება ქმედების აქტიურ ფორმად ადამიანის ცნობიერებაში და გადმოიცემა საერთო მნიშვნელობის მქონე ფორმებით ენის მატარებლისათვის. სწორედ აზრის, როგორც სიტყვის საყრდენის შესახებ ლ. ვიგოცკი ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ „აზრი არ გადმოიცემა სიტყვით, იგი ხორციელდება მასში“ (ЯН:75, 230).

ონომასიოლოგიური მიდგომისას აქცენტი რამდენადმე გადაიტანება იმ ელემენტებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ნომინაციური ნიშნების მადეტერმინირებულ სემანტიკას და

ხდება მთელი რიგი ფაქტების ვარირება, რომლებიც ახდენენ სამეტყველო ერთეულთა სემიოზისის კონსტატაციას.

საგნობრივი მნიშვნელობის მქონე სახელები აუცილებლად ჩაირთავენ სემანტიკაში გრძნობითი აღქმის ელემენტებს: მხედველობითს, სმენითს და საგანთა სივრცობრივ წარმოდგენებში გრძნობითი და რაციონალური განიხილება, როგორც აღქმის ორი საფეხური, როგორც გენეტიკურად, ისე ლოგიკურ (სტატიკურ) პლანში. ეს ის ორი მომენტი, რომელიც ღრმად იჭრება შემეცნებაში ყველა მის აზრობრივ ფორმასა და ქმნადობის ყველა ეტაპზე. ფოიერბახის თეზისის თანახმად „გონებაში არაფერია ისეთი, რაც არ გვაქვს აღქმაში. გრძნობითის, განჭვრეტისა და აღქმის გარეშე შეუძლებელია თვით აბსტრაქციის ფორმირება და არსებობა“. (ЯН:75., 239).

მანომინირებელი სუბიექტი ხელმძღვანელობს უპირველეს ყოვლისა დასახელებისათვის ამა თუ იმ საშუალებებით შერჩევის აზრობრივი მოტივებით, ანუ რამდენად ვარგისია მათი სემანტიკური შინაარსი ახალი ნომინაციური დავალების შესასრულებლად.

ნომინაციის ასეთი „შეამავლობის“ მიზეზით მნიშვნელობის ზოგიერთი ნიშნები, რომლებიც გადააზრებულ ენობრივ ერთეულს ახასიათებს, გადაიტანება ახალი დასახელების სიგნიფიკატში. ამიტომაც მეორადი ნომინაციის ასეთი პროცესების შესწავლისას ჩნდება იმ მექანიზმების გამოვლენისა და შესწავლის აუცილებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს ახალი დასახელების შექმნას უკვე არსებული ნომინაციური ერთეულების საფუძველზე. მეორადი ნომინაციის ენობრივი ტექნიკის გამოვლენის გარეშე შეუძლებელია როგორც „სიღრმისეულ“ პროცესში შეღწევა, რომელიც დასახელების სფეროში მიმდინარეობს, ასევე მეორადი დასახელებებისა და მათი ფუნქციონალური „მიდრეკილებების“ სემიოლოგიური ბუნების გამოვლენა. ენის არცერთ სფეროში ასე მკაფიოდ არ ვლინდება ენობრივი ნიშნის ასიმეტრია, როგორც ფრაზეოლოგიაში, რაც უთუოდ უკავშირდება მისი ობიექტის რთულ ლექსიკურ, გრამატიკულ და სემანტიკურ სტრუქტურას. ირიბი

ნომინაცია, როგორც ახალი ენობრივი ერთეულების წარმოქმნის ერთ-ერთი უნივერსალური საშუალება უფრო მეტი სპეციფიკურობითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ფრაზეოლოგიურ სისტემაში.

მოცემულ თავში სუბსტანტიურ, ზმნურ და კომპარატიულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა (ფე-ზოონიმების) ზედმიწევნითი ანალიზის საფუძველზე შეეცადეთ რამდენადმე მაინც ამოიწერაყად წარმოგეჩინა ამ ერთეულთა ფუნქციურ-სემანტიკური კლასიფიკაცია, რომელიც ერთის მხრივ, ეყრდნობა „ფრაზეოლოგიის ხატის“ ცნებას, ხოლო მეორეს მხრივ, ამ „ხატის“ ფუნქციურ ინტერპრეტაციას.

იმყოფებიან რა თანაფარდობაში არსებით სახელოან, ფე-ზოონიმები მიეკუთვნებიან ყველაზე მნიშვნელოვან მყარ შესიტყვებებს, რომლებმაც გამოხატულება ჰპოვეს მათ მიერ სინამდვილის ელემენტების აღნიშვნის მრავალრიცხოვნებასა და მრავალფეროვნებაში. ამის დამადასტურებელია ჩვენს მიერ ფრანგულ ენაში ჩატარებული კლასიფიკაცია სუბსტანტიური ფე-ზოონიმებისა, რომლებიც ასახელებენ კონკრეტულ საგანს, სელიერსა თუ უსულოს: boeuf de labour – სასაპალნე ცხენი, ცხენივით მუშა ადამიანი, cheval de retour – 1) რეციდივისტი; 2) გაქნილი პოლიტიკოსი, chien de la maison – მღვური, chien couchant (chien d'arrêt) – მეძებარი ძაღლი (კონკრ.), poil de chameau – აქლემის მატყლი, poil du porc – ღორის ჯაგარი.

აბსტრაქტულ ცნებებს: mal de chien – ნაღველი, სევდა, gueule de loup – გარდაუვალი საშიშროება, succès boeuf – წარმატება, mariage de la carpe et du lapin – არაბუნებრივი ქორწინება, უთანასწორო.

სუბსტანტიური ფე-ზოონიმები აღნიშნავენ და ახასიათებენ ადამიანს: სოციალური ფენის – grenouille de bénitier – მღვდელი, hirondelle de grève – ჟანდარმი, პროფესიის – chien de cour – კლასის დამრიგებელი, chien du commissaire – პოლი-

ციის კომისრის მდივანი, chien de bord – ბოცმანი, გარეგნული იერსახის: chat coiffé - ჯოჯოხეთის მაშხალა, მაიმახი.

სუბსტანციური ფე-ზოონიმები მიუთითებენ: ადამიანის განწყობილებაზე: humeur de chien – ძაღლის ხასიათზე; თმის ვარცხნილობაზე: coiffure à la chienne – ქოჩორა; queue de cheval – „ცხენის კული“; ზომაზე: taille de guêpe – კრაზანას წელი; ფურზე: queue de vache – წითური ნაწნავი; დროზე: au retour des hirondelles – ადრიან გაზაფხულზე; საგნის ფორმაზე: nid d'abeilles – ვაფლის ქსოვილი; ლოკალურობაზე: pays de loups – ერუ, უდაბერი, მივარდნილი ადგილი; ფიზიკურ ნაკლზე: saucisson à pattes – კეპატივით ფეხებიანი, ჯუჯა. სუბსტანტიური ფე-ზოონიმები ახასიათებენ ადამიანს მისი შინაგანი თვისებების მიხედვით: sommeil de lièvre – ფხიზელი ძილი; un vieux lapin – გაქნილი, გამოქექილი; coeur de poule – მშიშარა, მხდალი; tête de mule – კერპი, ჯიუტი; mère cigogne (mère poule) – მზრუნველი დედა, კრუხი; enculeur de mouche – შარიანი.

ისინი (ფე-ზოონიმები) აღნიშნავენ და ახასიათებენ ადამიანს: ინტელექტუალური – âne bâté – ეყეყი; mémoire de lièvre – გელმავეწყობა; lièvre cornu – ბოდვა, უაზრობა და მორალური – caquet bon bec – ენაგესლიანი; langue de serpent, coeur de vipère – გველაძუა, გულბოროტი; endormeur de mulots – ცრუ, მეჭორე; candeur d'agneau – უკიდურესი გულუბრყვილობა.

ამასთანავე თვისებების მიხედვით ახდენენ ატმოსფერული მოვლენების – un vent à décorner un boeuf (ou le loups) – ძლიერი ქარი; froid de loup – საშინელი სიცივე; temps de chien – საშინელი ამინდი, ძაღლი არ გაიგდება გარეთ; pluie de chien – კოკისპირული წვიმა; coup de chien – გრიგალი. ავადმყოფობის, ავადმყოფური მდგომარეობის – fièvre de cheval – მაღალი სიცხე, ციებ-ცხელება, toux de renard – მშრალი ხველა; მოქმედების – querelle de chien – მწვავე, დაუნდობელი კამათი;

საგნის სენსორული თვისების – gout de queue de renard – გემონაკრავი, sirop de canard (de loup) (vin de canard) – წყალ-წყალა ღვინო - ნომინაციას.

როგორც ფრანგულ ენაში, ასევე ქართულშიც სუბსტანტიური ფე-ზოონიმები ასახელებენ როგორც სულიერ არსებებს, ასევე ნივთიერ საგნებს: მეწველი ფური - ადამიანი, რომლისგანაც განუწყვეტლივ გამორჩენა აქვთ; გაზაფხულის მერცხალი - სასიამოვნო ამბის მაუწყებელი; ნოეს მტრედი - იმედის, სასოების, ნუგეშის, მშვიდობის ნიშანი; ქათმის თავის ნახარში - არავეითარი ნათესაობა, სიშორე; კბილის მატლი - მტანჯველი, მაწამებელი.

ფე-ზოონიმები ასდენენ შინაგანი ფიზიკური თვისების - ცხრათავიანი დევი; გამომეტყველების - დათვის შუბლი - მრისხანე გამომეტყველება, შეტმუხნული სახე; პარამეტრული დახასიათების - რწყილის ნაკბენის ოდენა - მცირე, მკვდარი ვირი ჩემს მიწაზე რომ იყოს, კუდი მეზობლის მიწაზე ექნება - სიმცირე (სიგრძე-სიგანე); ასაკის - ცხვარი აქვს ფეხზე გამობმული, რაც ნიშნავს, ბებერია, მალე მოკედება; ფსიქოფიზიკური მდგომარეობის - გატყეპილი ჭია - საბრალო, დასაგრული ადამიანის - ნომინაციას.

სუბსტანტიური ფე-ზოონიმები მიუთითებენ ასევე დროზე - ქათმების შესხდომის დრო (იგულისხმება შებინდება); ადამიანის გარეგნულ-ფიზიკურ მონაცემებზე - კრუხის პალო (დაბალი, ჯუჯა), კატების ნათრევი (გამხდარი, გასაცოდავებული, უშნო); მორალურ თვისებებს - ძაღლის ერთგულება, ძაღლის სორცის მჭამელი, ვირის მყევრავი (ზარმაცი) და ხასიათის გარეგან გამოვლინებაზე - ქრისტეს ვირი (ყველას მონა-მორჩილი), მარტის მამალი (მკვირცხლი, ცოცხალი, მარჯვე, უნარიანი), ლოქო, ლოქოს ფანა - უუნარო, მოუხერხებელი, კურდღლის ძილი (ფხიზელი ძილი), მეცამეტე გოჭი (მეტინარა), მხზავანა კატა (ბევრის მოლაპარაკე და არაფრის გამკეთებელი).

თვით რეალურ სინამდვილეში საგნები ამოიცნობა არა ისე, როგორც მოქმედებები ან პროცესები, უკანასკნელნი კი - არა ისე, როგორც საგნების თვისებები ან დამახასიათებელი ნიშნები. ობიექტთა თითოეულ ამ კლასს თავისი საკუთარი საზომი ერთეულები, არსებობისა და ფუნქციონირების თავისი განსაკუთრებული ფორმები აქვს. ბუნებრივია, რომ ობიექტთა ამ კლასების გამომსახველ სიტყვებსაც თავიანთი საკუთარი დამახასიათებელი ნიშნები გააჩნია. ასე, მაგალითად, საგნობრივი სამყაროსადმი არსებითი სახელები ხასიათდება პირველყოფლისა საგნობრივი მნიშვნელობებით. ზმნა, რომელიც, პირველყოფლისა, მიმართულია მატერიის ეგზისტენციის ფორმებისადმი, დროსა და სივრცეში მოძრაობისადმი, თავისი ძირითადი ცნებითი ნიშნის საფუძველზე წარმოქმნის მნიშვნელობებს, რომლებიც არსებითად განსხვავდებიან საგნობრივი მნიშვნელობებისაგან. ასახელებს რა მოქმედებებსა და მდგომარეობებს, ზმნა ხასიათდება ისეთი მნიშვნელობებით, რომლებიც ასახავენ მოქმედების ხასიათს, აღნიშნული პროცესების მსვლელობის თავისებურებებს, მისი განხორციელების ხერხს, მის წყაროსა და საბოლოო შედეგს. „მაშინ როდესაც არსებითი სახელები სივრცეში ყოფიერების მქონედ მოჩანან, ზმნები, დაკონკრეტებისას, დროში მოიაზრებიან“, - შენიშნავს უ. ჩეიფი (Чейф У. :77, 101).

ზმნების სემანტიკა და, მაშასადამე, ზმნასთან დაკავშირებულ დასახელებათა წრეც დიდ სირთულეს ქმნიან მათი აღწერისას. ამას რამდენიმე მიზეზი აქვს. ერთი მხრივ, ბევრი ზმნის რეფერენციის სფერო მეტისმეტად ფართოა და ამიტომ საკმაოდ გაურკვეველიცაა. ჯერ კიდევ ე.ვ. ეინოგრადოვი უსვამდა ხაზს ზმნური სიტყვის შინაარსის გასაოცარ ტევადობას. მეორე მხრივ, ზმნის რეფერენტული სფეროს არასაგნობრიობა და მისი მიმართება საგნებს შორის ურთიერთობათა კონსტატაციისადმი მოითხოვს ისეთი რთული და მრავალსახოვანი კატეგორიის ანალიზს, როგორიცაა ურთიერთობა, კავშირი, დამოკიდებულება, მიმართება და ბოლოს, ზმნების საგნებს შორის კავშირების გამოხატვა მაინც აუცი-

ლებლად გვაბრუნებს საგნობრივ სამყაროსთან. ბევრი მოქმედება და მდგომარეობა რომ გაიაზრება არა აბსოლუტურად, არა სრულიად მოწყვეტილად იმ საგნებისადმი, რომლებშიც ისინი შეიმჩნევიან, არამედ, პირიქით, იმ საგნებთან მიმართებაში, რომლებიც ამ მოქმედებებს განიცდიან. მაგრამ ზმნის ნომინაციური ფუნქციების აღწერის მთავარი სიროუღე, როგორც ჩანს, ისაა, რომ გამონათქვამში ზმნის განსაკუთრებული როლის წყალობით იგი თავის თავსე იღებს ისეთ ფუნქციურ დატვირთვას, რომელიც მის ყველა სხვა ფუნქციას უკანა პლანზე გადასწევს.

კარგადაა ცნობილი, რომ სიტყვის იგივეობა მნიშვნელოვანწილად ეფუძნება რეფერენციის საზღვრებს. არსებით სახელს, რომელიც, პირველყოვლისა, გვევლინება მაიდენტოფიცირებელ ნიშნად, არ შეუძლია კჰონდეს გაურკვეველობის მეტისმეტად ფართო ზონა მისი გამოყენებისას. ზმნის გაურკვეველობის ზონას გაფართოების ტენდენცია გააჩნია, ხოლო ზმნების გადატანითი მნიშვნელობები მის საზღვრებს კიდევ უფრო აფართოებს. თუმცა, თუკი ზმნების ერთი ჯგუფის რეფერენციის ზონა გაურკვეველია და ამ ზმნებით გამოხატული მოქმედებები შეიძლება ეხებოდეს ობიექტთა მეტისმეტად ფართო კლასს, გამოიყოფა მეორე, რეფერენტულად შეზღუდული ზმნების ჯგუფიც. ამ ტიპის ზმნები ახასიათებენ ნიშან-თვისებას, რომელიც მოიაზრება მხოლოდ საგანთა მცირე რიცხვის მიმართ.

სხვადასხვა ზმნის რეფერენციის სფეროთა არასტანდარტულობა ქმნის ზმნათა ნომინაციური ფუნქციების არასტანდარტულობის გარკვეულ წანამძღვრებს.

ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულების თემატური კლასიფიკაცია

მოქმედება

1. se tirer les (ან des) pattes (fournir des pattes, se payer une paire de pattes) – გუდა-ნაბადის აკრეფა, სწრაფად წასვლა.

2. être boeuf (იყო ხარი) - მიუქთად მუშაობა.

3. secouer les puces à qn (რწილები დაუბერტყო ვინმეს) - დაუფრთხო ვინმეს ანგელოზები.

4. tomber sur le poil de qn (ვინმეს თმაზე მიეარდნა) - თავდასხმა ვინმეზე.

5. arrêter au poil (ბეწზე გაჩერება) - ბოლო წუთში, ბოლო მომენტში დაპატიმრება, დატუსაღება.

6. piquer un chien (ძაღლის ჩხელეტა) - ჩათვლემა, წაძინება.

7. étriller qn en chien courtaud (ყურებდაჭრილი და კუდმოჭრილი ძაღლივით ცემა) - მიბეგვა, ცემა.

8. prendre des chemins de chèvre (თხის გზას /გაყოლა/ გაჰყვა) - აბობლება, აცოცება, ცოცვით ასვლა ციცაბო კლდეზე.

ამორალური საქციელი

1. se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu (კატის თათის გამოყენება ცეცხლიდან წაბლის ამოსაღებად) – სხვისი ხელით ნარის გლეჯა.

2. hausser la peau (სხვისი ტყავის ჩამოკონწიალება) - სხვის ტყავში შეძრომა.

3. ajouter les queues aux zéros (გაუკეთო ნულებს კულები) – დამახინჯება, გაყალბება (ინტელ-).

4. flanquer (ficher) un poil à qn (გადაუგდო ვინმეს ბეწი) - საყეედურის თქმა, ლანძღვა-გინება, თათხვა.

5. jeter le chat aux jambes de qn (კატის ფეხებში მოგდება) – ვინმეს მოტყუება, გაცურება, უსიამოვნების მიყენება.

6. Plumer un pigeon (მტრედის გაპუტვა, გაბღუნა) - გულუბრყვილო, მიამიტი ადამიანის გაძარცვა.

ფსიქიკური ზემოქმედება

1. boucler (clouer, clore, fermer) le bec (ნისკარტის შეკვრა) - ხმის გაკმედინება, ხმის ჩაწყვეტინება.
2. découvrir la peau (ტყავის გამოშვებება) - ვინმეს გამოტყება.
3. flairer le melon à la queue (ნესკის კუდის დაყნოსვა) - საიდუმლოს გაგების მცდელობა, თქმეუინება.
4. être le dindon de farce (ფარსის ინდაური) - გასულელება, გაბრიყვება.

მორალური თვისება

უარყოფითი მორალური თვისება

1. avoir bon bec (კარგი ნისკარტის ქონა) - ენამწარე, ენაკუიმატი.

2. n'avoir que (de) gueule (ცარიელი /პირი/, ენა) - ენაბრტყელი, ბერს ლაპარაკობს და ცოტას აკეთებს.

3. avoir un aplomb boeuf (ხარის რიხი, ფახი) - მეტისმეტად თავდაჯერებული

დადებითი მორალური თვისება

1. Tenir le bec hors de l'eau (ნისკარტით წყლის ზევით) - სულის სიძლიერე, სულით არ დაცემა.

2. avoir du sang (dans les veines, aux ongles, sous les ongles, au bout des ongles) sous la peau (სისხლი ვენებში, ფრჩხილებში, ფრჩხილებქვეშ /ბრტყალებქვეშ/, ფრჩხილების წვერზე, სისხლი ტყავის ქვეშ) — იყო გაბედული, გულადი.

3. monter à poil (ბალანზე, ბეწვზე ასვლა) - უუნაგირო ცხენზე ჯდომა, თავგანწირვა, სიმამაცე.

4. avoir du chien dans le ventre (მუცელში ძაღლის ყოლა) - გამბედავი, მამაცი.

ფიზიოლოგიური მოქმედება

1. se refaire le bec (ნისკარტის ხელახლა გაკეთება) - დანაყრება, მუცლის ამოძღომა.

ადამიანის მიმართება მეორესთან

1. avoir la peau trop courte (ძალიან მოკლე ტყავის ქონა) - ვინმეს ყოლა სუღში (გუღში), შეეყვარება.
2. prendre (attraper) les mouches avec du vinaigre (ბუზების დაჭერა ძმრით) - ადამიანთა დაპყრობის მცდელობა ენაგეს-ლიანობით და არა სიტყვატკბილობით <<->>
3. fréquenter le chien et le chat (იმეგობრო ძაღლთა და კატასთან) - საერთო ენის გამონახვა ყველასთან. <<->>

ცხოვრების წესი

1. faire peau de tambour (დოლის ტყავის გაკეთება) - ცუდმედლობს, ჩხირკედელაობს, უსაქმურობს.

ფსიქიკური მდგომარეობა

1. jeter la peau d'âne au vent (ვირის ტყავი ქარს გაატანა, გააყოლა) – ყველაფერზე ხელი ჩაიქნია. ჟიმედობა, სასოება.
2. faire l'ours en cage (დათვი გალიაში) - შფოთვა, ბორგვა, ნერვიულად წინ და უკან სიარული. ემოციური, სულიერი მდგომარეობა.
3. se faire un sang de canard (იხვის სისხლი) – განერვიულება, აღელვება, აფექტური მდგომარეობა.
4. avoir un chien pour qn (ვინმესთვის ძაღლის ყოლა) - შეეყვარება, ემოციური მდგომარეობა.
5. Ne trouver plus la pie au nid (ველარ ნახეს კატკატი ბუდეში) – იმედგაცრუება.

შედეგი

1. rendre un oiseau (une pie) au nid (ჩიტის, კატკატის ბუდიდან აყვანა) – დანაშაულის ადგილზე წასწრება. წარმატებული შედეგი.
2. avoir un coup de chien (ძაღლის დარტყმა) - მარცხის განცდა. მოულოდნელი ფათერაკი.

3. avoir le poil qn (ვინმეს ბეწვის ქონა) - აჯობო ვინმეს (ჯობნა) - სასურველი შედეგი.

4. se mettre dans le boeuf (ხარში ჩაჯდომა) - გაკოტრება, გაღატაკება - საყალალო შედეგი.

5. tomber dans (sous) la griffe (les griffes) de qn - ვინმეს კლანჭებში ჩაყარდნა - ჟსიამოვნო შედეგი.

6. glisser sur une peau de banane (ბანანის ტყავზე ჩასრიალება) - მარცხის განცდა უმნიშვნელო დაბრკოლების გამო. დამარცხება. წარუმატებელი შედეგი.

7. laisser sa peau (ტყავის დატოვება) - კისერი მოიტეხა, ძვლები იქ დატოვა. საბედისწერო შედეგი.

მატერიალური მდგომარეობა

1. n'en avoir pas la queue d'un (არანაირი კუდის ქონა) - ჯიბეგახერეტილი.

2. tirer le diable par queue (ემშაიკის კუდით თრევა) - ჭაპანწყევით ცხოვრება.

3. manger du boeuf (ხარის ჭამა) - უბედურებაში, გაჭირვებაში ყოფნა.

გონებრივი და ფსიქიკური მოქმედება

1. vendre la peau de l'ours (ცოცხალი დათვის თყავის გაყიდვა) - ზეცას წერო მიფრინავდა, ძირს შამფურსა თლიდნენო. ფუჭი ოცნება.

2. chasser deux lièvres à la fois (ინადირო ორ კურდღელზე ერთდროულად) - ერთი და იმავე მიზნისკენ ლტოლუა. მიზანსწრაფვა, მიზანდასახულობა.

3. lever le lièvre (კურდღლის წამოფრთხობა) - მტკივნეული, საოოთირო საკითხის შეხება, ძნელი საკითხის დასმა. სირთულე, სიძნელე.

4. rejeter le moucheron et avaler le chameau (მუმლის გადაგდება და აქლემის გადაყლაპვა) - ყურადღება მიაქციო არა ძირითადს, არამედ ნაკლებად მნიშვნელოვან რაიმეს.

შინაგანი თვისება

1. vivre dans sa peau (საკუთარ ტყავში ცხოვრება) - იყო ის, რაც ხარ. თავისთავადობა, ბუნებრიობა.

2. avoir du poil quelque part (ბეწვის, ბალნის ქონა ხაღმე) - ფხიანი, მარჯვე, მოხერხებული.

3. donner sa langue au (x) chat (s) ან (jeter) au (x) chien (s) - გადაუგდო ენა კატას (კატებს) ან ძაღლს (ძაღლებს) - აღიარო გადაწყვეტილების მიღების უუნარობა. უუნარობა და თავდაუხერხებლობა.

4. avoir un caractère de chien (ძაღლის ხასიათის ქონა) - უხასიათო, უემური ადამიანი.

5. il aimerait une chèvre (une chienne) (თხასაც /ძაღლსაც კი შეიყვარებს) - ნებისმიერს გაეარშიყება. უგემოვნო ადამიანი.

6. dormir en lièvre (კურდღელივით ძილი) - ფხიზლად ძილი.

7. avoir une chienne de tête (ძაღლის თავის ქონა) - თავქარიანი.

ლოკალურობა

1. n'y voir que peau (მხოლოდ ტყავის დანახვა) - იქ ეშმაკიც კი ფეხს წაიმტერეს - გაურკვევლობა, ბუნდოვანება.

ემოციების ფიზიკური გამოვლინება

1. avoir des nerfs à fleur de peau (ტყავის /კანის/ ზედაპირზე ამოსული ნერვები) - მეტისმეტად გულფიცხი - გულფიცხოვობა.

გარეგნული იერი

1. avoir de la gueule (პირისახე) - მომხიბვლელი, შთამბეჭდავი. - ეფექტურობა, მომხიბვლელობა.

2. n'avoir pas un seul poil sur le caillou (რიყის ქვაზე ერთი ბეწვიც არ არის) - მოლიპული რიყის ქვა, თავმოტეხილი (პორტრეტი) <<->>.

3. avoir du chien - ეშხიანი, მარილიანი <<+>> (პორტრეტი).

სხვადასხვა ტიპის მოქმედება

1. Sacquer un boeuf (ხარის გაძევება) - სამსახურიდან გაძევება, გაგდება. - აფექტური მდგომარეობა.

2. emporter le chat (კატის წაყვანა) - 1. გაქცევა; 2. სხვაგან გადასვლა, გადასახლება - ადგილმდებარეობის შეცვლა.

3. éveiller le chat qui dort (მძინარე კატის გაღვიძება) - ძველი ჭრილობის გამოიშვება. მივიწყებული უსიამოვნების განახლება.

4. envoyer à l'ours (დათეთან გაგზავნა) - გაგდება, გაძევება.

5. passer du coq à l'âne (მამილიდან ვირზე გადახტომა) - ერთი თემიდან მეორეზე უეცრად გადასვლა, სხვა თემაზე ლაპარაკის დაწყება.

ადამიანის გარკვეული ფსიქიკური მდგომარეობა

1. n'avoir pas un seul poil de sec (თმის ერთი ღერიც კი არ აქვს მშრალი). 1. ოფლდასხმული; 2. ძლიერ შეშინებული, დაფეთებული. ფიზიკური შეგრძნება.

2. avoir une mine de chat fâché (გაბრაზებული კატის სახის ქონა) - გააფთრებული, გაცოფებული.

მეტყველების ნაკლი

1. avoir de la bouille du chat (კატის ფაფა აქვს პირში) - თითქოს ცხელი კარტოფილი უდევს პირში. მეტყველების ნაკლი.

ფიზიკური ნაკლი

1. avoir un oeil à la poêle et l'autre au chat (ერთი თვალი ტაფისკენ აქვს, მეორე კი კატისკენ) - ელამი. ფიზიკური ნაკლი.
ადგილმდებარეობა

1. envoyer (garder) les dindons (ინდაურების სამწყემსავად გაგზავნა) - სოფელში გაგზავნა.

2. Nous n'avons pas gardé les dindons ensemble (ინდაურები ერთად არ გვიმწყემსია) - ცუდად ვიცნობთ ერთმანეთს. ურთიერთმიმართება.

3. Prendre un oiseau (une pie) au nid - (ჩიტის /კაჭკაჭის ბუდიდან აყვანა) - დანაშაულის აღგილზე წასწრება.

4. n'y voir que peau (მხოლოდ ტყავის დანახვა) - იქ ეშმაკიც კი ფეხს წაირტყრევს. გაურკვეველობა, ბუნდოვანება.

ფართოდ გაიშალა ზმნური ფე-ზოონიმების ნომინაციური შესაძლებლობები ქართულშიც. მათ შეუძლიათ გამოხატონ სხვადასხვა ტიპის მოქმედებები, სახელდობრ:

- დიდი მატერიალური ზარალის მიყენება: რქა-დეკეულის წაგვრა;

- ვინმეზე ფსიქიკური ზემოქმედება (შეშინება): თაგვის სოროს ძებნიება;

- მშვიდობიანი დამოკიდებულება, ურთიერთმეგობრობა, ურთიერთმადამებლობა: თხა და მგელი ერთად სძოვდა;

- კუთილგონიერება: ეშმაკის ცხენიდან ჩამოსვლა (გონებას მოუხმო, ჭკუა ისწაულა);

- საქმისადმი ზედაპირული დამოკიდებულება: ხოხობს ბოლოზე ეკიდება;

- ხელში ჩაგდება, დაპატრონება: მკედარი ვირი ჩვენს ხელშია;

- ტყუილში დაჭერა: კულზე ფეხის დადგმა;

- ამორალური, ანტისაზოგადოებრივი მოქმედება: ვირზე შესმა - საჯაროდ შერცხენა, აქლემის გაკეთება - მოტყუება, ვინმეს გაცურება;

- აღამიანზე ფიზიკური ზემოქმედება: ზურგზე ტყავის აძრობა, უმოწყალოდ ცემა;

- დაზარალება, განანაგება, გაპარტახება: ვირი ააგორეს;

- ფიზიკური და ფსიქიკური ზემოქმედება ადამიანზე: ცხენის კუდით თრეუინება - ვინმეს უზომოდ ტანჯვა;
- დაცინვა, მასხრად აგდება: ეირს წამოვასხი მისი ქერქი;
- სავარაუდო მიზანდასახული მოქმედება: ძაღლის ფეხი გამოიბა (ადამიანის შესახებ, რომელიც დაწანწალებს ძაღლის მსგავსად, იქნებ რამე საკბილოს წაეაწყდეს);
- ფსიქიკური ზემოქმედების შედეგი: გველი შემიწვა (დამიშავა, დამღუპა, საქმე გამიფუჭა);
- ადამიანის უზომოდ გამწარება, დადარდიანება: გველის კბენა;
- დამაგერა, დასუსტება: ბუხები დამახვიეს თავზე: დამჩაგრეს, ლეშს დამამსგავსეს ისე, რომ ბუხები მეხვევა და მათი მოგერიების თავიცი არ მაქვს;
- შეუძლებლის გაკეთება: ბრჭყალით ქეის ჭრა;
- მოვალეობის მოხდა: მე ნემი კალო გამილეწია, ხარები გადამიყენებია;
- სავალალო შედეგი: ჭიანჭველას ფრთები გამოუვიდა, ვერაფერი უშველის (ითქმის იმ შემთხვევაში, როცა კაცი მოინდომებს იმას, რისთვისაც ხელი არ მიუწვდება, განდიდებას მოინდომებს და იმის ღონე არ შესწევს); (თ.სახოკია).
- წარმატებული შედეგი: ჯორიდან ჩამოსვლა - სიჯიუტეზე ხელის აღება, ახირების მიტოვება;
- დასამალავი ამბის გახიიანება: სანამ ყვავსა და ყორანს ფრთებზე არ დაუჯდებათ;
- ხასიათის გარეგნული გამოვლინება: ხიდან ყვავს ჩამოაგდება, ისეთი ენა აქვს (მეტად მოქარგული ლაპარაკიცის, ვის არ შეაცდენს მისი ენა, ყველას მოატყუებს); გამოუქნელი მოხვერი, ხარი - ფიცხი, მოურიდებელი;
- ემოციის ფიზიკური გამოვლინება: მწყერების გამორეკვა, ცემით ჭკუის სწავლება, სისულელეზე ხელის აღებინება;

- ცხოვრებით ტკბობა: ჭიის გახარება, სიამოვნებით ცხოვრება, კმაყოფილება, უდარდულობა.

ზმნური ფე-ზოონიმები მიუთითებენ:

- საგნის სენსორულ თვისებაზე: ყვაოთან მწერალად არის - მომეაყოლა (იტყვიან ღვინის შესახებ, რათა გამოხატონ მისი ნაკლოვანება);

- ვარცხნილობაზე: ყვაეის ბუდეს დაემსგავსება (თმის უწესრიგოდ აბურძგნა);

- ფორმაზე: უღუაშსე ბუხი აეცრება - გაბზეკილი აქვს უღუაში;

- მატერიალურ მდგომარეობაზე: კატაც ვერ გაძლებს მის ოჯახში, კუდამდე გატყავებული (ხელმოკლე, ღატაკი);

- ემოციურ მდგომარეობაზე: ბალნის აშეება - აღრენა, აღელვება, გაბრაზება; ბრჭყალების მალვა - უღმობელობა, გააფთორება, უბეში ჩიტი უხის - უხარია, ბედნიერია;

- ინტელექტუალურ თვისებაზე: კამეჩის რქაში ჯდომა;

- დროზე: ძაღლის ალიონზე ამღგარი - ძალზე ადრე ამღგარი;

- მორალურ თვისებაზე: სიძუნწე - რწილს გაატყავენს;

- თავდაუზოგველობა: თითზე შეწვა ქათმისა;

- ამპარტაუნობა: ყაეარზე კუდის გადება;

- მომხვეჭელობა: კლანჭის გამოკერა, კუდით დაბმა - წართმევა, მოტაცება, ხელში ჩაგდება, დაპატრონება;

ზმნური ფე-ზოონიმები ახდენენ ურთიერთმიმართების, სახელდობრ, როგორც კეთილგანწყობისა და ახლობლობის - ჩვენს მამალს თქვენს ეზოზე გაუვლია; ჩვენი ვირი თქვენს სანაცრეზე გაგორებულა; ჩვენი ვირი იმათ ბანზე გაგორებულა - (ერთმანეთის ახლობლები გაუმხდარვართ); ასევე ნათესაური კავშირის არარსებობის, სიშორის ნომინაციას:

თხა და ცხვარია ერთმანეთისათვის; ყვაევი ჩხიკვის მამიდა (არავეითარი ნათესაობა, ერთმანეთს არ ენათესავენებიან).

კომპარატიული ფე წარმოიქმნება სახოვანი შედარებების ბაზაზე. მაშასადამე, ამ ერთეულთა გენეტიკურ წყაროს წარმოადგენს ხატოვანი და არა კონკრეტული შედარება. ამითაა განპირობებული ის ფაქტი, რომ სახოვანი (არაფრაზეოლოგიური) შედარებები თავიანთი ფუნქციური და ლექსიკურ-სემანტიკური თვისებებით გაცილებით ახლოს დგას კომპარატიულ ფრაზეოლოგიზმებთან, ვიდრე კონკრეტულ (არასახოვან) შედარებებთან.

კომპარატიული ფეები ხასიათდება იმით, რომ მათში შედარებითი კომპონენტი – სახის მატარებელი – გამოდის, როგორც სუბიექტისათვის მინიჭებული ხარისხის ან ნიშნის ეტალონი, რის შედეგადაც ეს კომპონენტიცა და მასთან ერთად მთელი სიტყვათშეთანხმება იძენს განმაზოგადებელ მნიშვნელობას. ამ პროცესს თან ახლავს მოცემულ სიტყვათშეთანხმებათა შედარებითი მნიშვნელობის ნაწილობრივი (ძალიან იშვიათ შემთხვევებში - სრული) დაკარგვა. სწორედ ეს არის კომპარატიული ფეების პრინციპული განსხვავება სახოვანი არაფრაზეოლოგიური შედარებებისაგან. უკანასკნელნი, რაგინდ ექსპრესიულებიც უნდა იყვნენ, მაინც აღიქმებიან როგორც შედარებითი, თუმცა კი ხატოვანი მნიშვნელობის მქონე გამოთქმები. ეს, თავის მხრივ, აიხსნება იმით, რომ აღნიშნულ გამოთქმათა შედარებით კომპონენტს არ გააჩნია უნარი წარმოადგეს განმაზოგადებელი მნიშვნელობით, როგორც სუბიექტისათვის მინიჭებული ხარისხის ან ნიშნის ეტალონი.

უნდა აღინიშნოს, თუმცა, რომ „ეტალონიზაციის“ პროცესი, რომელსაც კომპარატიული ფეების წარმოქმნა მოსდევს, მიმდინარეობს არა ერთბაშად, არამედ მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, როგორც ლინგვისტური, ისე ექსტრალინგვისტური ფაქტორების დამოკიდებულებით. იმისათვის, რათა მოცემული სიტყვა წარმოადგენდეს რომელიმე

ნიშან-თვისების ეტალონს, ის უნდა მოიაზრებოდეს როგორც ასეთი მოსაუბრეთა ცნობიერებაში.

სახოვანი შედარებისას დასახელებულია ორივე შესაღარებელი საგანი. თავისთავად ცხადია, რომ ეს საგნები არ შეიძლება იყოს ერთი და იგივე, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში დარღვეული იქნებოდა შედარების ლოგიკური საფუძველი. აქედან გამომდინარეობს, რომ შესაღარებელ საგანთა (სუ-ლიერთა და უსულოთა) სხვადასხვაობა დამახასიათებელია ზოგადად შედარებებისათვის, როგორც არასახოვანების, ისე სახოვანებისათვის. თუმცა, უკანასკნელებში, და შესაბამისად, კომპარატიული ფე-ბში მას ხარისხობრივად განსხვავებული ხასიათი აქვს.

არასახოვანი შედარებების ლოგიკური სტრუქტურისთვის დამახასიათებელია ორი ცნობილი, თუმცა კი განსხვავებული საგნის (ფართო მნიშვნელობით) შედარება იგივეობრივად გააზრებული ნიშნის მიხედვით (ნიშანი = ნიშან -ს). ამიტომ როგორი საგნებიც უნდა შეედაროს - ერთგვაროვანი, ან სხვადასხვაგვარი, ისინი წარმოვიდგებიან თავიანთი კონკრეტული, პირდაპირი მნიშვნელობებით.

ხატოვანი (სახოვანი) შედარებებისა და კომპარატიული ფე-ბისათვის დამახასიათებელია ცნობილი საგნის შედარება ინდივიდუალურად ჩვენთვის ჩაცნობ საგანთან, რომელიც წარმოდგენილია არა კონკრეტული, პირდაპირი, არამედ ხატოვან-განმაზოგადებელი მნიშვნელობით.

არახატოვანი შედარებების არსებობის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს მათი რეალურობა. მართლაც, იმისათვის, რათა შესაღარებელ საგნებს შორის დამყარდეს იგივეობრივი ურთიერთობანი, მათი გამაერთიანებელი ნიშანი ერთნაირად გამოყენებულ უნდა იყოს ორივე ამ საგნის მიმართ.

არახატოვან, კონკრეტულ შედარებებში შესაღარებელი საგნები ლექსიკურ-სემანტიკურად საკმაოდ ახლოს უნდა იდგნენ ერთმანეთთან, რათა მათთვის რეალურად იყოს დამახასიათებელი ერთი საერთო ნიშან-თვისება. შესაღარებელ

საგანთა ამგვარი ურთიერთგანპირობებულობა, ბუნებრივია, მნიშვნელოვნად ზღუდავს მათ არსევანს. ეს კი იმაში გამოიხატება, რომ კონკრეტულ შედარებებში უპირატესად ხდება შედარება ერთგვარი საგნებისა, რომლებიც ერთ თემატურ ჯგუფს განეკუთვნებიან (ადამიანისა ადამიანთან, ცხოველისა ცხოველთან, ნივთიერებისა ნივთიერებასთან და ა.შ.), და გაცილებით იშვიათად - სხვადასხვაგვარი საგნებისა, რომლებიც სხვადასხვა თემატურ ჯგუფებს განეკუთვნებიან.

სხვაგვარ სურათს ვხედავთ კომპარატიულ ფე-ბთან. ეინაიდან მათში შესადარებელი საგნები არ ერთიანდებიან იგივეობრივი ნიშნით, მათ შორის, ბუნებრივია, დიდი ლექსიკურ-სემანტიკური განსხვავება არსებობს. ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ამ ერთეულთა უმეტესობაში შესადარებელი საგნები სხვადასხვა თემატურ ჯგუფებს განეკუთვნებიან.

კომპარატიულ ფე-თა დიდი უმეტესობა წარმოიქმნება მათი შეფასებითი კომპონენტების ლექსიკური მნიშვნელობების შესუსტების შედეგად. ესაა უნილატერალური ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც ხასიათდებიან იმით, რომ მათში დამოკიდებული (შედარებითი) კომპონენტი, რომელიც ხატის მატარებელია, მთლიანად არ კარგავს თავის საკუთარ მნიშვნელობას, ინარჩუნებს გარკვეულ აზრობრივ დამოკიდებულებას. ამის გამო ამგვარი კომპარატიული ფე-ბის შედარებითი მნიშვნელობა ამა თუ იმ ზომით იგრძნობა. მაგრამ რამდენადაც ამ ერთეულთა შედარებით კომპონენტში საგრძნობლად შესუსტებულია საგნობრიობის მნიშვნელობა, ისინი არ შეიძლება წარმოდგენდნენ ორი საგნის კონკრეტული შედარების საშუალებას მათი მსგავსების საფუძველზე.

რაც შეეხება კომპარატიული ფე-ს წამყვან, გარდაუქმნელ კომპონენტს, იგი წარმოდგენილია თავისი ერთ-ერთი უზუალური (სალექსიკონო) მნიშვნელობით. ეს მნიშვნელობა შეიძლება იყოს:

- პირდაპირი ძირითადი საწყისი (ამოსავალი): *rouge comme une écrevisse* – კიბოსავით წითელი.

- პირდაპირი წარმოებული: *sec comme une trigue* (სალაპ.) - ჯოხივით გამხდარი.

- გადატანიტი: *fauché comme les blés* (ხალხ.) - უკაპიკოდ დარჩენა.

ფუნქციურ-სემანტიკური მიმართებით ამ გვარის კომპარატიული ფე-თა შედარებითი კომპონენტისათვის დამახასიათებელია ექსპრესიულ-გამაძლიერებელი ფუნქცია. ეს კომპონენტი არ გამოხატავს ახალ მნიშვნელობას, არამედ მხოლოდ ახასიათებს შედარების პირველი წევრით აღნიშნულ ნიშან-თვისებას. მაგრამ რამდენადაც ამ დახასიათებას კომპარატიული ფე-თა განსხვავებულ სტრუქტურულ ტიპებში საკუთარი თავისებურებები გააჩნია, მიზანშეწონილია მისი ცალკე განხილვა.

ადიექტიური კომპარატიული ფე-ბი გამოხატავენ ზედსართავით აღნიშნული ნიშან-თვისების შეუდარებლად მაღალ (საგანგებო) ხარისხს. მათი შედარებითი ნაწილი ინტენსიურობის ზმნიშედების ფუნქციით არის წარმოდგენილი *très, fort...*

შედარებითი კომპონენტის ლექსიკური მნიშვნელობის შესუსტების შედეგად წარმოქმნილი ზმნური კომპარატიული ფე-ბი გამოხატავენ აგრეთვე წამყვანი წევრი-ზმნის მიერ აღნიშნული მოქმედების ინტენსივობის შეუდარებლად მაღალ ხარისხს. ამ შემთხვევაში შედარებითი ნაწილი წარმოდგენილია ზმნიშედების ფუნქციით.

ბშირად ამგვარი ფე-ბის კომპარატიული წევრი აერთიანებს გამაძლიერებელი მნიშვნელობის მქონე ორი ზმნიშედის ფუნქციებს, რაც მოწმობს აღნიშნული მოქმედების ინტენსივობის უფრო მაღალ ხარისხს.

სემანტიკური გარდაქმნის სხვა ფორმას კომპარატიულ ფე-ბში წარმოადგენს მეტაფორული გადააზრება (სხვაგვარად გაგება). ამ ფორმისას ფე-ს კომპონენტები კარგავს თავის საკუთარ მნიშვნელობას და იძენს ახალს, რის შედეგადაც მისი შედარებითი მნიშვნელობა ნაკლებად იგრძნობა. მოცე-

მუღი ტიპის შეთანხმებანი უმეტესად წარმოადგენს უნილ-ატერალურ ფრაზეოლოგიზმებს, უფრო იშვიათად კი - იდიომებს.

პირველ შემთხვევაში გადააზრებას (სხვაგვარად გაგებას) ჩვეულებრივ განიცდის ფრაზეოლოგიზმის კომპარატიული ნაწილი, მაშინ როდესაც მისი პირველი წევრი ინარჩუნებს თავის უზუალურ (პირდაპირ, წარმოებულ ან გადატანით) მნიშვნელობას. გადააზრება (სხვაგვარად გაგება) გამოიხატება იმით, რომ შედარებითი კომპონენტი ანიჭებს ზედსართავს ან ზმნას ახალ ხარისხობრივ დახასიათებას, გამოდის რა გარემოების ზმნიზედის ან ვითარების ზმნიზედის ფუნქციით.

კომპარატიული ტიპის ფრაზეოლოგიური ერთეულების-ზოონიმების შესწავლის საფუძველზე ფრანგულსა და ქართულ ენებში ისინი გავაერთიანეთ შემდეგ თემატურ ჯგუფებში:

ზმნური კომპარატიული ფრაზეოლოგიური ერთეულების თემატური კლასიფიკაცია ფრანგულ ენაში

1. ურთიერთდამოკიდებულება, ურთიერთგანწყობა - *s'accorder (s'entendre, être, vivre) comme un chien et le chat* - ისე მეგობრობენ, როგორც ძაღლი და კატა.

2. მტრული განწყობილება ვინმეს მიმართ - *guetter sa proie comme un chat guette la souris* - უდარაჯებს ნადავლს, როგორც კატა თაგვს) - ჩასაფრებულია.

3. წარმატებული შედეგი - *retomber comme un chat sur ses pattes* (კატასავით საკუთარ ფეხებზე დაცემა) - თავის დაძვრენა.

4. ფსიქო-ემოციური დამოკიდებულება - *s'acharner sur qch comme deux chiens sur un os* (ერთმანეთს ჭამენ, როგორც ძაღლები ძეგლის გამო) - ჩხუბობენ, ჭამენ ერთმანეთს. - *agir comme un chien fouetté* (გამათრახებული ძაღლივით მოქმედება,

იმოქმედო, როგორც გამათრახებული ძაღლი) - რაიმეს გაკეთება უხალისოდ.

5. ფიზიკური ანგარიშსწორება – battre qn comme un chien – ძაღლივით სცემო ვინმე.

6. ფიზიკური ზემოქმედება – courir comme un chien dératé – თაქედმოგლეჯილი გაქცევა.

7. სავალალო შედეგი – mourir comme un chien – ძაღლივით მარტოობაში სიკვდილი.

8. ურთიერთმიმართება – traiter qn comme un chien – უღმობლად, შეუბრალებლად მოექცე ვინმეს.

9. ფიზიკური ანგარიშსწორება – tuer qn comme un chien – ვინმეს ჩაძაღლება.

10. გულგრილობა (შინაგანი თვისება) – s'en soucier comme un chien d'une botte de rose (ისე ედარდება, როგორც ძაღლს ყვავილის თაიგული) - ისე ედარდება, როგორც შარშანდელი თოვლი.

11. ინტელექტუალური თვისება (ფიზიკური მოქმედება) – pleurer comme une vache (comme un veau) – დაჭრილი ხარივით ბღავილი.

12. ინტელექტუალური თვისება (ინტელექტ. შეფასება) – il est sorcier comme une vache (ის ძროხასავით გრძნეულია, ჯადოქარია) - დიდი ნიჭის პატრონი არ არის, დიდი ჭკუის პატრონი არ არის.

13. ინტელექტუალური შეფასება (შინაგანი თვისება) – aller comme un tablier à une vache (ისე უხდება, როგორც ძროხას წინსაფარი) - ისე უხდება, როგორც ვირს უნაგირი, უგემოვნო.

14. ბუნების მოვლენა – il fait noir comme dans la gueule d'un loup – უკუნი რამე.

15. მორალური თვისება – manger comme un loup – ხარბად მივარდნა, დაეწაფა, სიხარბე.

16. ფიზიკური მდგომარეობა – être enrhumé comme un loup (ისეთი სურდო აქვს, როგორც მგელს) - ძალიან გაციებულია.

17. ადამიანის გარეგნული იერი – être fait comme un meneur d'ours (დათვების წინამძღოლივითაა) - უსუფთაოდ და ცუდად ნაცმული.

18. შინაგანი თვისება – vivre comme un ours (დათვივით ცხოვრება) – კარნაქტილობა.

19. ფიზიკური მოქმედება – travailler, piocher comme un boeuf (ხარივით მუშაობა) - ბევრი შრომა.

20. ფიზიკური მდგომარეობა – saigner comme un boeuf (cela saigne comme un boeuf) – (სისხლი მოსდის როგორც ხარს, ხარივით სისხლისგან იცლება) - სისხლი თქრიალით მოსდის.

21. ფიზიკური მდგომარეობა – souffler comme un boeuf (ხარივით ქმინავს) – ქშენა, ქოშინი.

22. სენსორული თვისება – manger comme un boeuf (comme un ogre, comme un tigre, comme un loup) – ჭამა ოთხი კაცის ოდენა, გაუმადვრობა.

23. შინაგანი თვისება – avoir les yeux ouverts comme un lièvre (კურდრელივით თვალით) - თვალფხიზლად ყოფნა.

24. მორალური თვისება – courir comme un lièvre (კურდრელივით გაქცევა) – კურდღელივით მოკურცხლა, სიმსდალე.

25. მორალურ-ინტელექტუალური თვისება – glisser comme un serpent (გველივით მოსრიალე) - se glisser comme un couleuvre (ანკარასავით მოსრიალე) - არასაიმედო, მერყევი, საეჭვო ადამიანი.

26. ფიზიკური ნაკლი – marcher comme un canard (comme les écrevisses, comme la mule) - (იხვივით, კიბორჩხადასავით სიარული) - ბაჯბაჯი.

27. გარეგნული ინტელექტუალური შეფასება – aller comme un pardessus à un canard (ისე უხდება, როგორც პალტო იხვს) - ისე უხდება, როგორც ვირს კუდზე ბაფთა.

28. ფსიქო-ფიზიკური თვისება – bavarder (jacasser, jaser) – comme une pie (კაჭკაჭივით ყბედობა) „-----“, comme un merle (შაშვივით ლაქლაქი) – ყბედობა, ლაქლაქი.

29. სასურველი შედეგი – retomber comme un chat sur ses pattes (ხელახლა თათებზე დადგომა კატასავით) - მიიმე მდგომარეობიდან თავის დაღწევა.

30. მატერიალური მდგომარეობა – être chargé d'argent comme un crapaud de plumes (დატვირთული ფულით, როგორც გომბეშო ბუმბულით) - ცარიელ-ტარიელი, ჯიბეგამოფხეკილი.

31. გულგრილობა – être (glisser) comme l'eau sur les plumes d'un canard (სრიალებს, როგორც წყალი იხვის ფრთებზე) - არაფრად მიიჩნია, არაფრად აგდებს.

32. ფიზიკური მოქმედება – sauter comme un crapaud – (გომბეშოსავით ხტომა) - მოუქნელად, უშნოდ, ტლანქად ხტომა.

33. მორალური თვისება – être peau et chemise (როგორც ტყავი/კანი და პერანგი) - განუყრელი ძეგობრობა, ერთგულება.

34. ფსიქო-ფიზიკური მდგომარეობა – être comme un poisson hors de l'eau – თავს ისე გრძნობს, როგორც თევზი ქვიშაზე.

35. პედონისტური შეფასება – être là comme rat en paille (როგორც ვირთხა წალაში) - უდარდელად ცხოვრება.

36. პედონისტური შეფასება – être (vivre) comme un coq sur son fumier (ცხოვრობს, როგორც მამალი თავის ნაკელზე) - გალაღებული ცხოვრება.

37. შედეგის მიღება – accoucher d'une souris (თაგვის გაჩენა, დაბადება) - ხანგრძლივი ძალისხმევის შემდეგ არასასურველი, უმნიშვნელო შედეგების მიღება.

ზედსართაული კომპარაციული ტიპის ფრაზეოლოგიური ერთეულების თემატური კლასიფიკაცია

1. გარეგნული იერი – Maigre comme un chat de gouttière, comme un chien fou (შინაური სახლის კატასავით გამხდარი) - გაძვალტყავებული (ესთეტური შეფასება).

2. პარამეტრული დახასიათება – mince comme la langue d'un chat (კატის ენასავით წვრილი) - ძალიან წვრილი (საგნის ზომა).

3. გემოთმოყვარეობა – friand comme un chat – სუსნია, მსუნაგი, ტკბილეულის მოყვარული.

4. მორალური თვისება – ingrat comme les chats (კატასავით უმადური) - დაუნახაყი, უაღრესად, უკიდურესად უმადური. (მორალურ-ეთიკური შეფასება).

5. ფიზიკური ნაკლი – droit comme la jambe d'un chien (ძალის ფეხივით სწორი) - მოღრეცილი (ესთეტიკური შეფასება).

6. ფიზიკური მდგომარეობა – malade comme un chien (ძალლივით ავადმყოფი) - მძიმე ავადმყოფი.

7. სულიერი მდგომარეობა – malheureux comme un chien qui se noie (უბედური ძალლივით, რომელიც იხრჩობა) – ბედკრული, ბედშავი ადამიანი.

8. ინტელექტუალური თვისება – bête comme un jeune chien (ახალგაზრდა ძალლივით სულელი, შტერი) - თავქარიანი.

9. სენსორული თვისება – roux comme une vache (ძროხასავით წითური) - კაშკაშა, ხასხასა წითელი, წითური (საგნის ფერი).

10. შინაგანი თვისება – entêté comme un âne (comme une mule, comme un mulet) – (ვირივით, ჭაკი ჯორივით, ჯორივით ჯიუტი) - ჯიუტი.

11. ინტელექტუალური თვისება – bête comme un âne (ვირივით ყუყუნი, შტერი) - ყუყუნი, შტერი.

12. ემოციური მდგომარეობა – méchant comme un âne rouge (წითელი ვირივით განრისხებული) - გაავეებული, გაცოფებული.

13. შინაგანი-ფიზიკური მდგომარეობა – fort comme un boeuf (ხარივით ძლიერი) - ხარივით ძლიერი.

14. ინტელექტუალური თვისება – lourd comme un boeuf (ხარივით მძიმე) – გონებაჩლუნგი, გონებაშეზღუდული.

15. შინაგანი თვისება – doux comme un agneau (un mouton) – (კრავივით, ცხვარივით მშვიდი) - ბატკანივით წყნარი, თვინიერი.

16. შინაგანი თვისება – doux et crédule comme un mouton (ცხვარივით) - ცხვარივით თვინიერი, მორჩილი და მიმდობი.

17. მორალური თვისება – peureux comme un lièvre (კურდღელივით მშიშარა) - მშიშარა, მსდალი.

18. სენსორული შეფასება – noir comme un corbeau (comme une taupe, comme un gcai (ყვავივით, თხუნელასავით, ჩხიკვივით) შავი - შავზე შავი, შავტუხა.

19. შინაგანი თვისება – sobre comme un chameau (ზომიერი, აქლემივით თავშეკაებული) - ზომიერი, თავშეკაებული (ჭამა-სმაში).

20. მორალური თვისება – glorieux comme un paon (ფარშევანგივით მედიდური) – ამპარტაყანი, გაბღენძილი, გაფხორილი, საკუთარ თავზე დიდი წარმოდგენის ქონა.

21. პარამეტრული დახასიათება – léger comme un papillon (პეპელასავით მსუბუქი) - მსუბუქი.

22. ფსიქიკური მდგომარეობა – triste comme un hibou (ბუსავით მოღუშული) - დაღონებული, მოღუშული, ამრეზილი, მოწყენილი.

23. შინაგანი თვისება – jaloux comme un tigre (ვეფხვივით ეჭვიანი) – ოტელოსავით ეჭვიანი.

24. ინტელექტუალური თვისება – bête comme un âne (comme une carpe, comme un dindon, comme une grenouille, comme une oie, comme hareng saur) - (ვირივით, კობრივით, ინდაურივით, ბაყაყივით, ბატივით, ბოლში გამოყვანილი ქაშაყივით სულელი) - ბატისტვინა, სულელი.

25. მორალური თვისება – pur comme une oie (ბატივით სუფთა) - უმწიკელო, სუფთა.

26. მატერიალური მდგომარეობა – être là comme rat en paille (როგორც ვირთხა ჩალაში) - უდარდელად ცხოვრება.

27. მატერიალური მდგომარეობა (ჰედონისტური შეფასება) – être (vivre) comme un coq sur son fumier (ცხოვრობს, როგორც მამალი საკუთარ ნაკელზე) - გალალბებულად ცხოვრება.

28. ფსიქო-ფიზიკური მდგომარეობა – ivre comme un porc (ღორივით მოურალი) - გაღეშილი, მთვრალი.

29. შინაგანი-ფიზიკური თვისება – vif comme une potée de souris (ცქვიტი, როგორც თაგვების ხროყა) - ცქვიტი, ფეხმარდი, ანცი.

კომპარატიული ტიპის ფე-ზოონიმები თავიანთი ნომინაციური ფუნქციების მიხედვით ქართულ ენაში გავაერთიანეთ შემდეგ თემატურ ჯგუფებში:

- ფსიქიკური მდგომარეობა:

ა) მარტოსული: ტოროლა ჩიტვიით დარჩა; ლოკოკინასავით ჩაძერა დუმილის ნაჭუჭში („კურდღელი“ 92).

ბ) ბედისაგან განწირული: თევზივით ნაპირზე გარიყული ნაადამიანევი სულს ძლივსდა ჰდაფავდა და წყალწაღებულ თავს უიმედო იმედით ინუგეშებდა („ჯაყოს ხიზნები“ 92).

გ) იმედგაცრუება: ასი წლის ფრთამოტეხილი ყორანივით შემოვიდა, დინჯად დაეშვა ტახტზე და დინჯადვე დასახავდა („არსენა მარაბდელი“ 399).

- აფექტური მდგომარეობა:

ჭიანჭველანაჭამ დათვივით ბუტბუტებს - მეტად გამწარებული, გაანჩხლებული; მამლის ბიბილოსავით გაწითლებულმა როსტომმა თავი ჩაღუნა და ენა დაჰკარგა („არსენა მარაბდელი“ 220).

- სულიერი მდგომარეობა:

განწირული მოზვერივით აბღავლდა („თეთრი საყელო“ 222); ლოქო თვალეზზე მღვრიე ღიბრი ჰქონდა გადაკრული და აღმეჯილ სახეზე ჟანგის ფერი ედო („არსენა მარაბდელი“ 323).

- გარეგნული იერი:
შაჟი დედალივით გაკეთდა - ფერ-ხორცი მოემატა, ძალზე გასუქდა.
- ფიზიკური მდგომარეობა:
სუკეებივით მძორ-ლუშით დამძღარ-დარინდებულები.
- პარამეტრული დახასიათება:
ჯორის კუდივით არც გრძელდება, არც მოკლდება - სულ ერთი ზომისაა.
- ხასიათის გარეგანი გამოვლინება:
„მამალი ინდაურივით იბერება“ - თავი მოსწონს, თავის გამოსენა უნდა, გამოსანი კი არაფერი აქვს; „მამალივით იბღინძება“ (მამალი შინაურ ცხოველებში ცნობილია, როგორც თავმომწონე, მედიდური, ჩხუბის მოყვარული ფრინველი) - თავმომწონედ დადის, მედიდურობს, „სამგლე გოჭოვით ატყდომა“ - განსაცდელს პირდაპირ უყვარდება პირში, თავის ძალით ჩაგდება ხიფათში, თავის გაუფრთხილებლობა.
- მორალური და შინაგანი თვისება:
მომხეჭველობა, გამომძალველობა - კვაჭი ობობასავით ზის ერთ ქალაქში („კვაჭი კვაჭანტირაძე, 76); გამახვილებული ინტუიცია: მარაბდელს თავის ძალზე უფრო მეტად მჭრელი გუმანი ჰქონდა და სისხლიან ამბავს ჰაერთან ერთად ისუნთქავდა ხოლმე („არსენა მარაბდელი“ 336). გულიზმი: „გამოშვებული ხარივითაა“ (ადამიანი, რომელიც ცდილობს სხვამ იზრუნოს მისთვის, მისი გამოსაგლეჯი ნარი სხვისი ხელით იქნეს მოგლეჯილი).
- ფერი და ფორმა:
კნეინები აივანზე გამოლაგდნენ და მტრედებივით დალაგდნენ („არსენა მარაბდელი“ 107).
- შეუსაბამობა:
ისე იჯდა იმ წოხაში, როგორც თავი ქურქში („არსენა მარაბდელი“ 225).

- შინაგანი ფიზიკური თვისებები:

ვაუი ვიყავ გუელსვადი, რკალისაგან ჩამოსხმული, ფოცხვერით მარდი, კატასავით მოქნილი, მგელივით შეუპოვარი („გივი შადური, 203); ისინიც ზანტი ბატებივით გაჩანაღდნენ („არსენა მარაბდელი, 320).

- ხდომილება:

ბზობის ყვაევით გაქრა - არავინ იცის, სად წავიდა, გაუჩინარდა; ერთი ომი დასრულდა, სამაგიეროდ შინაური დაიწყო - პირველზე ასჯერ უფრო კაპასი, მწარე და სასტიკი, რატომღაც ჩვენი ძველი ქვეყანა ბუმბუდლივით ააბორიადა, სისხლით წაღეკა და ჩაღერივით შაჰფანტა („გივი შადური“ 267).

- კინეტიკური ტიპის კომპარატივები:

ზოონიმები, რომლებიც მიუთითებენ: ა) სისწრაფესა და სიძლიერეზე: არწივის ფრთებივით მოაქეს კანჭას ფეხები და მერცხალივით გადადის ტოლების თავებზე („მდეუარი“ 21); ბ) ამპარტავენობაზე: გაიშოტება, კოდალა ცხვირს ცას მიაბჯენს და აღიღინდება („დამპატიე“ 151); გ) მრისხანებაზე: ეს თვალები – მჭრელი, მწვავე და მომწვანო თვალები გველის ათასი წიწილასავით მომესია, მომებურა და სული სიცივით ამივსო („გივი შადური“ 250); ისე გააელვა მიმინოსებური თვალები, თითქოს ელიზბარი იქ მდგარიყო და მართლა იმის მოსაკლავად გაეწიოს („არსენა მარაბდელი“ 201); გაშეშებული და ჩოხაშემოგლეჯილი გაცოფებული კამეჩის თვალებით პბურღავდა მაიორს („არსენა მარაბდელი“).

დასკენა

ფე-ზოონიმებისა და ანიმალური სომატიზმების კვლევაში ფრანგულსა და ქართულ ენებში დაგვანახა, რომ იდიომები ცხოველთა სამყაროდან ყველაზე უფრო ნათლად ხსნიან ექსპრესიულობის წარმოქმნის მექანიზმს შინაგანი ფორმის მეშვეობით. ანთროპომორფული წარმოდგენა ცხოველებზე თავისი ბუნებით ემოციურია, შეიცავს შეფასების რიგ სპეციალურ მოდულებს.

სამყაროს ენობრივ სურათში ლინგვოკრეაციული აზროვნება ერთ სიბრტყეზე აყენებს ადამიანს და ცხოველს, ამასთან იყენებს ერთსა და იმავე ლექსიკურ საშუალებებს ცხოველის ქცევისა და ადამიანის შინაგანი სამყაროს ან მისი ქცევის ემოციური მახასიათებლის აღწერისათვის.

ლინგვოკრეაციული აზროვნების გარეშე წარმოუდგენელი იქნებოდა მეორადი ნომინაცია; მათ შორის იდიომათწარმოქმნა, როგორც ხატოვნებით და „ფანტაზიის აღმაფრენით“ ენათშემოქმედების ყველაზე უფრო ნათელი ხერხი.

ცხოველთა სამყაროს ენობრივი სურათის კვლევისას ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა „ანიმალური სომატიზმების“, სისტემა („queue“-კუდი, „aile“-ფრთა, „bec“-ნისკარტი, „patte“-თათი, „gueule“-ხახა, „peau“-ტყავი, „poil“-ბეწვი; ქართულში - „კუდი“, „ფრთა“, „დრუნჩი“ (დინგი), „მუხლი“ (მგლის მუხლი), „ყბა“, (ძაღლის ყბა).

ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული იდიომები თავიანთი ცოცხალი შინაგანი ფორმით მიუთითებენ: ა) სამყაროსადმი ირეალურ დამოკიდებულებაზე: *chercher un mouton à cinq pattes* (ეძებო ხუთფეხიანი ცხვარი) - ეძებო შეუძლებელი; ბ) ადამიანის უნარზე, გააკეთოს შეუძლებელი: *mettre un grain de sel sur la queue d'un moineau* (ბელურის კუდზე მარილის მოყრა) - რწყილის გაწვრთნა, განსწავლა; გ) ფუჭტოცნებებსა და დაპირებებზე: *donner un canard à moitié* (ფე-ზოონიმი) - (იხვის ნახევრად გაყიდვა) - ოქროს კოშკების აგება;

იდიომებისათვის პროტოტიპული სიტუაციის შემადგენლობაში „ანიმალური სომატიზმების“ გააზრებისას ენობრივი ცნობიერება ითვალისწინებს მათ ონტოლოგიურ მახასიათებლებს, (ცხოველთა სხეულის ნაწილების (კუდი, ფრთა, ბრტყალი, ნისკარტი, თათი, ხახა) მდგომარეობა განსაზღვრავს ცხოველთა პოზას, როგორც სიმბოლური ხატოვნების წყაროს. ასე, მაგალითად, „avoir un fil à la patte“ (თათზე ბაწარგამობქელი) - ხელფეხშეკრული, გულისხმობს როგორც მოქმედების თავისუფლების შეზღუდვას, ასევე ემოციურ, სულიერ მდგომარეობას, კერძოდ, შეყვარებულ ადამიანს.

“Rester le bec dans l'eau“ (ნისკარტით წყალში დარჩენა) - ამოა ლოდინს ნიშნავს და იმედგაცრუებაზე მიაანიშნებს, ხოლო „queue en trompe“ (ხორთუმისებრი კუდი) - ცხენის კუდი, ადამიანის ქამელეონური თვისების სიმბოლოდ წარმოგვიდგა: საიდანაც ქარი დაუბერავს, იქეთ იხრება.

სიმქელირებასა და ფარისეველობასთან ასოცირდება „ანიმალური სომატიზმები“, „patte“-თათი და „peau“-ტყავი: *chausser la patte de ...* (სხვისი ტყავის გადაკერა, გადაცმა), *patte du chat* (კატის თათი) - თავის მოწვენება, მლიქვნელობა; მზრუნველობის (*être sous l'aile de qn*) - ვინმეს ფრთებქვეშ ყოფნა, საფრთხისაგან თავდაცვის (*mettre la tête sous l'aile* - თავის დადება ფრთის ქვეშ), აღფრთოვანების (*donner des ailes à qn* - ფრთების მიცემა) და საკუთარი ძაღლონის გამოცდის (*essayer ses ailes* - საკუთარი ფრთების გამოცდა) - სიმბოლოდ წარმოგვიდგა „aile“ - ფრთა ზემოთ მოყვანილ მაგალითებში.

აღსანიშნავია, რომ „peau“(ტყავი) მოიაზრება როგორც უარყოფითი, ასევე დადებითი კინოტაციური მნიშვნელობით: თუ იდიომში „*vouloir la peau de qn*“ (ვინმეს მსგავსი ტყავის ნდობა) - ვინმეს დაღუპვის სურვილი - მძაფრი აგრესია გამოიკვეთა, იგივე „peau“ (ტყავი) სხვა იდიომებში თავგანწირვასა და საქმისადმი ერთგულებაზე, სიყვარულზე მიუთითებს: *se faire trouer la peau* (საკუთარი ტყავის გახვრეტინება) - საკუთარ ტყავს, საკუთარ სიცოცხლეს არ უფრთხილდება,

თავს არ ზოგავს; avoir qch dans la peau (რაიმეს ქონა ტყავში) - სისხლში აქვს, უყვარს.

საინტერესო შედეგები მოგვცეს „ანიმალური სომატიზმებმა“ სუბსტანტივებით „gueule“ და „bec“ (ხახა, ნისკარტი). აღმოჩნდა, რომ მათ არქისემებსა და დიფერენციალურ სემებს მეტაფორული გადაასრების საფუძველზე შეენაცვლნენ სხვა არქისემები და დიფერენციალური სემები, რასაც მოყვა დენოტატის შეცვლა და იდიომთა სიგნიფიკატური მნიშვნელობის სრული განახლება: „avoir le bec bien affilé“ (მჭრელი ნისკარტის ქონა) - ენაწარე, ენაგესლიანი: არქისემა - ენა, დიფერენციალური სემა - პიროვნების თვისება; „Se refaire le bec“ (ნისკარტის გაკეთება) - მუცლის ამოძღომა; არქისემა - პირი, დიფერენციალური სემა - მუცელი. „Fermer (boucler, clore) le bec“ - ენა მუცელში ჩააგდებინა, ხმა ჩააწყვეტინა:

არქისემა - ენა, დიფერენციალური სემა - ხმა.

„Tenir le bec hors de l'eau“ (ნისკარტით წყლის ზევით) - სულით არდაცემა, სქელის სიძლიერე;

არქისემა - სული, დიფერენციალური სემა - პიროვნების თვისება.

„Gueule ferrée“ (მოკალული ხახა) - მოკალული კუჭის ქონა: არქისემა - ხახა, დიფერენციალური სემა - კუჭი;

„Etre porte sur la gueule“ (პირის პატივის მოყვარული) - აემუცელა, ღორმუცელა: არქისემა - პირი, დიფერენციალური სემა - მუცელი.

„Gueule d'amour“ (საყვარელი დინგი. დრუნხი) - პირმშენიერი: არქისემა - დინგი, დრუნხი, დიფერენციალური სემა - გარეგნული პორტრეტი.

არანაკლებ პროდუქტიული აღმოჩნდა ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული იდიომებისა და „ანიმალური სომატიზმების“ კვლევა ქართულ ენაში, სადაც ნათლად გამოიკვეთა მათი ექსპრესიულობა და ემოციური მოდუსი. როგორც ფრანგულ, ასევე ქართულ ენაშიც რეალიამ „კუდი“ წარმოგვიდგინა იდიომთა სპექტრი: ცხოველის პოზა „კუდის ამო-

ძეება“ ასოცირდება გაწვილებულ, შერცხეენილ ადამიანთან და მის ღამარცხებულ გაქცევასთან, „კუდი ყავარზე აქვს გადებული“ - ამპარტაუნობასა და კულაბსიკობასთან, „კუდის გამობრა“ - გაზუიადებასთან და სხე.

თუ იდიოში „ფრთების გამოსხმა“ და „ფრთების გაშლა“ აღტაცებისა და გაძლიერების მიმანიშნებელია, მისი ანტონიში - „ფრთების მოკეცვა (შეკეცვა)“ პირიქით, მოქმედების შეზღუდვად და საყალბო შედეგად მოიაზრება: „ჭიანჭველას ფრთები გამოუვიდა“ - დაიღუპა, ევრაფერი უშველის.

იდიოშების მოტივირებას საფუძვლად უდევს არა მარტო მეტყველების ხატოვანი სახეები, არამედ სხვა საშუალებებიც, რომლებიც პირდაპირ არ არიან დაკავშირებული ხატოვან გადააზრებასთან; ერთ-ერთი ასეთი საშუალებათაგანია სიმბოლიზაცია.

ცხოველთა სამყაროს ამსახველი „კინეტიკური იდიომატიკის“ შესწავლით, რომლის მოტივირებას საფუძვლად უდევს, ერთი მხრივ, უესტის აღწერა, ხოლო მეორე მხრივ - შინაგანი ორგანოებისა და სხეულის ნაწილების რეაქცია გარე სამეტყველო და არასამეტყველო გამღიზიანებლებზე, ფართოდ გაიშალა მეტაფორიზაციისა და სიმბოლიზაციის (ენობრივი სიმბოლიკის) პროცესი ფრანგულ და ქართულ ენებში.

გამოხატავენ რა საკუთარ შეგრძნებებს, ადამიანები არ მიიჩნევენ თავის ორგანიზმს ერთგვარ მანქანად, რომელიც თავისი ფუნქციის „მე“-დან აბსტრაჰირდება. ამიტომაც, ლაპარაკობენ რა საკუთარ თავზე, ისინი ცალ-ცალკე ორგანოებს იმ ფუნქციებს კი არ მიაწერენ, რომლებსაც ისინი ასრულებენ, არამედ გარკვეული დოზით იმ მოქმედებებს, რომელთაც თვითონ მიაკუთვნებენ.

ფრანგულ ენაში გამოიკვეთა როგორც ჟესტების - donner du bec et de l'aile (de l'ongle) - (ნისკარტით, ფრთით / ბრჭყალებით ბრძოლა) - კბილებით თავის დაცვა; faire des patte d'araignée (ობობას საცეცების გაკეთება) - ღიტინი, ღუტუნნი, ასევე მიმიკის - pincer le bec - ტუნების მოპრუწვა, გაბუტვა,

avoir le bec travers – სახე მოედრიცა საფუძველზე მოტივირებული იდიომები.

ფრანგულისაგან განსხვავებით ქართულში „კინეტიკური ფრაზეოლოგია“ წარმოდგენილია მხოლოდ ექსტრემის საფუძველზე მოტივირებული იდიომებით: „კულში ხელის წაქლება“ - დამორჩილება, დაეუფლება, „კედით დაბმა“ - მძიმე სასჯელის სიმბოლო, „კლანჭის გამოკერა“ - მოტაცება, ხელში ჩაგდება; „თითზე შეწეა ქათმისა“ - თავდაუზოგველობის სიმბოლო, „კედის აწევა“ - შევლა-დახმარების სიმბოლო.

სამყაროს დეონტიკური სურათი, არსებული ენის მატარებლის ცნობიერებაში, შედგება ქცევის ნორმების „იერარქიისაგან“: ისინი წარმოადგენენ თავდაპირველადვე ონტოლოგიურად ასახულ ცდას, ნაწილობრივ დამკვიდრებულს სამყაროს ენობრივ სურათში, რომელიც შეესიტყვისება შინაარსს „აკრძალულია“, „არ არის ნებადართული“.

ქცევის აღმნიშვნელი იდიომები (ჩვენს შემთხვევაში ფეზოონიმები) ძირითადად იხმარება არა ქცევის აღწერის მიზნით და ჩვეულებრივ, გამოიყენება კონფლიქტური სიტუაციებით, საძრახისი საქციელით გამოწვეული მდგომარეობის, ყველა სახის არასასიკეთო საქმის ვითარებისადმი (სიცრუე, ცილისწამება, მუქარა, ფიზიკური ანგარიშსწორება) დამოკიდებულების გამოსახატავად.

ფრაზეოლოგიურ, ისევე, როგორც ლექსიკურ ერთეულთა, უმრავლესობა აფიქსირებს ნორმიდან გადახრას, რაც ექვემდებარება უარყოფით ან რაციონალურ და ემოციურ კლასიფიკაციას. ნორმასთან შესაბამისობა განიხილება როგორც გადახრა ჩვეული მდგომარეობიდან და მკვიდრდება იდიომების სემანტიკაში. ნორმასთან შესატყვისობას თან ახლავს დადებითი რაციონალური და ემოციური შეფასება. ეს უკანასკნელი პირდაპირ კავშირშია იდიომების შინაგან ფორმასთან, რაც ენის მატარებლის ცნობიერებაში იწვევს რომელიმე ტიპიზირებული სიტუაციის და მასთან დაკავშირებული ასოციაციების სურათს, რომლებშიც დევს დადებითი ან უარყოფითი ემოციური შეფასება.

ენობრივი პიროვნების ნორმატიული კანონი წარმოდგენილია ფე-ზოონიმებში, მათ სემანტიკაში, რომლებიც ასახავენ სუბიექტის უარყოფით თვისებებს. სოციონორმატიული კულტურისაგან განსხვავებით, რომელიც არეგულირებს ინდივიდების ქცევას, ნორმატიულ მითითებებს, იმპლიციტურად ასახულს იდიომებში, აქვთ განსოგადებული მნიშვნელობა და მიმართული არიან მოცემული კულტურის წარმომადგენლისაკენ - „ადამიანისაკენ“, ზოგადად.

შეფასების ფუნქციონალურ-სემანტიკური თვალსაზრისით ჩვენს მიერ შესწავლილი ფე-ზოონიმები ფრანგულ ენაში დაჯგუფდა შემდეგნაირად:

ა) მორალურ-ეთიკური შეფასება - ანგარება: vendre qch crins et queue (გაყიდო ძუა და კუდი) - ყველაფერში ხეირის ნახვა, გამოორჩენა; ეგოიზმი: se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu (კატის თათის გამოყენება ცეცხლიდან წაბლის ამოსაღებად) - სხვისი ხელით ნარის გლეჯა; ღალატი: vendre la poule au renard (მიყიდო ქათამი მელას) - ზურგში დანის ჩართვა; სამაგიეროს მიზღვა, ანგარიშსწორება: avoir la peau de qn (ვინმეს ტყავის ქონა) - მოკვლა; უკიდურესი სიძუნწე: il écorcherait un pou pour avoir sa peau (რწყილსაც კი გაატყავებს იმისათვის, რომ მისი ტყავი დაისაკუთროს) - პურძვირი, უძუნწესი ადამიანი და სხვ.

ბ) მორალურ-ინტელექტუალური შეფასება - თავდაჯერებულობა: avoir un aplomb boeuf (ხარის ფახის, რიხის ქონა) - მეტისმეტად დარწმუნებული საკუთარ თავში; ვინმეს გაცურება, ეშმაკობა: faire l'âne pour avoir du bran (ქატოს მოპოვებისათვის თავის ვირად მოჩვენება) - თავის სულელად მოჩვენებით სხვისი გაცურება; თავის ჭკუაზე ტარება: sous la patte de qn (ვინმეს ყოლა თათებში) - ლენაქის ყურზე ჰყავს გამობმული და სხვ.

გ) ინტელექტუალური შეფასება - სიბრიყვე: il est sorcier comme une vache (ის ძროხასავით გრძნეულია) - დიდი ჭკუის პატრონი არ არის; დაბნეულობა: chercher son âne quand on est

dessus (ეძებო ვირი, როცა თავად ზიხარ ვირზე) - ეძებო ის, რაც ცხვირწინ გვაქვს.

დ) ჰელონისტური შეფასება - უდარდელობა, გუელგრილობა: être là comme rat en paille (როგორც ვირთხა ჩაღაში) - უდარდელად ცხოვრება;

ე) ჰტილიტარული შეფასება - უსარგებლო საქმის კეთება: trainer sa peau (საკუთარი ტყავის თრევა) - უსაქმოდ ხეჭიალი.

ფრანგულისაგან განსხვავებით ქართულ ენაში ქცევის აღმნიშვნელი ფე-ზოონიმები გაერთიანდნენ მხოლოდ მორალურ-ეთიკური შეფასების ზონაში ნიშნით <<>> (უარყოფითი შეფასება): „ობობას ქსელის გაბმა“ - ხელში ჩაგდება ეშმაკობითა და გაიძვერობით: „კუდის ქნევა“ - თვალთმაქცობა, „მგლის თვალზე დანახვა“ - ათვალისწუნება; „ბუზების ყლაპვა“ - სიზარმაცე, უსაქმურობა; „ჯორზე შეჯდა“ - გაჯიუტება, ახირება; „თხები აუშვა“ - გაკადნიერება, გათაყხედება; „ზურგზე ტყავის აძრობა“ - საშინლად ცემა; „გველი შემიწვა“ - ადამიანის გაწირვა; „გველის კბენა“ - ვისიმე უზომოდ გამწარება; „რწყილს ატყავენ“ - სიძუნწე;

გამონაკლისის სახით გამოიყო: მორალურ-ინტელექტუალური შეფასება: „კუდის გამობმა“ - შეთხზვა, გამოგონება;

ჰელონისტური შეფასება: „ჭიის გახარება“ - განცხრომით ცხოვრება, უდარდელობა (ეგოისტური დამოკიდებულება).

ემოციური მოდალობა, დაფუძნებული მოლაპარაკის სამყაროს სურათთან დაკავშირებულ შინაგან ფორმაზე, იდიომების სემანტიკის ისეთი კომპონენტია, რომელიც ხელს უწყობს გამონათქვამის ექსპრესიული ეფექტის შექმნას. „ქცევის“ აღმნიშვნელი იდიომების სემანტიკური სტრუქტურა უფრო რთულია: მათში რაციონალურ შეფასებას ექვემდებარება დეონტიკური მოდალობა, რომელიც მიუთითებს X-ის ქცევის შესაბამისობა/შეუსაბამისობაზე მოცემულ სოციალურ მიღებულ ნორმებთან და გამოხატულია შესატყვისი აქსიოლოგიური პრედიკატებით „კარგია“/„ცუდია“.

შეფასების ემოციური მოდალობის სემანტიკის შესწავლის ყველაზე უფრო ბუნებრივ საშუალებას მის მიერ წარმოქმნილი გრძნობა-დამოკიდებულების, როგორც ფსიქიკური უნივერსალიების განხილვა წარმოადგენს. მათ ამ დამოკიდებულების ექსტენსიონალის ფორმა გააჩნიათ, შეიცავენ მთელ ურთიერთმოქმედ ცვლადებს, მათ შორის სუბიექტს, ობიექტს, დამოკიდებულების ხასიათს. ადგილს, დროს და მისი გამოხატვის საშუალებებს, სუბიექტისა და ობიექტის სოციალურ როლებს (თუ ობიექტი წარმოადგენს პირს) და ა.შ.

ჩვენ სხვადასხვა სახის შეფასების ემოციური დამოკიდებულების (შედ) ექსტენციონალს უარყოფითი შეფასების ემოციური დამოკიდებულების კონტინიუმის ფარგლებში, როგორც სამყაროში არსებულ უნივერსალურ სიტუაციებს (ეითარებას) განვიხილავთ, რომელიც სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაგვარად ნაწილდება. კონკრეტული ენები კოდიფიცირებას ახდენენ და როგორც დისკრეტული რაობანი, თავისი ბუნებით ერთიანი და არადისკრეტული სინამდვილის განსხვავებულ თვისებებს წარმოადგენენ.

ჩვენს მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგად ფრანგულ ენაში გამოიყო შეფასების გრძნობა-დამოკიდებულების 4 ტიპი:

1. ზიზღი (სიძულელი), რაც გამოიხატა შემდეგი ფე-ზონონიმებით:

faire le chien couchant (aux pieds de qn) - მლიქვნელობა, ლაქუცი;

manger la grenouille - სხვისი ფულის გაფლანგვა;

vendre la poule au renard - ზურგში დანის ჩარტყმა, ღალატი;

faire patte de velours - ბრჭყალების დამალვა და სხვ.

2. უგულბელოფა:

faire le hibou - ბუ (ადამიანის შესახებ);

avoir la peau collee sur les os (n'avoir que la peau et les os) - ცარიელი ძვალი და ტყავი (პიროვნული უგულბელოფა);
sacré chien - მახრჩობელა არაყი (საგნის უგულბელოფა);

bain de grenouille (de crapaud) – ჭუჭყიანი გუბე (საგნის უგუ-
ლებელყოფა); chat coiffé – ჯოჯოხეთის მაშხალა (პიროვნების
უგულებელყოფა);

3. კიცხვა:

bayer aux mouches – ჭერში ბუზების თვლა;

fin merle – ეშმაკი, ქვეშქვეშა ადამიანი; n'avoir que (de) la
gueule – ბაქიაობა, მკეცხარობა;

ajouter les queues aux zéros – დაძახინჯება, გაყალბება.

4. დაცინვა:

geai paré des plumes de paon (ფარშეევანგის ფრთებით
მორთული ჩხიკი) – აქლემი და გალია;

taquiner les dents d'éléphant (სპილოს კბილების გამასხა-
რეუბა) – როიალზე ჩსაკენი;

aller comme une bague à un chat (როგორც კატას ბეჭედი) –
ისე უხდება როგორც ვირს კედზე ბაფთა.

გამოვყავით აგრეთვე შეფასების ემოციური დამოკიდებუ-
ლების ისეთი ტიპები, სადაც სინკრეტულადაა (დაუნაწე-
რებლად, შერწყმულად) მოცემული:

ა) ზიზღი/კიცხვა/დაცინვა:

gueule à caler les roues de corbillard (ხიფათი, რომელიც
ბალდახინის ბორბლებსაც კი დაამუხრუჭებს) – ქვაზე დახა-
ტული ეშმაკი, ჯოჯოხეთის მაშხალა;

ბ) ზიზღი/კიცხვა:

peau de vache (ძროხის ტყავი) – ნაძირალა.

გ) უგულებელყოფა/კიცხვა:

être fait comme un meneur d'ours (დათეების წინამძღოლით
ჩაცმელი) – უსუფთაოდ და ცუდად ჩაცმული; cheval de bat
(საპალნის ცხენი) – ხეპრე, გაუთლელი.

„ქცევის“ აღმნიშვნელი იდიომების შესწავლამ ქართულ
ენაში დაგვანახა, რომ მათში შეფასებითი სამეტყველო აქ-
ტები, გამოჩნული შესაბამის პერლოკუციურ ეფექტზე, გაცი-
ლებით მეტია. ეჭვგარეშეა, რომ საქმე გვაქვს შეფასებით
მეტყველების აქტთან, რომელშიც მოქმედებს განსაკუთრე-

ბული ილოკუციური ძალა, დაკავშირებული, პირველ რიგში, შეფასების ემოციურ ეფექტთან. მსმენელის ემოციური მდგომარეობა, რომელიც იცვლება მეტყველებითი ქმედების შედეგად, განაპირობებს სწორედ შეფასებითი მეტყველების აქტების პერლოკუციურ ეფექტს.

ცხოველთა სამყაროს ამსახველ ქართულ იდიომებში შეფასებითი ემოციური დამოკიდებულება წარმოადგენს გრძნობა-დამოკიდებულებათა კომპლექსს, რომლის განსხვავებულ წახნაგებად წარმოგვიდგა:

ა) დაცინვა: „ეგ ნაკაზმი ზოგი შენს წიწილებსაც დაუყარე!“ „შენ იმის ძაღლსაც ვერ ააყეფებ!“

ბ) ზიზღი: „რა პირი გიყარს ოფოფივითა!“ „მგლის თვალზე დანასეა“ (შეზიზღება, ათეალისწინება);

გ) მუქარა: „ისე გაგიხდი საქმეს, რომ შენს გულზე ძაღლი დაეაპურო!“ „მეშლიც ნუ დააჯდება!“ - ერთი ბეწოც არ დაუშავედეს რა.

დ) წყევლა, შემკენება: „ძაღლი და კატა დააკედა მავანსო!“ „წაუწყედეს და იობის მატლები დაეხეიოს!“

ე) ნიშნის მოგება: „ბუზსაც ვერ ამიფრენ!“ „ვერ მოგართევი გოჭის თავი, ვერ მოგართევი ღორის თავი!“

ვ) უგულებელყოფა: „ჭიან ტყემლადაც არ ვაგდე“ (პიროვნული უგულებელყოფა); „მაჩვის ფეხო!“ (პიროვნული უგულებელყოფა); „საღორე“ (არტეფაქტი) - უსუფთაო, ბინძური (საგნობრივი უგულებელყოფა).

ზ) კიცხვა: „მაღლი მატლად გადამიქცია!“

თ) სიბრალუდი: „მგლის და ყორნის ლუკმა“ - უგზოუკვლოდ დასაღუპი, უპატრონოდ დასაკარგი.

ი) ჟეჟდრება: „სამი დღის ხბო წყალზე ჩავა და წყალს დაღეეს და შენ რაღა დაგემართა?“

ანიმალური ფრაზეოლოგიური ერთეულების (ფე-ზოონიმების) ონომასიოლოგიურ პლანში შესწავლა გულისხმობს ენობრივ ერთეულთა შინაარსობრივი ასპექტის შესწავლას, როდესაც აქცენტი გადატანილია იმ ელემენტებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ნომინაციური ნიშნების მადეტერმი-

ნირებელ სემანტიკას და ხდება მთელი რიგი ფაქტების ვარირება, რომლებიც ახდენენ სამეტყველო ერთეულთა სემიოზისის კონსტატაციას. ენის არცერთ სფეროში ასე მკაფიოდ არ ელინდება ენობრივი ნიშნის ასიმეტრია, როგორც ფრაზეოლოგიაში, ირბი ნომინაცია, როგორც ახალი ენობრივი ერთეულების წარმოქმნის ერთ-ერთი უნივერსალური საშუალება უფრო მეტი სპეციფიკურობითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ფრაზეოლოგიაში.

„ფრაზეოლოგიური ხატის“ ფუნქციონალური ინტერპრეტაციის მიზნით ჩატარებულმა კვლევამ დაგვანახა სუბსტანციური, ზმნური და კომპარატიული ფრაზეოლოგიური ერთეულების ზოონიმების ფართო ნომინაციური შესაძლებლობები როგორც ფრანგულ, ასევე ქართულ ენებში:

სუბსტანტიური ფე-ზოონიმები

ფრანგული ენა	ქართული ენა
1. კონკრეტული საგანი (სულიერი თუ უსული).	1. სულიერი საგანი.
2. აბსტრაქტული ცნებები.	2. ნივთიერი საგანი.
3. სოციალური ფენა, პროფესია.	3. შინაგანი ფიზიკური თვისება.
4. გარეგნული იერსახე.	4. გამოშეტყველება.
5. გუნება-განწყობილება.	5. ასაკი.
6. დრო.	6. პარამეტრული დახასიათება.
7. თმის ვარცხნილობა.	7. დრო.
8. ზომა.	8. აღამიანის გარეგნული ფიზიკური მონაცემები.
9. ფერი.	9. მორალური თვისებები.
10. ფიზიკური ნაკლი.	10. ხასიათის გარეგანი გამოვლინება.
11. ლოკალიზაცია.	
12. შინაგანი თვისებები.	
13. მორალური თვისებები.	
14. ინტელექტუალური თვისებები.	
15. ატმოსფერული მოვლენები.	
16. ფიზიკური მოვლენები.	
17. მოქმედება.	
18. საგნის სენსორული თვისება.	

ზმნური ფე-ზოონიმები

ფრანგული ენა	ქართული ენა
1. მოქმედება. 2. ამორალური საქციელი. 3. ფსიქიკური ზემოქმედება ვინმესე. 4. მორალური თვისებები. 5. ფსიქიკური მდგომარეობა. 6. აღამიანის მიმართება მეორე აღამიანთან. 7. მატერიალური მდგომარეობა. 8. ცონებრივი და ფსიქიკური მოქმედება. 9. შინაგანი თვისებები. 10. შედეგი (საბუდისწერო, სავალალო, წარმატებული, სასურველი). 11. ღოკალურობა. 12. გარკვეული ფსიქიკური მდგომარეობა. 13. ემოციების ფიზიკური გამოვლინება. 14. მეტყველების ნაკლი. 15. ფიზიკური ნაკლი. 16. გემოთმოყვარეობა. 17. სხვადასხვა სახის მოქმედებები. 18. საგნის სენსორული თვისება.	1. ვინმეზე ფსიქიკური ზემოქმედება. 2. მატერიალური ზარალის მიყენება. 3. აღამიანზე ფიზიკური ზემოქმედება. 4. სავარაუდო მიზანდასახული მოქმედება 5. მშვიდობიანი დამოკიდებულება, ურთიერთმეგობრობა. 6. კეთილგონიერება. 7. საქმისადმი ზედაპირული დამოკიდებულება. 8. ამორალური, ანტისაზოგადოებრივი მოქმედება. 9. სავალალო შედეგი. 10. წარმატებული შედეგი. 11. დასამალავი ამბის გახიანება. 12. შეუძლებლის გაკეთება. 13. მოკადლობის მოხდა. 14. ემოციების ფიზიკური გამოვლინება. 15. ხასიათის გარეგნული გამოვლინება. 16. საგნის სენსორული თვისება. 17. ვარცხნილობა. 18. ფორმა. 19. მატერიალური მდგომარეობა. 20. ემოციური მდგომარეობა. 21. მორალური თვისება. 22. ინტელექტუალური თვისება. 23. ურთიერთმეგობრობა.

კომპარატიული ტიპის ფე-ზოონიმები ფრანგულსა და ქართულში

ფრანგული ენა	ქართული ენა
1. ფიზიკური მოქმედება. 2. ფიზიკური ანგარიშსწორება. 3. ფსიქო-ემოციური დამოკიდებულება. 4. ფიზიკური მდგომარეობა. 5. გარეგნული ფიზიკური თვისებები. 6. ფსიქო-ფიზიკური თვისებები. 7. მატერიალური მდგომარეობა. 8. შინაგანი თვისებები. 9. გარეგნული იერი, ჩაცმის მანერა. 10. ბუნების მოყვლენები. 11. ფსიქო-ფიზიკური მდგომარეობა. 12. ინტელექტუალური თვისებები. 13. შედეგობრიობა(წარმატებული, სასერველო/არასასერველო შედეგი). 14. სენსორული თვისებები. 15. პარამეტრული დახასიათება. 16. ფსიქო-ფიზიკური თვისებები. 17. ურთიერთდამოკიდებულება, ურთიერთგანწყობა, ურთიერთმიმართება.	1. ფსიქიკური მდგომარეობა. 2. გარეგნული იერი. 3. მორალური დაშინაგანი თვისებები. 4. სულიერი მდგომარეობა. 5. სენსორული თვისებები. 6. ხასიათის გარეგნული გამოვლინება. 7. აფექტური მდგომარეობა. 8. ფიზიკური მდგომარეობა. 9. ხდომილება. 10. შინაგანი ფიზიკური თვისებები.

ფრაზეოლოგიური ხატის ფუნქციური ინტეგრეტაციის მიზნით ჩატარებულმა კვლევამ დაგვანახა სუბსტანტიური, ზმნური და კომპარატიული ფე-ზოონიმების თემატური კლასიფიკაცია ონომასიოლოგიურ პლანში, როგორც ფრანგულ, ასევე ქართულ ენებში: სუბსტანტიური ზოონიმები ფრანგულში – 3,6%-ია, ქართულში – 2%, ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულები ფრანგულში 14,8%-ია, ხოლო ქართულში – 7%-ია, რაც შეეხება კომპარატიულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს ფრანგულში 13,3%, ქართულში კი – 5,6%-ია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბოლქვაძე ნ. ბ. ექსპრესიულობის გაძლიერება გერმანული ენის ფრაზეოლოგიურ სისტემაში. ავტორეფერატი ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის მოსაპოვებლად. თბ., ენა და კულტურა 1999.
2. თაყაიშვილი ა. ქართული ფრაზეოლოგიის საკითხები, თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. 1961.
3. ლებანიძე გ. ლექციები ენათმეცნიერების შესავალსა და ზოგად ენათმეცნიერებაში . თბ., ენა და კულტურა, 1997.
4. ნებიერიძე გ. ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., განათლება, 1991.
5. ონიანი აღ. ქართული იდიომები. თბ., ნაკადული, 1966
6. სახოკია თ. ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. 1950.
7. სტამბოლიშვილი ნ. გერმანული იდიომატიკა და მისი სწავლების საფუძვლები, ბათუმი, ბსუ, 2001
8. ფონსუა ბ. ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბ., თსუ, 1974.
9. ფონსუა ბ. ონომასიოლოგიური თვალსაზრისი ლექსიკის შესწავლაში, იკე, XIV, თბ., თსუ, 1964.
10. ნიქობაძე არნ. ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., განათლება, 1952.
11. ღლონტი აღ. ქართული ლექსიკოლოგია. თბ., თსუ, 1964.
12. ჯავახიშვილი ქ. მ. ანდაზები, აფორიზმები და ხატოვანი სიტყვა-თქმანი მ. ჯავახიშვილის შემოქმედებაში. თბ., ნაკადული, 1990
13. Арутюнова М.Д. Аксиология в механизмах жизни и языка. Вкн Проблемы структурной лингвистики. М. «Наука, 1984.»
14. Арутюнова М.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М., 1988.
15. Арутюнова М.Д. Об объекте общей оценки. Вopr. Языкознания. 1985. № 3.
16. Ахманова О.С. К вопросу об отличии слов от фразеологических единиц. М., АН СССР, 1954.
17. Арутюнова М.Д. Русское предложение. Бытийный тип (Структура и значение). М., 1983.
18. Балли Ш. Французская стилистика. М., ВШ. 1961.

19. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Пер. с франц. М., НАУКА. 1974.
20. Блинова О.И. Образность как категория лексикологии «Экспрессивность лексики и фразеологии.» Новосибирск. 1983.
21. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности. Ташкент, 1981.
22. Василенко В.А. Ценность и оценка. Киев, Наука. 1964.
23. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц. М. – Л., 1947.
24. Виноградов В.В. Основы типы лексических значений слова. В., 1966. N5. «Вопросы семантики фразеологических единиц словянских, германских и романских языков». Новгород, 1971.
25. Вольф Е.М. Человеческий фактор в языке. М., 1991, 136
26. Вольф Е.М. Роль субъекта в оценочных структурах. 1979., № 1.
27. Вольф Е.М. Оценочные значения и возможности их формализации. В кн. Семиотические аспекты формализации интеллектуальной деятельности. М., 1983.
28. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М., 1985.
29. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. М., Наука. 1977.
30. Гак В.Г. Метафора универсальное и специфическое. М. Наука, 1988,
31. Графова Т.А. Роль эмотивной коннотации в семантике слова. М., 1987.
32. Графова Т.А. Эмотивный макрокомпонент значения идиом и его параметры // Лексикографическая разработка фразеологизмов для словарей различных типов и для машинного фонда русского языка. М., 1988.
33. Гумбольдт В. Фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества // Избранные труды по языкознанию. М., 1984.
34. Джанелидзе Н. Соматические фразеологизмы в современном немецком языке в сопоставлении с грузинским. Автореф. Дис. канд. филолог. наук. Тб. 1981
35. Джаши.К. Семантико-синтаксическая структура пословиц во франц. и груз языках. Автореф. Дис. канд. филолог. наук. Тб. 1990.
36. Жоль К.К. Мысль. Слово, метафора. Проблема семантики о философском освещении. Киев, 1984.
37. Жуков В.П. Об устойчивости и вариантности фразеологизмов на семантическом уровне. «Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц», Тула. 1972.

38. Иванова Л.Т. Значение и типы оценочных структур в составе высказываний несобственно прямой речи. В кн. Структура и функционирование языка. М., 1981.
39. Ивин А.А. Основания логики оценок. М., 1970.
40. Кузнецова В.А. Категория отрицательной оценки и ее отражения в системе глагола современного английского языка. Автореф. М., 1982.
41. Кубрякова Е.С. Части речи в ономастологическом освещении. М., 1978.
42. Курчаткина Н.Н., Супрун А.В. Фразеология испанского языка. М., 1981.
43. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / язык и проблемы социального взаимодействия. М., 1988.
44. Лакофф Дж. Лингвистические гегитальты // Новое в зарубежной лингвистике. М., 1981. Вып. X.
45. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф. М., 1982..
46. Мотвеева Т.В. Лексическая экспрессивность в языке. Учеб. Пособие. Свердловск, 1986.
47. Назарян А.Г. История развития французской фразеологии. М., 1981.
48. Назарян А.Г. Идиоматические выражения французского языка. М., 1978.
49. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. М., 1976.
50. Назарян А.Г. Об истоках французской фразеологии. В кн. Вопросы романо-германской филологии. М., 1976.
51. Паскаль Б. Мысли /Библиотека всемирной литературы. М., 1974..
52. Петров В.В. Понимание метафор на пути к общей модели // Метафора в языке и тексте. М., 1988.
53. Рыбкина Н.А. Синтаксические формы с субъективно-оценочным значением во французском языке. Вкн. Романское и германское языкознание. Минск, 1982.
54. Сахно С.А. Приблизительные номинации современного французского языка. М., 1983.
55. Серебренников Б.А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление. М., 1988.
56. Степанов Ю.С. Французская стилистика. М., «ВШ», 1965.
57. Супрун А.В. Идиомы с местоимениями - la, las – в испанском языке. «Известие АН СССР», ОЛЯ, Т. XXIV, 1965, Вып. 5.

58. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц языка. М., 1986.

59. Телия В.Н. Метафоризация как основной прием создания лексических и фразеологических средств языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. М., 1987.

60. Телия В.Н. О вариантах протяженности идиом. В кн. «Система и уровни языка». М., «Наука», 1969.

61. Телия В.Н. Метафора как проявление принципа антропоцентризма в естественном языке // Язык и логическая теория. М., 1987.

62. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте. М., 1988.

63. Телия В.Н. Метафора и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. М., 1988.

64. Телия В.Н. Семантическая структура фразеологизмов-идиом и принципы их фразеологической обработки // Фразеологизм и его лексикографическая разработка. Минск, 1987.

65. Чейф У.Л. Значение и структура языка. М., Прогресс. 1975.

66. Память и вербализация прошлого опыта / Новое в зарубежной лингвистике. М., 1983, вып. XII.

67. Черданцева Т.З. Метафора и символ. Метафора в языке и тексте. М., наука. 1988.

68. Шахнарович А.М., Графова Т.А. Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. М., наука. 1991.

69. Шахнарович А.М., Юрьева Н.М. К проблеме номинация метафора в языке и тексте. М., Прогресс 1988.

70. Шахназарович А.М., Графова Т.А. Смысловая структура emotивных предикатов в деятельности В кн. Языковые механизмы экспрессивности. М., наука. 1991.

71. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж, 1987.

72. Шаховский В.И. Значение и эмотивная валентность единиц языка и речи // Вл., 1984. № 6.

73. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж 1987.

74. Щерба Л.В. Экспрессивность лексики и фразеологии. Новосибирск, 1983..

75. ЯН-Языковая номинация: Общие вопросы. М.наука. 1977

76. Baylon Ch. , Vignon X. Initiation à la sémantique du langage, Paris, Nathan 2000.
77. Le guern M. Sémantique de la métaphore et de la métonymie. P., 1972.
78. Jakobson R. Essais de linguistique générale. P., 1963.
79. Lakoff G., Johnson M. Les métaphores dans la vie quotidienne. P., 1985.
80. Lyons J., Sémantique, linguistique. Paris, 1980, p.200-202).
81. Molino J. Métaphores, modèles et analogies dans les sciences // Langages. P., 1979.
82. Picoche J. Précis de lexicologie française. Paris . Nathan 2000
83. Pottier B. Sémantique générale. Paris, Hachette. 1992.

დამხმარე ლიტერატურა

1. ნ. ქადეიშვილი, ც. ახვლედიანი, ნ. წ'ელაძე-კალატოზიშვილი. ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი, 1999-2000.
2. Французско-русский фразеологический словарь, под. ред. Я.-и. Пекера. М., 1963.
3. Le Robert Collège. Paris, 1997.
4. Le petit Larousse illustré. Paris, 2001.
5. Le Robert illustré. Dictionnaire d'aujourd'hui. Paris, 1992.
6. Hachette. Dictionnaire pratique du français. Paris, 2001.

წინათქმა	3
I თავი	5
II თავი	54
II თავი	100
დასკვნა	133
გამოყენებული ლიტერატურა	146
დამხმარე ლიტერატურა	150